เฉลิมพระชนมพรรษา

ขายขบขม

— รีวิว —

พฤศจิกายน ๒๔๗๗

สำนักงาน
๑๒๒๑ หน้าวัดราชบพิธ
ถนนเพื่องนคร พระนคร โทรศัพท์๙๔๘
หลวงสรรสารกิจ บรรณาธิการ
ห้างหุ้นส่วนไทยเขษม เป็นเจ้าของ
พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเขษม หน้าวัดราชบพิธ ถนนเพื่องนคร พระนคร

กำหนดเวลาออก ในวันที่ ๑๕ ของเดือน หากจะคลาดเคลื่อน คณะพยายามจะไม่ให้เกินกว่ากำหนด ๑๕ วัน (คือ ไม่เกินกว่าเดือนที่ออก)

อัตราค่าบำรุง ในพระราชอาณาจักรสยาม ครึ่งปี ๓ บาท, ส่งทางไปรษณีย์อากาศ ครึ่งปี ๓.๒๕ บาท, นอกพระราชอาณาจักรสยาม ครึ่งปี ๓.๕๐ บาท. ถ้ารับไทยเขษมรวมข่าว รายสัปดาห์ด้วย คิดรวมกัน ครึ่งปี ๔.๕๐ บาท, ส่งทางไปรษณีย์อากาศ ครึ่งปี ๕.๒๕ บาท, นอกพระราชอาณาจักรสยาม ครึ่งปี ๖ บาท.

การบอกรับ ไม่ว่าเมื่อใดจะต้อง รอ บอกรับตั้งแต่ฉบับต้นปี จะบอกรับตั้งแต่ฉบับไรก็ได้ โปรดแจ้งความจำนงยังสำนักงานข้างบนนี้ โดยทางใดทางหนึ่งแล้วแต่ความสะดวก พร้อมกับเงินค่าบำรุง สำหรับผู้ที่อยู่ต่างจังหวัดโปรดส่งเงินทางอนาณัติ สำหรับผู้ที่อยู่ในจังหวัดพระนคร จะให้ไปรับเงินที่บ้าน พร้อมด้วยนำหนังสือส่งยังท่านทีเดียวก็ได้.

ราคาเย็บเล่ม—หนังสือไทยเขษม ปกหนังทั้งตัวเล่มละ ๖ บาท. สันหนังหุ้มผ้าเดินทองสัน ปีหนึ่งแบ่งเย็น ๒ เล่ม เงิน ๔ บาท, ปีหนึ่งแบ่งเย็น ๓ เล่ม เงิน ๕ บาท. ห้มผ้าทั้งตัวเดินทองสัน ปีหนึ่งเย็น ๒ เล่ม เงิน ๒ บาท ๕๐ สตางค์. ปีหนึ่งแบ่งเย็น ๓ เล่ม เงิน ๓ บาท.

อัตราค่าลงแจ้งความ ในแผ่นกระดาษหลังปกหน้า และ ปกหลัง พิมพ์ด้วยหมึกสี เต็มหน้า ปีละ ๖๐ บาท. ในแผ่นกระดาษสีต่าง ๆ สอดอยู่ภายในปกหน้าและหลัง เต็มหน้า ปีละ ๕๐ บาท, ครึ่งปีหรือครึ่งหน้า ๓๐ บาท.

นายทองทศ ไวทยานนท์ ผู้พิมพ์โฆษณา
พิมพ์วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ. ศ. ๒๔๗๑

บัญชีเรื่อง

(ปีที่ ๑๑ เล่ม ๗ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๗๗)

คำถวายพระพรชัยมงคลในวันเฉลิมพระชนมพรรษา . . . . หน้าพิเศษ

หมายกำหนดการ . . . . . „ ๑

ข่าวในพระราชสำนัก . . . . . „ ๕

ปัญหาของหญิง . . . . มรกต . . . . . หน้า ๔๕๕

การศึกษาด้วยตนเอง . . . บุญชื่น อัตถากร . . . „ ๔๖๗

เรื่องไม่มีเรื่อง . . . . . ดินสอ . . . . . „ ๔๗๓

ความงามกับความดีงาม . . . ไฉน บุญยก . . . . „ ๔๘๑

โบราณวัตถุสถานในสยาม . . หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ . . „ ๔๘๓

บทละครพูดชวนหัวเรื่องจอมขี้เกียจ เทพนม . . . . . „ ๕๐๗

คำนำ พจนานุกรม บาลี–ไทย . . . . . หน้าพิเศษ

ถวายพระพรชัยมงคล

ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

พ.ศ. ๒๔๗๗

ด้วยวันที่ ๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗ เป็นวารพระมหามงคลสมัยอันประเสริฐ ได้เวียนมาบรรจบครบรอบแห่งการประกอบพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครั้งนี้ ข้าพระพุทธเจ้า คณะไทยเขษม มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งในโอกาสที่ได้ประกอบการแสดงกตัญญูกตเวทิคุณ โดยระลึกถึงพระคุณธรรมอันประเสริฐ ที่ได้ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาอย่างยิ่งให้แก่ประชาชาติไทย จนได้รับความร่มเย็นเป็นสุขสำราญทั่วหน้ากัน

ขออำนาจคุณพระรัตนตรัย และเทพยเจ้าอันสถิตณที่ทั้งปวง จงคุ้มครองใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงปราศจากพระโรคาพาธ ตลอดจนศัตรูหมู่ร้ายอุบัททวันตรายทั้งปวง อย่ามาพ้องพานพระยุคลบาท ขอให้ทรงพระเจริญเกษมสุขสำราญในพระสิริราชสมบัติอยู่ชั่วกาลนาน เทอญ ฯ

หมายกำหนดการ

พระราชพิธีฉลองพระพุทธรูป

ประจำพระชนมพรรษา

และเฉลิมพระชนมพรรษา

พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

วันที่ ๖ เวลา ๑๗.๓๐ น. ตั้งสมณศักดิ์ กายเต็มยศจักรี

เวริญพระพุทธมนตร์ ฉลองพระ ๔๒ รูป ที่พระที่นั่งอมรินทร์ แต่งกายครึ่งยศ

วันที่ ๗ เวลา ๑๐.๓๐ น. เลี้ยงพระ ๔๒ รูป ที่พระที่นั่งอมรินทร์ แต่งกายครึ่งยศ

วันที่ ๘ เวลาเช้าและเย็น ลงนามถวายพระพรที่ในพระบรมมหาราชวัง แต่งกายปกติ

เวลา ๑๗.๐๐ น. ถวายยังคมพระบรมรูปที่ปราสาทพระเทพบิดร บรรพชิตญวนและจีน ถวายพระพร เวริญพระพุทธมนตร์ พระ ๕ รูป ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน เวริญพระพุทธมนตร์ พระ ๖๐ รูป ที่พระที่นั่งอมรินทร์ แต่ง

วันที่ ๙ เวลา ๑๐.๓๐ น. เลี้ยงพระ ๖๕ รูป ที่พระที่นั่งอมรินทร์ ถวายยังคมพระบรมรูปที่พระที่นั่งจักรี แต่งกายเต็มยศ ขุลขอมเกล้า

เวลา ๑๗.๐๐ น. ทูตเฝ้าที่พระที่นั่งจักรี เวลา ๑๗.๓๐ น. เทศน์ พระสงฆ์ถวายพระพรที่พระที่นั่งอมรินทร์ แต่งกายเต็มยศช้างเผือก

วันที่ ๑๐ เวลา ๑๗.๐๐ น. ราชอุทยานสโมสร ที่สวนศิวาลัย แต่งกายครึ่งยศ มหาเสวกเอก เจ้าพระยาวรพงศพิพัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัง รับพระบรมราช

โองการเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ปีนี้การพระราชพิธีฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาและพระราชพิธีศุภมงคลเฉลิมพระชนมพรรษาโปรดเกล้า ฯ ให้กำหนดดังต่อไปนี้

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พนักงานเตรียมการณสถานต่าง ๆ ไว้พร้อมสรรพ

เวลา ๑๗ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เสด็จมาถึงพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดธูปเทียนที่พระแท่นมณฑล พระแท่นเทวดา และเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนสัญญาบัตรกับเครื่องสมณศักดิ์และไทยธรรมแก่พระสงฆ์ ซึ่งรับพระราชทานฐานานุกรมศักดิ์ใหม่ พระสงฆ์ ๑๐ รูปเจริญพุทธมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัยเครื่องดุริยางค์เสร็จแล้ว พระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานฐานานุกรมศักดิ์ใหม่ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระราชาคณะถวายอติเรก ทรงพระสุหร่ายสรงพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาที่หล่อแล้วใหม่ ถวายผ้าทรงสะพักและทรงเจิมแล้ว พนักงานภูษามาลาเชิญขึ้นประดิษฐานบนตั่งทองหน้าพระแท่นเศวตฉัตร สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะมหานิกาย ๔๒ รูปที่จะเจริญพระพุทธมนตร์ ในการฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา เข้าในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนผ้าไตรกับย่ามแล้ว พระสงฆ์ออกไปครองผ้า เสร็จแล้วกลับคืนเข้านั่งอาสน ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทรงศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนตร์ธัมจักกัปปวัตนสูตร์และจุลราชปริตร์จบแล้ว สมเด็จพระราชาคณะถวายอติเรก แล้วเสด็จกลับ

วันที่ ๗ พฤศจิกายน เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เสด็จมาพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทรงศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพรพระ เมื่อจบแล้วทรงประเคนอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์ ๔๒ รูป ซึ่งเจริญพระพุทธมนตร์ในการฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา และทรงจุดเทียนเครื่องสังเวย อาลักษณ์อ่านประกาศเทวดา พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วทรงประเคนทุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระราชาคณะถวายอติเรก แล้วเสด็จกลับ

พนักงานตั้งขายศรีแก้วขายศรีทองขายศรีเงิน พราหมณ์และพนักงานเวียนเทียนสมโภช

พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ตั้งแต่เวลาเช้า จน เวลาเย็น กรมวังจัดที่ศาลาว่าการกระทรวงวัง แห่งหนึ่ง ที่ศาลาสหทัยสมาคมแห่งหนึ่ง ที่พระมหามนเทียรแห่งหนึ่ง และที่ศาลาว่าการโขลน ในพระบรมมหาราชวัง อีก แห่ง หนึ่ง สำหรับผู้มีความจงรักภักดี ปรารถนาจะมาลงพระนามลงนามถวายพระพรในวันพระบรมราชสมภพก็มาได้

เวลาเที่ยงวัน ทหารบก ทหารเรือ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติยศแห่งละ ๒๑ นัด

เวลา ๑๗ นาฬิกา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เสด็จมาวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จขึ้นปราสาทพระเทพบิดร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการ ถวายบังคมพระบรมรูป สมเด็จพระบูรพมหาราชเจ้าแล้ว เสด็จมาขึ้นมุขหน้าพระอุโบสถ บรรพชิตถวายและจีนนำคำถวายพระพร พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายแล้ว เสด็จขึ้นพระอุโบสถ ทรงประเคนผ้าไตร กับย่ามแก่พระสงฆ์ราชาคณะ และเปรียญ ๕ รูป ทรงจุดเทียนบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี และพระพุทธรูปฉลองพระองค์แล้ว ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทองใหญ่ และเทียนบูชาเทพดานพเคราะห์ พระสงฆ์เจริญ พระพุทธมนตร์ นวัคคหายุสมธัมม์โหรบูชาเทพดานพเคราะห์ แล้วเสด็จออกจากพระอุโบสถไปพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเทียนนมัสการที่พระแท่นมณฑลพระแท่นเทวดา และที่บูชาพระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ให้นิมนต์พระสงฆ์ฝ่ายธัมมยุตติกนิกาย ๖๐ รูป ซึ่งจะเจริญพระพุทธมนตร์ในการเฉลิมพระชนมพรรษาเข้าในพระที่นั่ง ทรงประเคนผ้าไตรกับย่าม พระสงฆ์ออกไปครองผ้า เสร็จแล้ว กลับคืนเข้านั่งอาสน ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนตร์ มหาสมัยสูตต์และจุลราชปริตต์ เมื่อจบแล้วสมเด็จพระสังฆราชเจ้าถวายอติเรกแล้วเสด็จกลับ

วันที่ ๙ พฤศจิกายน เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เสด็จมาในพระบรมมหาราชวังเช่นวันก่อน เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเทียนบูชาแล้ว เสด็จเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล พระสงฆ์ถวายพระพรจบแล้ว ทรง ประเคนอาหารบิณฑบาต แก่ พระสงฆ์ ซึ่งเจริญพระพุทธมนตร์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

และที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม รวม ๖๕ รูป ทรงจุดเทียนเครื่องสังเวย อาลักษณ์อ่านประกาศเทวดา พระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จแล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์ ๖๕ รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระสังฆราชเจ้าถวายอติเรกแล้ว โปรดประทานราชสังคหวัตถุ มีเงินตรา กับ ผ้านุ่งห่ม แก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ที่สูงอายุ แล้วเสด็จนำ พระบรมวงศานุวงศ์ และ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทขึ้นไปถวายบังคมพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งประดิษฐานอยู่เหนือพระที่นั่งพุดตาลถม ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร บนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท แล้วเสด็จกลับ

พนักงานตั้งขายศรีเวียนเทียนสมโภชพระราชมนเทียรสถาน

เวลา ๑๗ นาฬิกา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เสด็จมาประทับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ห้องกลาง คณะทูตเฝ้า นำคำถวายพระพร วันพระบรมราชสมภพถวายแล้ว เสด็จมาพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย สมเด็จพระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนาเทวตาทิสนกถากัณฑ์หนึ่ง เมื่อจบแล้ว พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๘๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเจ้าเป็นประธาน พร้อมกันสาธยาย ถวายพระพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วทรงจุดเทียนเครื่องสังเวย อาลักษณ์อ่านสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ของหลวง พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก แล้วเสด็จกลับ

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน โปรดเกล้า ฯ ให้มีราชอุทยานสโมสร ที่สวนศิวาลัย ในพระบรมมหาราชวัง เนื่องในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัง เชิญเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสุภาพสตรีมาสโมสรสันนิบาต

เวลา ๑๗ นาฬิกา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เสด็จออกราชอุทยานสโมสร ผู้ที่โปรดเกล้า ฯ ให้เชิญมาทั้งหมดเฝ้า มีพระปฏิสันถารแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดให้รับพระราชทานเลี้ยงน้ำชาเครื่องว่าง เสร็จแล้วเสด็จกลับเป็นเสร็จการ

การแต่งกาย

วันที่ ๖ พฤศจิกายน เวลาเชิญพระพุทธมนตร์ แต่งเครื่องครึ่งยศ

วันที่ ๗ พฤศจิกายน เช้า เวลาเลี้ยงพระ

แต่งเครื่องครึ่งยศ

วันที่ ๘ พฤศจิกายน เวลาลงนามถวาย พระพร แต่งปกติ

เย็น เวลาถวายบังคมพระบรมรูป กับเวลาเจริญพระพุทธมนตร์ แต่งเครื่องเต็มยศ สายสะพายขัตติยราชอิสสริยาภรณ์มหาจักรี

วันที่ ๙ พฤศจิกายน เวลาเลี้ยงพระ กับเวลาถวายบังคมพระบรมรูป แต่งเครื่องเต็มยศ สายสะพายราชอิสสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า

เย็น เวลาทูตเฝ้าและเวลาทรงธรรม แต่งเครื่องเต็มยศ ช้างเผือก

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน บ่าย ราชอุทยานสโมสร แต่งเครื่องครึ่งยศ ฝ่ายในอนุโลมอย่างฝ่ายหน้า

กระทรวงวัง

หมายมาณวันที่ ๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ข่าวในพระราชสำนัก

พระบรมมหาราชวัง

วันอังคารที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

วันนี้เวลาบ่าย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เสด็จยังพระที่นั่งไพศาลทักษิณทรงบูชาพระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนสัญญาบัตรกับเครื่องสมณศักดิ์และไทยธรรมแก่พระสงฆ์ซึ่งรับพระราชทานฐานานุกรมศักดิ์ใหม่ เสร็จแล้วพระสงฆ์ราชาคณะมหานิกาย ๔๒ รูป เจริญพระพุทธมนตร์ธัมมจักกัปปวัตนสูตร์ และจุลราชปริตร์ ในการฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา

วันพุธที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

วันนี้เวลาเช้า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เสด็จยังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในการเลี้ยงพระสงฆ์ซึ่งเจริญพระพุทธมนตร์ ในการฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา เมื่อวันวาน

พระบรมมหาราชวัง

วันพฤหัสบดีที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

วันนี้เย็น วาระคล้ายวันพระบรมราชสมภพแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เวลาเที่ยงวันทหารบก ทหารเรือ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติยศ แห่งละ ๒๑ นัด

เวลาบ่าย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จ

ราชการแทนพระองค์ เสด็จยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการถวายบังคมพระบรมรูป สมเด็จพระบูรพมหาราชเจ้า ที่ปราสาทพระเทพบิดร แล้วเสด็จขึ้นมุขหน้าพระอุโบสถ บรรพชิต ญวน และจีน นำคำถวายพระพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวาย เสด็จขึ้นพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนตร์ นวัคคหายุสมธัมม์ โหรบูชาเทพดานพเคราะห์ แล้วเสด็จยังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระสงฆ์ฝ่ายธัมมยุตติกนิกาย ๖๐ รูป เจริญพระพุทธมนตร์ในการเฉลิมพระชนมพรรษา แล้วเสด็จกลับ

วันศุกร์ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

เช้าวันนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เสด็จยังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนอาหารบิณฑบาต แก่ พระสงฆ์ ซึ่งเจริญพระพุทธมนตร์เมื่อวันวาน เสร็จแล้วโปรดประทานราชสังคหวัตถุ มีเงินตรา กับผ้านุ่ง ห่ม แก่ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ที่ สูง อายุครั้น แล้ว เสด็จ นำ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้า ทูลละอองธุลีพระบาทขึ้นไปถวายบังคมพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประดิษฐานอยู่เหนือพระที่นั่งพุดตานถม ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร บนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เวลาบ่าย เสด็จมาประทับยังพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท คณะทูตเฝ้านำคำถวายพระพรวันพระบรมราชสมภพถวายแล้ว เสด็จยังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส ถวายพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่งจบแล้ว พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๘๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเจ้าเป็นประธาน พร้อมกันสาธยายถวายพระพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

วันนี้เวลาบ่าย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เสด็จออกราชอุทยานสโมสรในสวนศิวาลัย พระราชทานเลี้ยงน้ำชาเครื่องว่าง พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ที่ได้รับเชิญ เสร็จแล้วเสด็จกลับ

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

วันนี้เป็นวันที่ระลึกสหายสงคราม เวลาบ่าย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทน

พระองค์ เสด็จไปทรงวางพวงดอกไม้ของหลวง ที่อนุสสาวรีย์ทหารอาสาสงคราม

(คำแปล) โทรเลข

จาก สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศ ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวาย ส่งจากกรุงเทพ ฯ ณโนลครานเลฆ์ ประเทศอังกฤษ ส่งวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๗๗

ขอเดชะ ผ้าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้า ปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระยรมวงศานุวงศ์ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน มีใจรำลึกถึงใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ในโอกาสแห่งวันเฉลิมพระชนมพรรษาซึ่งเวียนมาถึง จึงพร้อมใจกันตั้งสัจจาธิษฐานถวายพระพร ขออานุภาพพระไตรรัตน กับทั้ง พระบารมี แห่ง สมเด็จพระบูรพมหากษัตราธิราชเจ้า จงอภิบาลรักษาใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ให้เสื่อมสิ้นพระโรคาพาธ สำราญพระราชหฤทัยพ้นภัยพิบัติ พระชนมายุวัฒนาการกาล ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นริศ

ทูล สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ กรุงเทพ ฯ ส่งวันที่ ๙ พฤศจิกายน ค. ศ. ๑๙๓๔ เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๕ นาที รับที่กรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๗๗ เวลา ๑ นาฬิกา ๕๐ นาที

ทูล สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ กรุงเทพ ฯ

หม่อมฉันขอขอบพระทัยพระองค์ท่าน และพระยรมวงศานุวงศ์ทั้งหลาย ที่ได้แสดงความปรารถนาอันดีไปในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาแห่งหม่อมฉันนี้

ประชาธิปก ปร.

โทรเลขจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ถึงราชเลขานุการในพระองค์ สถานทูตสยาม ลอนดอน ส่งออกจากกรุงเทพ ฯ วันที่ ๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ราชเลขานุการในพระองค์ สถานทูตสยาม ลอนดอน

ด้วยอำนาจแห่งพระรัตนตรัย ขอถวายพระพรในนามของคณะสงฆ์ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษานี้ จงทรงพระเจริญยิ่งเนาว์นาน

กรมหลวงชินวร

(คำแปล) พระราชโทรเลข

จากที่ประทับตำบลครานเลฆ์ อังกฤษ

ถวาย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชโทรเลขตอบสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ในการที่คณะสงฆ์ถวายพระพรในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ศกนี้ ดังคำแปลต่อไปนี้

ทูล สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรุงเทพ ฯ

หม่อมฉันขอขอบพระทัย และขอบคุณคณะสงฆ์ด้วยน้ำใสใจจริง และด้วยความเคารพสำหรับพระพรที่ได้ประทานไปในวาระดิถีแห่งวันสมภพของหม่อมฉัน

ประชาธิปก ปร.

คำแปล

คำกราบบังคมทูลของคณะทูตานุทูต และผู้แทนฝ่ายกงสุล ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พ. ศ. ๒๔๗๗

ขอเดชะ ฯ

ในนามของคณะทูตานุทูต และผู้แทนฝ่ายกงสุล ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบทูลแด่ใต้ฝ่าละอองพระบาท ถวายพระพรชัยมงคลในศุภวาระดิถีเฉลิมพระชนมพรรษา ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม เป็นที่น่าพึงพอใจที่นับตั้งแต่เหตุการณ์ในทางการเมือง อันเป็นประวัติการณ์ ได้บรรลุสำเร็จผลไปแล้วด้วยดี โดยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณนั้น แม้จะยังมีความยุ่งยากในทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่มีประเทศใดในพิภพนี้หลีกเลี่ยงความกระทบกระเทือนเสียได้ รัฐบาลและประชาชนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ก้าวหน้าสู่ความเจริญเย็นลำดับไป ในทางส่งเสริมความสุขสมบูรณ์ของชาติ โดยร่วมกำลังความพยายามกันอย่างพร้อมเพรียงมิย่อท้อ ตามแนวทางอันสุขุมคัมภีรภาพที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำไป

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายยังรู้สึกภาคภูมิใจอยู่เหมือนกัน ที่สังเกตเห็นว่า ในระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลประเทศต่าง ๆ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้แทนอยู่นั้น คงรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธไมตรี อันสนิทสนมดียิ่งอยู่เป็นนิตย์ ซึ่งจะยังสนิทแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอีกโดยความรู้สึกฉันทมิตร และความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน ซึ่งมีอยู่ในระหว่างประชาชาติที่เกี่ยวข้อง

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีความปลาบปลื้มยินดีที่ได้รับพระราชทานเอกสิทธิ์ ให้ได้มาถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสนี้ และขอ

อธิษฐานด้วยน้ำใสใจจริง ถวายพระพรแด่ พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี ขอให้ทรงพระเกษมสำราญ และดำรงพระชนมายุยืนนาน กับขอให้พระบรมวงศานุวงศ์ จงทรงประสพความสุขสมบูรณ์ทั่วกัน

ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานโอกาสกราบทูลใต้ฝ่าละอองพระบาท แสดงความชื่นชมอย่างสุดซึ้ง ที่ได้ทรงประศาสน์ราชการแผ่นดินเย็นผลสำเร็จตลอดมา ในเวลาที่พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ประทับอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระกรุณาได้โปรดทรงรับคำถวายพระพร และความปรารถนาอันแท้จริงซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งมวล พร้อมและร่วมกันน้อมเกล้า ฯ ถวาย ในศุภมงคลดิถีนี้แทนพระองค์ พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย

พระราชดำรัสตอบ

คำถวายพระพรชัยมงคล แห่งคณะทูตานุทูต กับผู้แทนฝ่ายกงสุล งานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๙ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๗๗

ท่านอัครราชทูต

ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบใจอย่างแท้จริง แทนพระองค์พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แก่ท่านและคณะทูตานุทูตกับผู้แทนฝ่ายกงสุลที่ได้ถวายพระพรชัยในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์ ส่วนความปรารถนาอันดีที่ท่านแสดงต่อ พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนั้น ข้าพเจ้าก็จะได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระยาท

พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ รัฐบาลของพระองค์ มีความหวังและความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมความสุขและความสมบูรณ์ของประชาชนชาวสยามให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นทุกทาง ที่สามารถจะทำได้ กับทั้งบำรุงความสัมพันธไมตรีซึ่งมีอยู่ด้วยดีในระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลต่างประเทศ ให้แน่นแฟ้นมั่นคงยิ่งขึ้น

ในที่สุด ในพระนามของพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี และในนามของประชาชนชาวสยาม ข้าพเจ้าขอแสดงความปรารถนาอันดียิ่ง เพื่อความสุขความสมบูรณ์ของรัฐบาลและชนชาติทั้งหลาย ซึ่งท่านมาแทนณที่นี้

(คำแปล)

โทรเลขนายกรัฐมนตรี ถึง อัครราชทูตสยาม ลอนดอน, ส่งจากกรุงเทพ ฯ วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๗ เวลา ๒๒.๒๐ น.

อัครราชทูตสยาม ลอนดอน

โปรดนำโทรเลขต่อไปนี้ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย

"ในศุภมงคลดิถีคล้ายวันพระราชสมภพนี้ ในนามของรัฐบาลและอาณาประชาราษฎรแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท รวมทั้งคณะรัฐมนตรี และข้าราชการทหารบก ทหารเรือ และข้าราชการพลเรือน เบื้องอาทิ ข้าพระพุทธเจ้า ขอ พระราชทาน พระบรมราชวโรกาสถวายพระพรชัย ด้วยความจงรักภักดี และ จริงใจ กับทั้งขอพระราชทานกราบบังคมทูลความปรารถนาแรงกล้า ในอันจะให้อาการพระเนตรหายเป็นปกติในเร็ววัน เพื่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จะได้ ทรงสามารถเสด็จกลับมาครองราชสมบัติสืบต่อไปชั่วกาลนาน ดังเบื้องที่พึงประสงค์ของรัฐบาลแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และบรรดาประชาชนชาวสยามด้วย"

พระยาพหล ฯ

(คำแปล)

พระราชโทรเลข ถึง นายกรัฐมนตรี กรุงเทพ ฯ ส่งจาก แกรนเลห์ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๗ เวลา ๑๖.๓๕ น. รับที่กรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๗๗ เวลา ๙.๓๓ น.

นายกรัฐมนตรี

กรุงเทพ ฯ

ข้าพเจ้าขอขอบใจท่าน, รัฐบาล ข้าราชการทหารบก, ทหารเรือ และข้าราชการพลเรือน ที่ได้แสดงไมตรีจิตต์อำนวยพรในวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ประชาธิปก ปร.

(คำแปล)

โทรเลข ประธานสภาผู้แทนราษฎร ทูลเกล้า ฯ ถวาย, ส่งจากกรุงเทพ ฯ วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๗ เวลา ๑๑.๐๐ น.

พระยาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม

สถานทูตสยาม, ลอนดอน

ประชาชนแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและบรรดาผู้แทนราษฎร มีความยินดีในมหามงคลดิถีคล้ายวันพระราชสมภพนี้ ในนามของสภาผู้แทนราษฎร ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสถวายพระพรชัยด้วยความจงรักภักดี และขอพระราชทานกราบบังคมทูลความปรารถนาอันจริงใจ ที่จะได้เห็นอาการพระโรคหาย เป็นปกติโดยเร็ว และใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เสด็จกลับคืนพระนคร และ อาณา ประชาชน ของ พระองค์ โดย

พ.ศ. ๒๔๗๗ ข่าวในพระราชสำนัก

สวัสดิภาพ เวลา ๙.๓๓ น.

ศริิธรรมาธิเบศ

ประธานสภาผู้แทนราษฎร

กรุงเทพ ฯ

(คำแปล)

พระราชโทรเลข ถึง ประธานสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพ ฯ ส่งจากแกรนเลห์ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๗ เวลา ๑๖.๓๕ น. รับที่กรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

ข้าพเจ้าขอขอบใจท่าน และผู้แทนราษฎรที่ได้แสดงไมตริจิตต์อำนวยพรในวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ประชาธิปก ปร.

ปัญหาของหญิง

โดย มรกต

ในวงผู้ชาย เมื่อเอ่ยถึงผู้หญิง ต่างก็พากันหูผึ่ง! แต่ในวงผู้หญิง เมื่อเอ่ยถึงผู้หญิงเพศเดียวกัน ต่างก็พากันตาพอง! ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? หมอดิ (เพื่อนข้าพเจ้า) ให้อรรถาธิบายว่า

"การที่ผู้ชายหูผึ่ง เมื่อยินเอ่ยถึงผู้หญิงก็เพราะว่าน้ำใจผู้ชายมีความรักผู้หญิงอยู่เป็นธรรมชาติ ความรักในที่นี้มิได้หมายถึงเพราะในทางโลกีย์ คือมิใช่รัก—ใคร่ แต่เป็นรักที่เกิดด้วยความสงสารเมตตาและเอ็นดู ทำนองผู้ใหญ่รักผู้เยาว์ เพราะหญิงมีธรรมชาติเป็นเพศอ่อนแอกว่า ผู้ชายจึงให้ความรักเอ็นดูแก่หญิงเป็นธรรมชาติดังนี้ ฉะนั้นเมื่อเอ่ยถึงผู้หญิง จะเป็นในทางร้ายหรือทางดีก็ตาม ผู้ชายจึงมีอาการหูผึ่งเสมอ เพราะความเอาใจใส่ต่อเพศที่อ่อนกว่านั่นเอง

ส่วนที่หญิงพากันตาพองเมื่อได้ยินเอ่ยถึงเพศเดียวกันนั้น นี่เป็นเพราะเหตุตรงกันข้ามกับที่กล่าวสำหรับชาย คือน้ำใจที่หญิงมีต่อกัน ผิดกับที่ชายมีต่อหญิง แทนที่จะสงสารรักใคร่เอ็นดูเพศเดียวกัน กลับมีแต่วิหิงสาต่อกัน เพราะธรรมชาติของหญิงมีอยู่ว่าจะต้องเป็นใหญ่เป็นยอด หรือพูดอย่างทันสมัยว่าต้อง "เด่น" กว่าใคร ๆ ในเพศเดียวกัน ฉะนั้นถ้าได้ยินกล่าวในทางดีก็จะพากันคัดค้านริษยา ถ้ายินกล่าวในทางร้ายก็ต่างโมทนาซ้ำส่ง"

"ที่แกว่าผู้ชายเอ็นดูกรุณาผู้หญิงนั้น กันรับรองได้ เพราะรู้สึกว่าเป็นอยู่กับกันเองเช่นนั้น เมื่อเห็นผู้หญิงที่หน้าตาสะอาดหมดจดแล้ว กันก็อดเอ็นดูไม่ได้เลย แต่สำหรับหญิงต่อหญิงนั้น กันยังสงสัยตามที่แกว่า เพราะทำไมธรรมชาติจึงตบแต่งให้หญิงมีใจคิดต่อกันเช่นนั้นด้วยเล่า" ข้าพเจ้าถาม

"ก็เพราะธรรมชาติมิได้สร้างหญิงมาให้เป็นคู่กับหญิง แต่โลกธาตุสร้างหญิงมาเป็นคู่กับชาย หญิงกับหญิงจะเป็นคู่กันก็ในทางเป็นคู่ขัน—คู่แข่ง ไม่ใช่คู่ครอง ธรรมชาติจึงบังคับให้เป็นดังกล่าว ถ้าหากหญิงต่อหญิงไม่เป็นคู่แข่งขันกัน หรือเลยเป็นคู่ครอง

กันเสียแล้ว เมื่อนั้น ชายได้ยินกล่าวถึง ให้กันท้องขึ้นท้องพองรึ?"
หญิงก็จะไม่มีอาการหูผึ่งอีกแน่ ๆ" หมอคิ "ทำไม แกไม่ไว้ใจกันรึ?"
อธิบายต่อ "อย่าเลย ข้อนี้เป็นความในใจอย่าง
สำคัญ และแกเองก็ควรจะเข้าใจได้"

อรรถาธิบายของหมอคิดังกล่าวมา ข้าพเจ้ายังไม่ลงนิ้วก้วยถนัดนัก แต่ก็ไม่มีภูมิพอจะคัดค้านโต้ตอบ เพราะในเรื่องผู้หญิง ข้าพเจ้า ยังไม่สามารถเรียนรู้ถึง ชีวิตจิตต์ใจมีอยู่ก็แต่ความเอ็นดูกรุณา ตามที่หมอคิแกว่าเป็นธรรมชาติของผู้ชายเท่านั้น

"เออ, ก็เมื่อในวงผู้หญิงเอ่ยถึงผู้ชายล่ะ จะมีอาการอย่างไร? หูผึ่งหรือตาพอง" ข้าพเจ้าถามต่อ

"ไม่ผึ่งและไม่พอง" หมอคิตอบ
"อ้าว, เป็นยังไง?"
"ต่าง ๆ กัน"
"ฮึ, ยังไง?"
"บ้างยิ้ดหูยิ้ดตา บ้างเมินหน้า บ้างชายตา และบางคนจะหลับตาเลย"
"เอ๊ะ, ทำไมยังงั้น หมายความว่ากะไร?"
"แม้จะมีอาการต่าง ๆ กัน แต่ความหมายในใจคงมีอย่างเดียวกัน"
"อือ, ประหลาด ขออธิบายหน่อยเถอะ" หมอคิมองหน้าข้าพเจ้า "นี่แกจะแกล้ง

"อือ, เออ, ก็ไม่เคยเป็นผู้หญิงสักที จะรู้จะเข้าใจหัวใจผู้หญิงได้อย่างไรล่ะ"
"การที่จะเข้าใจผู้หญิง ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิง ผู้หญิงบางคนก็ไม่เข้าใจตนเองพอ ผู้ชายนั่นแหละ อาจเข้าใจผู้หญิงได้ดีกว่า"
"กันยอมว่าไม่สามารถในวิชานี้ และเท่าที่เคยเห็นมา เมื่อผู้หญิงเอ่ยถึงผู้ชาย ก็มักจะเอ่ยด้วยอาการ เช่นเขี้ยว เคี้ยวฟัน เช่นว่า "คิกข่านี้แล้ว ยังไม่กลับอีก อย่ากินเลยข้าวแข้ว แม่จะเทเสียให้หมด" หรือ "เอาละ วันนี้, ถ้าเงินเดือนขาดจำนวนเช่นเดือนก่อนอีก แม่จะแพ่น——ฮึ่ย——ตะพดอันนี้แหละ" ดังนี้ กันไม่เคยพบเห็นที่ยิ้ดหูยิ้ดตาหรือทำตาปริ๊บ ๆ อย่างแกว่าเลยนี่"
"จริงละ แต่นั่นเป็นจำพวกที่กล่าวถึงกันในระหว่างสามีภรรยา ไม่ใช่ในจำพวกหญิงชายที่กันหมายถึง"
"อ้อ, งั้นที่ว่าผู้ชายหูผึ่ง เมื่อได้ยินเอ่ยถึงหญิง ก็คือไม่ใช่หญิงที่เป็นภรรยา"

"แน่ละสิ ถ้าเอ่ยถึงหญิงที่เป็นภรรยามันก็หูตุบ เท่านั้น"

ข้อนี้ข้าพเจ้าค่อยลงนิดด้วยหมอดีถนัดหน่อย แต่ก็มิใช่เป็นนิสัยของข้าพเจ้าหามิได้ ข้าพเจ้าคงเป็นไปตามธรรมชาติก็ในข้อเอ็นดู! เท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าผู้หญิงที่หน้าตาสะอาดหมดจดนั้น น่าเอ็นดูจริง ๆ เสียด้วย ถ้าข้าพเจ้าไม่เอ็นดูก็คงจะต้องถูกหาว่าเป็นคนใจเหี้ยมโหดเต็มที่ งั้นมิใช่ฤา? ยังไงเป็นอันข้าพเจ้าได้ความรู้ในเหตุแห่งอาการหูผึ่ง ตาพอง และหูตุบแล้ว แต่เรื่องยิ้มหูยิ้มตา หลับตา และตาปริ๊อนั้นแหละ หมอดีไม่ยอมขยายวิชาเสียด้วย แกช่างกลัวท้องขึ้นท้องพองเอาจริง ๆ เป็นอันว่าปัญหาข้อนี้ต้องค้างไว้สำหรับศึกษาต่อไป

◎ ◎ ◎

"เดี๋ยวนี้แกสังเกตหรือเปล่าว่า ยิ่งวันผู้หญิงยิ่งเป็นอย่างไร?" หมอดีถามเมื่อนั่งกันอยู่พักหนึ่งแล้ว

"อ๋อ, ยิ่งวันก็ยิ่งน่าเอ็นดูขึ้น" ข้าพเจ้าตอบ รู้สึกหูร้อนผ่าว ๆ

"อะไรน่าเอ็นดูขึ้น?"

"ทั้งตัวนั่นแหละ ผมคลื่นสั้นคลื่นยาว ปากและปรางแดงด้วยชาด แถมเล็บอีกด้วย เสื้อเกราะที่กะชับตัวรัดเนื้อ และกางเกงจิ๊บเอวปลายขากว้าง_____"

"เฮ้ย, ไม่ใช่" หมอดีพูดกะซาก "กันไม่ได้หมายเช่นนั้น อ้ายเรื่องสวยแต่ง แต่งให้สวย สวยแต่รูป เพราะแย่งและชาดพอก ๆ เข้าไว้นั่นน่ะ กันไม่ต้องการฟัง"

"อ้าว, นึกว่าเราจะพูดกันให้หูผึ่ง"

"บ้า, คนปูนเราอย่างนี้จะทำหูผึ่งไปเอาประโยชน์อะไร"

"จริงนะ มันตุบเสียจนจะผึ่งไม่ขึ้นอยู่แล้ว แต่—แกเอ๋ย บางขณะใจลอย ๆ มันก็อดคิดจะทำให้หูผึ่งไม่ได้"

"นั่นแหละ ยิ่งแกคิดจะผึ่งเท่าใด มันก็ยิ่งตุบลงเท่านั้น"

หมอดีพูดพลางมองดูหูข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ต้องดูของเขาบ้าง จริง, หูหมอดีชักจะตุบ ๆ ลงมากแล้ว พอเขาหันไปทางอื่นข้าพเจ้าต้องยกมือขึ้นคลำหูตนเอง ผึ่งหรือตุบ? อนิจจา—มันตุบลงไปไม่น้อยกว่าของหมอดีโอ่———ข้าพเจ้าใจหาย———

"ไง, แกเห็นยังไง?" ได้ยินเขาถามแว่ว ๆ

"มันก็ตุบลงจริงของแกน่ะซี" ข้าพเจ้าใจลอย

"อะไรตูบ?" หมอดีถามกะโซก
"หู_กัน และแกด้วย"
"บ้า, เขาถามว่าผู้หญิงเดี๋ยวนี้น่ะ เย็น อย่างไร ดันไปตอบว่า หูตูบ"

"ฮื้อ__จริง, กันน่ะเย็นคนใจอ่อน แล้วแกก็สำทับใหญ่ หูมันก็ยิ่งตูบ เฮอ, แกจะอธิบายอะไรก็ว่าไปเถอะ อย่าต้องถามกันเลย"

"แกนี่ เอ่ยถึงผู้หญิงไม่ได้เทียวนะ พอพูดถึงผู้หญิงละหมดสติลืมตัวทีเดียว"

"โธ่, ขอกแล้วว่ากันเย็นคนใจอ่อน กันขี้สงสาร อด เมตตา กรุณา และเอ็นดูไม่ได้แต่--แกอย่าเข้าใจผิดนะ ดูสิ, หูกันไม่ผึ่งเลย"

"ก็เพราะมันผึ่งไม่ได้น่ะสิ"

"ฮื้อ--อย่าพูดเลยแก พูดไปก็อายเขาแกจะอธิบายอะไรก็ว่าไปเถอะ กันคอยฟังอยู่แล้ว"

"กันตั้งใจจะถามความสังเกตของแกว่าเดี๋ยวนี้เมื่อผู้หญิงไทยมีอิสสรภาพ เสรีภาพ สมภาพ เสมอกับผู้ชาย จนเย็นภราดรภาพกันได้แล้ว แกเห็นผู้หญิงเย็นอย่างไรขึ้นบ้าง?"

"แกอย่าถามกันซี"
"ทำไม?"
"เพราะกันไม่ได้สนใจสังเกตอะไร นอกจาก คลิ้นสั้น คลิ้นยาว ปากแดง เล็บแดง ปรางแดง---"
"เอาอีกแล้ว, ทำไมสังเกตแต่อย่างนั้น"
"พุทโธ่ แกเอ๋ย, ก็มันตำตาอยู่ทุกวันทุกเวลา"
"อื้อ, แกนี่ชอบดูผู้หญิงแต่ภายนอกเท่านั้นแหละนะ"
"แล้วกัน เพื่อนรัก, กันอยากดูทั่ว ๆ ไปนั่นแหละ แต่แกจะให้กันทำยังไง?"
"ดูอะไร ทั่ว ๆ ไป?"
"อ้าว, แกพูดนั่นหมายว่าอย่างไรล่ะ?"
"กันหมายว่าแกดูผู้หญิงแต่รูป ไม่ดูถึงหัวใจหล่อนบ้าง"
"พุทโธ่, กันอยากเห็นจะตาย ถ้าได้เห็นใจผู้หญิงแล้ว ก็ย่อมรู้จักใจผู้หญิง เมื่อรู้จักใจผู้หญิงแล้ว แกเอ๋ย--เฮอ, แต่เราจะเห็นของหล่อนได้อย่างไร ใครเล่าจะรู้จักใจหญิง เพื่อนเอ๋ย"
"อื้อ, แกเดี๋ยวนี้ กันสังเกตว่าผิดแปลกไปเสียแล้ว ผิดเอามาก ๆ ทีเดียว ใจคอเย็นอย่างไรไปหรือเพื่อน?"
"อ๊ะ, เปล่าเลย กันบริสุทธิ์แท้ ๆ คงบริสุทธิ์บริบูรณ์ทั้งกายใจ"

"นั่นเป็นความเข้าใจของแกเอง แต่สำหรับกันหรือคนอื่นที่ได้สังเกตแกขณะนี้ แม้จะเชื่อว่าใจของแกคงบริสุทธิ์ แต่มันต้องไม่บริบูรณ์แน่ ๆ"

"ทำไมเพื่อน แกนี่ช่างสามารถคาดใครๆ เล่นได้สนุกจริง แต่_แกอย่าเอาหัวใจของกันออกมาแผ่เล่นเลย แกกำลังพูดถึงภาพ ๆ ของผู้หญิง ก็ลองเอาใจของผู้หญิงออกมาให้กันดูบ้างดีกว่า"

"ถูกละ, กันกำลังจะพูดถึงชีวิตจิตต์ใจของผู้หญิง ซึ่งแกรู้แล้วมิใช่ฤา? ว่าทุกวันนี้หล่อนมีสิทธิเสรีภาพอย่างไร?"

"แน่ละ, โดยรัฐธรรมนูญของเรา ผู้หญิงไทยย่อมมีสิทธิ อิสสระ เสรี เสมอด้วยผู้ชายโดยประการทั้งปวง ทั้งในการส่วนตัว และการบ้านการเมือง"

"นั่นซี, เป็นข้อที่กันถามแกว่ามีความสังเกตใน พฤติการณ์ของหญิง อย่างไร บ้างเมื่อได้เสมอภาพกับชายเช่นนี้แล้ว?"

"ก็สังเกตว่า หล่อนกำลังศึกษา ฝึกหัดอบรม ทุกอย่าง ทุกทาง เพื่อจะทำ จะเป็นเหมือนผู้ชาย"

"อือ, แกก็มีความสังเกตไม่เลว"

"ความจริงกันชอบสังเกตผู้หญิง ยิ่งคนไหน งาม ๆ ก็ยิ่งทำให้กันสังเกตมากขึ้น บางทีตามสังเกตไปไกล ๆ"

"ไปอีกแล้ว กันขอเตือนว่าให้สังเกตทางบ้านด้วยมาก ๆ ม่ายเช่นนั้นหูจะตูบ"

"เอ, แกเองแหละมาชวนให้กันเขวไปยอกแล้วว่ากันเป็นคนใจอ่อน"

"ที่พูดมาก็เข้าเค้าแล้วละ เมื่อสังเกตเห็นแล้วว่า ผู้หญิงกำลังจะบำเพ็ญตนเป็นอย่างผู้ชาย แล้วนึกคะเนต่อไปบ้างหรือเปล่าว่าเมื่อผู้หญิงเป็นอย่างผู้ชายจริง ๆ และยิ่งมีปริมาณมากขึ้น เหตุการณ์จะเป็นอย่างไร?"

"นี่แกมิได้หมายว่า ผู้หญิงจะกลายเป็นผู้ชายทั้งแท่งเช่นนั้นมิใช่ฤา? แต่ถ้าผู้หญิงจะกลายเพศเป็นผู้ชายจริง ๆ แล้ว กันเห็นจะยอมไม่ได้เป็นอันขาด"

"ที่ไหนได้ สำหรับกันกลับเห็นว่า ถ้าโลกธาตุบันดาลให้เป็นดั่งนั้นเสียจริง ๆ จะเป็นการเคราะห์ดีมาก ดีแก่ทั้งสองฝ่าย ดีแก่ประเทศชาติด้วย"

"กันยังไม่แจ่มแจ้ง แกหมายถึงอะไรเพียงใด?"

"หมายถึงว่าโลกธาตุสร้างผู้หญิงมาให้เป็นผู้หญิง และผู้ชายให้เป็นผู้ชาย ฉะนั้นธรรมชาติจึงบังคับให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีคุณภาพ

เป็นสมบัติและหน้าที่ต่างกัน กล่าวตามหลัก ธรรมดา สิทธิก็เป็นสิทธิ หน้าที่ก็ต้องเป็น หน้าที่ มิใช่สิทธิจะทำให้ผิดหน้าที่ นอกจาก จะคิดผิด”

“แก หมายว่าผู้หญิงไม่ควรจะทำอะไร หรือมีหน้าที่เช่นผู้ชายเช่นนั้นฤา?”

“ไม่ตรงทีเดียว ผู้หญิงย่อมจะทำและเป็นอะไร ๆ อย่างผู้ชายก็ได้ แต่ต้องไม่ทิ้งความเป็นผู้หญิง และหน้าที่ของผู้หญิง อันมีโดยธรรมชาติ”

“หน้าที่โดยธรรมชาติที่แกว่า มีอะไรเป็นสำคัญ”

“คือการเป็น แม่, แม่คน แม่เรือน แม่, คือ ผู้ให้กำเนิด ให้ความบำรุงอบรม ให้คนเป็นคน ให้บ้านเป็นบ้าน เมื่อทั้งคน ครอบครัว บ้านเรือนเป็นหลักฐานเรียบร้อยสมบูรณ์ดีแล้ว นั่นแหละเป็นทางแห่งความเจริญของชาติ เป็นหลักความถาวรมั่นคงของชาติ ยิ่งกว่าใด ๆ หมด”

“อือ, ฟังแกพูด ทำให้กันได้คิด มองผู้หญิงไปอีกแง่หนึ่ง คือแปลว่าเพราะอิสสระเสรีอะไรเหล่านั้น ทำให้ผู้หญิงละทิ้งหน้าที่ตามธรรมชาติเสียหมด”

“ก็ดูเอาสิ แกสังเกตเห็นในแง่ที่เอาแต่จะแต่งตัว กันก็สังเกตเห็นในแง่ที่จะเป็นแต่ราชการงานเมือง แล้วจะเป็นผลอย่างไร”

“แกคงไม่อคติว่าผู้หญิงจะแย่งหม้อข้าวแกมิใช่ฤา?”

“เปล่าเลย, แต่กันกลัวเกรงว่าหล่อนจะไม่เอาหม้อข้าว และไม่มีหม้อข้าวต่างหาก”

“เมื่อหล่อนพากันยุ่งกับราชการงานเมืองเสียหมด?”

“ถูกละ, เลยทิ้งงานบ้านงานเรือนเสียหมดด้วย”

“เดี๋ยวก่อน, แกมุ่งหมายที่ไม่อยากจะให้ผู้หญิงเกี่ยวกับราชการงานเมืองทีเดียวฤา?”

“กันมิได้มุ่งหมายถึงเช่นนั้นดอก เราเห็นสภาพของโลกดีแล้วว่ามนุษย์จะต้องเป็นไปสถานใด แต่การเป็นไปทั้งหลายนั้น มันจำต้องเหมาะสมด้วยสภาวะและสถานะ คือการใดกระทำไปต้องด้วยกาละเทศะแล้วจึงจะหวังผลได้สมบูรณ์ แต่ก็ทุกวันนี้สำหรับเมืองไทยเรา ตำแหน่งหน้าที่ในราชการงานเมืองนั้น ลำพังฉะเพาะผู้ชายก็ต้องเบียดกันเข้าและเข้าได้ยากแย่อยู่แล้ว ยังผู้หญิงจะมาเบียดเข้าทางนอกช่องมันยิ่งเล็กเต็มที เรากำลังอบรมใจผู้ชายให้รัก ให้ดำเนินอาชีพ

ทางอื่น ๆ อันจะเกิดเข็นกำลังพลังแก่ชาติบ้านเมือง เพราะเห็นว่าประตูของราชการแคบมากอยู่แล้ว แต่ผู้หญิงกลับสมัครจะมาเข้าประตูนี้อีก ทางสำเร็จจะมีดังหวังพอกันฤๅ? แล้วเมื่อไม่สำเร็จก็เกิดจะจมไม่ลง หันกลับไม่ได้ หน้าที่อย่างผู้ชายก็ไม่มี หน้าที่ของผู้หญิงก็ไม่เอา ดังนี้สิ กันจึงวิตกถึงปัญหาข้างหน้า"

"กันก็ออกจะเห็นด้วยในเรื่องความคิดที่จะเดินในทางอันแคบนั้นย่อมไม่สะดวก แต่สำหรับเมืองไทย กันก็ยังไม่เห็นทางใดจะดีและสะดวกกว่าราชการ เพราะไม่ต้องมีทุนทรัพย์ มีทุนความรู้ก็พอแล้ว"

"สำหรับเมืองไทย ทางสำหรับผู้หญิงยังกว้างกว่าของผู้ชายเสียอีก และผู้ชายก็มิได้ขวางทางของผู้หญิงเลย"

"เออ, พูดไปก็นึกได้ถึงวิธีฮิตเล่อร์ขัดในเยอรมัน เขาวางกฎว่า 'ผู้หญิงนั้นให้ทำงานบ้าน การเมืองเข็นของผู้ชาย' เมื่อแกวิตกถึงปัญหาข้อนี้ ก็ควรแสดงความเห็นให้ใช้วิธีของฮิตเล่อร์ดูบ้าง"

"อย่าว่าแต่ใช้วิธีของฮิตเล่อร์เลย แม้ตัวฮิตเล่อร์เองก็จะมาใช้วิธีนั้นในเมืองไทยไม่ได้"

"ทำไม?"

"เพราะเขากลัวว่าหน้าจะเต็มไปด้วยรอยด้วยผู้หญิงไทยไม่ใช่ผู้หญิงฝรั่ง"

"ทำไม, ผู้หญิงฝรั่งไม่เข็นแมวดอกฤๅ?"

"เอ๊ะ, นี่แกว่าผู้หญิง----เข็นแมว"

"เปล่า ๆ แล้วกัน แกจะให้กันเดินถนนไม่ได้เสียแล้ว กันหมายจะถามว่าผู้หญิงฝรั่งข่วนไม่เข็นดอกฤๅ?"

"อย่าพูดเข็นเล่น แกเห็นอย่างไร เรื่องนี้?"

"เรื่องไร?"

"เรื่องผู้หญิงไทยจะไปถึงไหนน่ะสิ"

"เฮอ, อย่าคิดเลยแกเอ๋ย ตัวเราเองก็ยังไม่รู้ว่าจะไปถึงไหน แต่ยิ่งพากันไปไกล ๆ นั่นแหละดี หากเราไปไม่ถึงไม่ทัน ก็ดูเขาเล่นสนุก ๆ ดีกว่า"

"แกไม่ต้องนึกถึงชาติ, เพื่อนร่วมชาติ?"

"อ๋อ, ประเทศชาตินะ — กันต้องนึกอยู่เสมอ แต่กันไม่นึกถึงผู้หญิง----ฉะเพาะทางเดินและชีวิตของหล่อน เพราะกันรู้อยู่ว่าผู้หญิงนั้นมีชีวิตที่ใครจะรู้ไม่ได้เลย และขวางทางก็ไม่ได้ด้วย กันจึงคอยแต่ดู—ดูด้วยความเอ็นดูเท่านั้น"

เมื่อหมอดีจะเอาประโยชน์อะไรจากข้าพเจ้าไม่ได้ เราก็เงียบลงอีกครั้งหนึ่ง และปัญหา

ของผู้หญิงก็ค้างไปอีกปัญหาหนึ่งด้วย

◎ ◎ ◎

"แกนำปัญหาของผู้หญิงมาให้กันคิดสองประการแล้ว กันนึกขึ้นได้ จะนำปัญหาของผู้หญิงซึ่งผู้หญิงต้องคิดมาสู่แกฟังบ้าง" ข้าพเจ้าเย็นผู้เอ่ยขึ้น

"กันไม่ใช่ผู้หญิง จะเอามาให้กันคิดทำไม?"

"เอาเถอะน่ะ นึกว่าลองคิดแทนผู้หญิงเล่นสนุก ๆ"

"ปัญหาอะไร?"

"ปัญหาที่ว่า ทำยังไงจึงจะไม่ให้ผัวมีเมียน้อยได้เด็ดขาด"

"จะยากอะไร อีกหน่อยผู้หญิงได้เย็นผู้แทนราษฎร หรือเย็นคณะรัฐมนตรี ก็โหวตกันออกกฎหมายห้ามเสียก็สิ้นเรื่อง"

"แกนึกว่ากฎหมายเย็นเครื่องห้ามกันได้จริง ๆ ฤา? ยังงั้นคุกตะรางจะต้องมีทำไมเมืองฝรั่งไม่มีกฎหมายบังคับให้มีเมียคนเดียวดอกฤา? แต่แล้วฝรั่งทุกคนมีเมียคนเดียวจริงฤา?"

"เอ๊ะ, เอาปัญหานี้มาพูดทำไม ไม่ใช่ธุระอะไรของเรา"

"เพราะมันเย็นปัญหาที่มแทงหัวใจหญิงอยู่ แม้ผู้หญิงสมัยนี้จะมีสภาวะและความสามารถอาจหาญเท่าเทียมกับชาย แต่ก็ยังแก้ปัญหานี้ไม่ตกประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเหตุที่แก้ไม่ตกนั้น เพราะมีทางหลบเลี่ยงของผู้ชายอยู่ทางหนึ่ง ซึ่งกันได้ฟังมาจากการปรารมภ์ของพวกผู้หญิงเอง แกคงอยากจะรู้วิถีทางที่ว่านี้บ้างกะมัง?"

"เออ, มันเย็นยังไง?" หมอดีจะยุกถามแล้วขยับตัวสิ้นฟัง

"เล่าลัด ๆ เอาเถอะนะ พูดถ้วนถี่ชักช้าอาจจะไม่ทันจบ"

"ลัด ๆ เร็ว ๆ แหละดี เอาแต่ตรงวิถีทางก็แล้วกัน" หมอดีขยับใกล้เข้ามาอีก

"เรื่องจากปรารภในระหว่างวงผู้หญิงหมู่หนึ่ง มีดังนี้—

เมื่อเห็นคุณสามีไปเที่ยวกับสตรีอื่น คุณผู้หญิงผู้ภรรยาก็เย็นโจทก์ขึ้น และตั้งศาลเตี้ยชำระเอง

คุณสามีจำเลยแก้ว่า การกระทำอันนั้นเย็นคุณประโยชน์แก่คุณภรรยาเอง คือเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ว่า สามีของหล่อนนั้นยังมีค่าสมควรเย็นสามีของหล่อนอยู่ เพราะยังมีหญิงอื่นชอบและยอมร่วมทางด้วย เมื่อเช่นนี้หล่อนไม่พอใจฤา? ที่ว่าสามีของหล่อน

ยังมีดี หรือว่าหล่อนต้องการสามีที่ไม่มีดี ว่า คุณสามีได้ประจักษ์แล้วว่าคุณภรรยายังรัก
ไม่มีใครรักใครชอบทั้งเมือง แต่ถ้าหล่อนมี ตนอยู่”
สามีอันไม่มีค่าเช่นนั้น หล่อนจะดูหน้ามนุษย์ “แล้วเย็นอย่างไรต่อไป?” หมอดีสอด
ได้อย่างไร? ถาม

นี่เป็นขั้นหนึ่งของคดี ซึ่งในครั้งนี้คุณ “คุณภรรยาก็ว่า เหตุที่ยกขึ้นแก้นั้น เป็น
ภรรยาได้ยอมยกโทษให้ ด้วยเหตุผลที่รู้ถึง เหตุที่หาขึ้นแก้ตัวโดยไม่เป็นหลักฐาน แต่
ค่าของสามี แต่ขอให้เลิกการพิสูจน์เสียที มีข้อควรอภัยอยู่ว่า ผู้ชายเมื่อรักภรรยาหรือ
เพราะได้ประจักษ์ค่าแจ่มแจ้งแล้ว รักหญิงใด ๆ ก็ตาม ก็ต้องการจะรู้ให้แน่ใจ

ต่อมานานสักหน่อย คุณสามีก็เกิดมี ว่าอีกฝ่ายหนึ่งเขารักตอบเช่นเดียวกันหรือไม่
ภรรยาน้อยขึ้น ขั้นที่สองนี้ คุณภรรยาตั้งใจ เพราะเป็นธรรมดาของความรัก ย่อมต้องการ
ว่าต้องลงโทษกันอย่างเด็ดขาด ศาลเตี้ยก็ ตอบแทนเช่นนั้น ดังนี้จึงยอมอภัยโทษให้
ตั้งขึ้นโดยโจทก์เอง เป็นผู้พิพากษาพิจารณา อีกครั้ง แต่ว่าเมื่อรู้ความจริงแล้วก็ขอให้
ตามเคย สามีผู้เป็นจำเลยรับแก้คดีโดย เลิกการทดลองนี้เสีย คือปล่อยภรรยาน้อย
ชี้นตา ไม่ปฏิเสธในเรื่องมีเมียน้อย แต่ยก ไป”
เหตุผลขึ้นต่อสู้ และขอให้ตัดสินยกฟ้อง เหตุ “เออ, แล้วคุณผัวทำยังไง ชวดกันละซี”
ผลนั้นคือ “คุณสามี เมื่อได้รับผลในคดีมาสองขั้น

คุณสามีว่า จะโดยเหตุประการใดก็ตาม แล้ว ก็เลยอุทธรณ์ต่อไปว่า อันความรักนั้น
ทำให้เธอสำนึกว่ายังไงคุณภรรยาเกิดเบื่อหน่าย จะมีค่าก็โดยต้องประจักษ์ความจริงอยู่เสมอ
คลายรักตนเสียแล้ว ฉะนั้น เพื่อพิสูจน์ให้ เมื่อใดความรักเป็นที่เคลือบแคลง เมื่อนั้น
ประจักษ์เท็จจริงในเรื่องอันเกี่ยวกับชีวิตนี้ เธอ ความรักก็ไม่มีค่าเลย จะมีก็แต่โทษประดุจ
จึงริมีภรรยาน้อยขึ้น เพื่อพิสูจน์ว่าถ้าหากคุณ หนึ่งยาพิษเท่านั้น เหตุฉะนี้แหละ ทางที่ดี
ภรรยายังคงรักเธออยู่ก็ต้องมีความหวง และ เพื่อความเท็จจริงและมั่นคงของความรัก จึง
เมื่อยังหวงอยู่ก็ต้องหึง เมื่อหึงแล้วก็ต้องเกิด ควรต้องมีการพิสูจน์อยู่เสมอ และฉะนั้นก็
คดี และคดีก็เกิดขึ้นจริงดังกล่าวนี้ เป็นอัน ควรมีเครื่องพิสูจน์ประจำไว้ที่เดียวดีกว่า ไม่

ยุ่งยากและไม่แพงกว่าที่จะต้องหาเครื่องพิสูจน์กันร่ำไป”

“นั่นหมายความว่ากะไรนะ?” หมอดีต้องการรู้กระจ่าง

“หมายความว่าคุณสามีต้องการภรรยาน้อยไว้ตลอดไป สำหรับเป็นเครื่องพิสูจน์ค่าของตนและความรักของภรรยาดังกล่าวแล้ว”

“เอ๊ะ, ใครจะยอม”

“นั่นสิ ยังเป็นปัญหาอยู่ คือคุณสามีให้เหตุผลต่อไปว่า ถ้าคุณภรรยาไม่ยอมให้เขามีเครื่องพิสูจน์นี้ไว้ ก็ต้องเข้าใจว่าเพราะไม่รักเขาจริง จึงเกรงต่อการพิสูจน์หรือถ้าจะเลิกร้างกับเขาเพราะเหตุนี้ นั่นก็เป็นการแสดงว่าหมดรักเขาแล้ว เป็นการสมกับการพิสูจน์ของเขา ต้องอยู่ด้วยกันต่อไปดังเดิมจึงจะเป็นการพิสูจน์ว่ารักเขาจริง และยังไม่หมดรัก และการที่ยอมให้ภรรยาน้อยอยู่ด้วยนั่นแหละยิ่งเป็นการแสดงว่ารักเขาจริงยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของเขาจะต้องตอบแทนต่อคุณภรรยาให้ยิ่งขึ้นเช่นกัน เมื่อความรักต่างทวียิ่งขึ้นด้วยกันทั้งสองฝ่ายเช่นนี้ ความมั่นคงในการเป็นสามีภริยาก็จะไม่รู้จักสลาย”

“อือ, เหตุผลพิกล คบกับหญิงอื่นเพื่อพิสูจน์ค่าของตนว่ายังมีหญิงอื่นชอบจึงยังควรเป็นที่รักของภรรยาอยู่ มีภรรยาใหม่เพื่อพิสูจน์ว่าถ้าภรรยาเก่าหึงก็แปลว่าภรรยายังรักตนอยู่ และที่สุด ถ้าภรรยาเก่ายอมให้เลี้ยงภรรยาใหม่ไว้ ก็พิสูจน์ว่าภรรยารักตนจริง แต่ถ้าภรรยาไม่ยอมและจะเลิกร้างไป กลับเป็นการพิสูจน์ว่า ภรรยาหมดรักตนเสียแล้ว หากภรรยาละทิ้งเขาไป ก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้หย่าร้างสามี——กันดูมันยังไง ๆ อยู่นะ”

“เขายังมีข้อสนับสนุนอีกว่า โดยธรรมชาติสรรพสิ่งในโลกย่อมมีเป็นคู่ ไม่มีอะไรเป็นเดี่ยว ฉะนั้น การมีภรรยาคู่จึงเป็นการถูกต้องกับธรรมชาติ เมื่อสามีมีภรรยาอยู่สอง ก็จะต้องคอยระวังเอาใจภรรยายิ่ง ๆ ขึ้น และให้ความรักยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย ฝ่ายภรรยาก็จะต้องเอาใจใส่ปฏิบัติและรักสามียิ่ง ๆ ขึ้นเช่นกัน เพราะมีการขันแข่งกันอยู่ อันทำให้ความรักแน่นหนามั่นคงขึ้น ผิดกับภรรยาเดี่ยว ซึ่งอาจเล่นตัวได้เสมอ ๆ อันเป็นเหตุให้สามีโทมนัสส์คลายรักลง จริงอยู่ คนทั้งเมืองพากันเข้าใจว่า การมีภรรยาหลายคนเป็นเหตุให้ไม่สงบ ไม่เป็นสันติสุข แต่เขาว่านั่นเพราะไม่รู้จักแก่นแห่งธรรมชาติ ไม่รู้จักทำความเข้าใจกัน ไม่รู้จักเหตุผลที่แท้จริง มีแต่อุปาทาน ยอมทำใจให้เป็นไปตามคำกล่าว

เสียเองต่างหาก แต่เมื่อผู้ใดคิดให้ถูกทำให้ถูกแล้ว ต้องประสพผลดีดังว่าเปรียบเหมือนไฟ ถ้ารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็ไหม้วายวอด เสือเป็นสัตว์ดุร้ายอยู่ในป่า เมื่อคนสามารถก็ย่อมเอามาทำสตางค์ได้"

"เออ, ว่าแต่นี่แน่ะ แล้วฝ่ายคุณภรรยาว่าอย่างไรล่ะ?" หมอดีถามด้วยอาการตรึตรอง

"คุณภรรยาก็จำนนแก่เหตุผล ไม่รู้จะแก้อย่างไร แต่หัวใจนั้นยังไม่ปลงด้วยทีเดียว ปัญหาจึงเกิดขึ้นและทิ่มแทงหัวใจอยู่เสมอฉะนี้แหละจึงได้ตั้งวงหารือกันขึ้น แต่ความคิดเห็นในที่ประชุมมีหลายทางต่าง ๆ กัน แต่ก็ล้วนเป็นไปในทางแตกทำลาย ซึ่งเป็นของทำได้ง่าย ๆ แต่ไม่ใช่ทางดี ไม่มีใครสามารถจะแสดงความคิดเห็นจัดการในฐานสุภาพหรือสปอรตให้สำเร็จได้ ฉะนั้นปัญหานี้จึงยังคงเป็นปัญหาอยู่ และก็คงทิ่มแทงหัวใจอยู่ ถ้าแกมีปัญญาสามารถออกตำราแก้ปัญหานี้สำเร็จ ก็น่าจะได้รางวัลไม่น้อยทีเดียว"

"นี่ยังเป็นปัญหาอยู่จริง ๆ หรือนี่?" หมอดีโดดเข้าตบไหล่ข้าพเจ้า "กันได้ฟังการถกถึงปัญหานี้เมื่อสองวันเปรียบนี่เอง"

"แกเห็นท่าสำเร็จไหม?"

"สำเร็จอะไร?"

"ก็เราจะเอาปัญหานี้ไปใช้บ้างล่ะสิ"

"อ้าว, แกไม่คิดแต่งตำราแก้รางวัลดอกฤา?"

"แกมันเซอะ มันเป็นปัญหาของเราเมื่อไรล่ะ ของผู้หญิงเขาต่างหาก"

"นี่หมายว่าแกจะเดินไม้นี้บ้างจริง ๆ ฤา?"

"ไม่แต่กันละ แกด้วย เดินพร้อมกันทีเดียว"

"เอ๊ะ, นี่แกมาก่อให้เกิดปัญหาขึ้นแก่กันอีก เรื่องมันจะไม่ใช่ปัญหาของผู้หญิงเสียแล้ว"

"ปัญหาปัญแหอะไร"

"ปัญหาที่จะเดินไม่เดิน เดินกับแกหรือไม่เดินกับแก"

"อ้อ, แกมีทางจะเดินคนเดียว?"

"อ๊ะ, เปล่า, อย่าเข้าใจว่ากันจะทิ้งเพื่อนเรื่องนี้กันคิดจะแต่งตำราขายต่างหาก ขอให้แกมาช่วยกันทางนี้เถอะ อย่าเดินไปทางที่แกคิดเลย"

"งั้นริ, คิเหมือนกัน บางทีเราจะได้ เที่ยวเถอะ คิดแก้ปัญหาให้ผู้หญิง นึกว่า
รางวัลคิกว่าทางใด ๆ ทั้งหมด" ช่วยผู้หญิง_____"
"แน่นอน, งั้นเรามาเริ่มคิดแก้กันเดี๋ยวนี้

โปรดอดทนคอยซื้อ ตำราหมอดี ซึ่งจะขายโดยไม่เอาราคา

◎ เป็นผู้หญิง หยิ่งนิด ชุบจิตต์เข้า ให้ยิ้มเย้า ยวนคำฤษณ์ พิสมัย
ยิ่งหงองนัก คู่รัก มักไยไพ สาวเก๋ได้ ก็เพราะหยิ่ง จริงไหมเอย ฯ

พระศริ นิพนธ์

การศึกษาด้วยตนเอง

บุญชื่น อัตถากร

การศึกษาเป็นทางเดียวที่สำคัญที่สุดในอันจะนำความเจริญก้าวหน้ามาให้สู่มนุษย์ เราเริ่มศึกษาตั้งแต่แรกเกิด อยู่ในความอารักขาของแม่เลี้ยงนางนม เราศึกษาจากสถานศึกษาต่าง ๆ แต่การศึกษาหาได้ยุติอยู่เพียงแค่นั้นไม่ เราต้องศึกษาอยู่ตลอดชีพ ไม่ว่าเราจะมีความประสงค์เพื่อการศึกษา หรือไม่ก็ตาม ข้อญหามีแต่เพียงว่าการศึกษาในชีวิตตอนหลังของเรานั้น เราเลือกศึกษาและเก็บรวบรวมเอาเองแล้วแต่โอกาสหรือเหตุบังเอิญ กิบ-บอนกล่าวว่า “การศึกษาของคนเรานั้นมีอยู่สองประการ ประการหนึ่งคือการศึกษาจากคนอื่น และอีกประการหนึ่งที่สำคัญกว่านั้นก็คือการศึกษาด้วยตนเอง”

สิ่งที่เราสอนตัวเองนั้น เป็นธรรมดาว่าย่อมมีคุณประโยชน์ยิ่งใหญ่ กว่าที่เราเรียนมาจากคนอื่นเสมอ ลอกค์ว่า “ไม่มีใครเลยที่ไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ติดตามอาจารย์อยู่เสมอจะมีความรู้งอกเงยแตกฉานในวิชาการวิทยาศาสตร์ใด ๆ ได้” ดังนี้

ในทางที่ท่านจะทำดวงใจให้ว่างเปล่า ล้างเสียให้สะอาด แล้วตบแต่งให้สระสวยนั้น ย่อมไม่มีทางจะทำได้เลย สิ่งที่ท่านจะสามารถทำได้ก็คือ ท่านเตรียมตัวเพื่อกระทำความดีหรือความชั่วเท่านั้น

ท่านทั้งหลาย ซึ่งแม้ในขณะกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนจะไม่สามารถทำชื่อเสียงในการศึกษาได้ก็ดี ท่านก็ยังไม่ควรท้อแท้ ดวงใจที่มีอานุภาพมาก ๆ นั้นใช่ว่าจะเจริญเต็มที่และแสดงอานุภาพได้ในชั่วเวลาเร็ววัน ก็หามิได้ ถึงแม้หากท่านจะมิใช่คนขยันขันแข็งอะไรในชั้นต้น ท่านก็ไม่ควรจะท้อถอยเสียเลย ท่านควรจะรู้สึกละอายตัวเอง แล้วกลับตั้งต้นเสียใหม่ ถ้าท่านได้พยายามทำดีที่สุดแล้ว สิ่งที่ท่านควรทำต่อไปก็คือ เพียงก่อขันติให้เกิดขึ้นเท่านั้น มีมหาบุรุษและวีรชนจำนวนมากซึ่งในขณะศึกษาอยู่ในโรงเรียนนั้น ไม่เคยมีชื่อว่าเรียนเก่งเลย แต่ในตอนหลังแห่งชีวิตท่านเหล่านั้นมักบรรลุความสำเร็จเสมอ เบื้องต้น เวลลิงตันกับนะโปเลียนนั้น เราก็ทราย

ว่าในขณะเยี่นเด็กมีปัญญาทึบมาก และเซอร์-อิสัคนิวตัน, ดินสวิฟต์, ไคลฟ์, เซอร์วอลเตอร์สกอตต์, เซอริดัน และท่านผู้มีชื่อเสียงอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน

ตามอุทาหรณ์ที่ยกมากล่าวนี้ย่อมชี้ให้เห็นว่า ท่านที่ไม่ได้ทำชื่อเสียงในโรงเรียนนั้น มิใช่จะไม่อาจทำชื่อเสียงภายนอกโรงเรียนได้

คำว่า Genius นั้น เคยมีผู้ให้วิเคราะห์ศัพท์ว่าหมายถึง "ความสามารถและความอุตสาหะอดทนอย่างไม่ลดละ" ซึ่งก็นับว่าไม่ไกลจากความจริงนัก

อนึ่ง เด็กที่มีความฉลาดและไหวพริบดี ๆ นั้น ถ้าขาดคุณสมบัติอันสาระสำคัญบางอย่าง ดังเช่น อนามัย, อุตสาหะและนิสสัยใจคอเสียแล้ว ในชีวิตตอนหลังก็มักจะสบแต่ความผิดหวังเสมอ ดังที่โกเธพูดว่า "เหมือนกับต้นไม้ที่ออกช่อยี่ละ สองครั้ง แต่ไม่มีผลเลย" นั่นเอง แล้วในที่สุดไม่รู้จะทำอะไรก็ไปขับรถแท็กซี่, ไปเลี้ยงแกะในออสเตรเลีย หรือไม่ก็เขียนหนังสือที่ไม่เป็นเรื่องเป็นราว ตรงกันข้ามเด็กบางคนที่มีสมองช้า แต่ด้วยความอุตสาหะพยายามและมีหลักมั่นคงนั้นกลับสามารถเลื่อนฐานะของตนให้สูงขึ้นสู่ตำแหน่งอันมีเกียรติได้โดยวิธีอันน่าชม ทั้งได้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติของตนอีกด้วย

มีข้อน่าสงสัยบางอย่างอันเกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษา ดังที่ ดร. อาร์โนลด์ ว่า "มีความสับสนปนกันอยู่ระหว่าง ความซื่อกับความบริสุทธิ์ ถ้าท่านสามารถเอาความรู้ของบุคคลออกจากตัวบุคคลหนึ่ง มิใช่ว่าบุคคลนั้นจะกลายเยี่นเด็กไปได้ แต่แทนที่เขาจะกลายเยี่นคนที่เลวทรามลงไป—" และในที่อื่นท่านผู้นี้เคยกล่าวว่า มนุษย์ที่ไม่สามารถยึดหลักอะไรเพื่อนำชีวิตของตน ให้เดินทางที่ถูกนั้น ย่อมตกเยี่นทาสแห่งความอยากของตน และย่อมถูกทอดทิ้งให้อยู่ในปลักแห่งความชั่วร้าย ในชีวิตเยาว์เขาจะเยี่นคนโง่เขลา และในชีวิตผู้ใหญ่ก็จะเยี่นผู้ประกอบแต่กรรมชั่วช้า

ท่านทั้งหลาย ที่ได้เริ่มศึกษา ในโรงเรียนได้ผลดีนั้น ไม่ควรจะหยุดยั้งอยู่เพียงแค่นั้น ควรจะพยายามก้าวหน้าสืบไปอีก การมองดูคุณค่าของการศึกษาในวงแคบนั้น ก็เท่ากับว่า คนเราศึกษาไปเพื่อหากิน แต่อย่างเดียว อย่างที่ชาวเยอรมันเรียกว่า การเรียนเพื่อ "ขนมปังกับเนย" ฉะนั้น

——การศึกษาที่แท้นั้น ผู้ศึกษาย่อมสามารถที่นำคุณค่าของการศึกษามาให้แก่ตน

ได้สองประการ คือหาความรู้ให้ตัวเองในวัยหนุ่ม หาความมั่นคงไว้เมื่อยามแก่ แฟรงกลินกล่าวว่า “ความชำนาญในกิจการทั้งหลายนั้นเป็นการศึกษาที่มีค่ามาก ซึ่งคนโง่ ๆ ย่อมจะมองไม่เห็นจริงตามนี้เลย” ขอให้ท่านศึกษาดังหนึ่งว่าท่านจะอยู่ในโลกนี้โดยไม่มีวันดับศูนย์ไปจากโลกเลย แต่ท่านควรอาศัยอยู่ในโลกนี้ ดังหนึ่งว่า ท่านจะต้องตาย ไป ในวันรุ่งขึ้น

การตั้งต้นชีวิตด้วยดีนั้น ก็เท่ากับท่านได้ชะนะสงครามชีวิตไปแล้วตั้งครึ่งหนึ่ง เราควรฝักฝนเด็กของเราไปในทางที่เขาชอบ แล้วเมื่อเขามีวัยสมควรเราปล่อยไป เขาก็จะเดินตามทางที่เราฝักฝนนั้นทีเดียว

ถ้าเราเริ่มต้นด้วยดีแล้ว ยิ่งเดินไป ๆ เราก็ยิ่งจะรู้สึกว่าง่ายขึ้น ๆ ทุกที ถ้าท่านเริ่มต้นผิดเสียแล้ว ภายหลังย่อมเป็นการยากในอันที่ท่านจะกลับมาสู่ฐานะเดิมได้อีก เป็นการยากอยู่ในการที่จะเรียน แต่การที่เราจะไม่เรียนนั้นนับว่าเป็นการยากยิ่งกว่าเสียอีก

จงพยายามตรึงตราลงไว้ที่หัวใจของท่านว่าอะไรเป็นสิ่งดีที่สุดในหนังสือทั้งหลายที่ท่านอ่าน ในคนทั้งหมดที่ท่านคบหา ในความคิดทั้งปวงอันเกิดขึ้นแก่ท่าน และในสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ท่านผ่านมา เราไม่ยังควรจะรู้สึกอายเมื่อมีคนอื่นเขามีความรู้มากกว่าเรา แต่เราควรรู้สึกละอายมาก ถ้าเราเพิกเฉยต่อสิ่งที่เราควรจะเรียนจะรู้นั้นเสีย

การศึกษานั้นมิใช่จะหมายถึงแต่การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ การเรียนข้อเท็จจริงอะไรบางอย่างเท่านั้นไม่ การศึกษาที่แท้ย่อมหมายถึงบางอย่างที่แตกต่าง และมีค่าสูงกว่าการสั่งสอนเป็นอันมาก การรับคำสั่งสอนทำให้เรารู้วิธีการที่จะใช้ความรู้ของเราในภายหน้า แต่การศึกษาก็คล้ายกับเราหว่านพืช พืชบางชะนิดจะออกรวงออกผล ในระหว่าง อายุ ๓๐ บางอย่างก็ ๖๐ หรือบางอย่างก็ตั้ง ๑๐๐ ปี ก็เป็นได้

ความรู้นั้นเรารับรองกันอยู่ทั่วไปว่าเป็นรองความฉลาดลงไปชั้นหนึ่ง _ คนที่ยิ่งเรียนมากขึ้นมักยิ่งรู้สึกว่าตนยิ่งมีความรู้น้อยลงทุกที_ บางท่านเห็นว่า ความรู้นั้นเป็นเพียงสัมภาระหยาบ ๆ ซึ่งความฉลาดได้วางเรียงขึ้นให้เป็นรูปเป็นร่าง กล่าวคือ ความรู้จะมีมากน้อยเพียงใดนั้นย่อมอาศัย ความฉลาด อันเป็นนายช่างก่อสร้าง จริงอยู่ นายช่างสถาปนิกอาจเป็นผู้เชี่ยวชาญ เลือกหาสัมภาระหยาบ ๆ มาก่อสร้างตึกราม แต่ก็ไม่มีใครอาจคาดได้

ว่าด้วยความมานะพยายามของนายช่างในอันจะกระทำให้สำเร็จ รูปร่างนั้นจะมีผลสืบไปสักเพียงใด เราไม่อาจบอกได้ว่าผลสุดท้ายจะเป็นอย่างไร ความรู้ที่เราได้มาทีละขั้น ๆ นั้น ดู ๆ ก็น่าจะไม่มีคุณค่าอย่างใดเลย แต่นานเข้า ๆ ความรู้นั้นรวมกันเข้ากลับมีคุณค่าอย่างสูงสุดก็ย่อมได้

ความรู้เป็นคุณอำนาจอันหนึ่ง คิงสลีย์ว่า "ความรู้ในเรื่องโทรเลขช่วยให้เราออมเวลาได้ ความรู้ในการเรียนช่วยให้เราออมคำพูดและการไปมา ความรู้ในเศรษฐศาสตร์ช่วยให้เราออมทรัพย์ ความรู้ในเรื่องสุขวิทยาอนามัยช่วยให้เราออมอนามัยและชีวิต—"

—ออสบอน เขียนคำแนะนำถึงลูกชายตอนหนึ่งว่า "เลขคณิตนั้นเป็นความรู้ที่ทำให้คนอยู่ในโลกไปสวรรค์ได้" ข้าพเจ้าสงสัยข้อความนี้อยู่ แต่เสอร์โยชัวพีตซ์ก็กล่าวว่า "เมื่อข้าพเจ้าหวนกลับไปดูชีวิตของตนเองและระลึกถึงชีวิตเมื่อครั้งอยู่ในวิทยาลัย ทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่า ไม่มีข้อเท็จจริงใดในประวัติศาสตร์ ไม่มีกฎเกณฑ์ใดในเลขคณิต ไม่มีหลักใดในไวยากรณ์ และไม่มีความจริงใดในวิทยาศาสตร์ ที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาแล้วนั้นที่จะไม่กลับมาหาข้าพเจ้าอีกด้วยวิธีต่าง ๆ โดยไม่คาดหมาย ข้าพเจ้ามักจะได้นำเอาวิชาการเหล่านี้มาใช้เสมอ ๆ อย่างไม่น่าเชื่อ มันช่วยให้ข้าพเจ้าอ่านหนังสือต่าง ๆ เข้าใจแจ่มแจ้งขึ้น ช่วยให้สนใจประวัติเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดมีอยู่รอบตัวข้าพเจ้า และทำให้มองเห็นวิถีทางแห่งชีวิตปรุโปร่งสมบูรณ์

ที่สุดข้าพเจ้าจะขอยกเอาคำพูดของดีน-สแตนเลย์มาวางไว้ดังนี้ "—คนที่รักความจริงนั้น ช่างมีน้อยจริง แต่ช่างมีประโยชน์จริง ๆ" เราอาจมองไม่เห็นผลของความจริงโดยทันที เราอาจไม่ทราบว่าในชั่วชีวิตของคนต่อไปจะเห็นผลหรือไม่ แต่กะนั้นโลกเราก็ยังมีคนชะนิดที่รักความจริงทำการค้นคว้าในทางวิทยาศาสตร์ จนประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ หรือค้นพบสิ่งต่าง ๆ ได้ ทั้งนี้ก็ด้วยความรักความจริงโดยเด็ดเดี่ยวเท่านั้น

ไม่มีอะไรเลยที่มนุษย์ไม่ควรจะได้ฟัง และไม่มีอะไรเลยที่เราไม่ควรจะพบเห็น "น้ำแห่งชีวิตนั้นย่อมพุ่งขึ้นมาจากน้ำพุแห่งความรู้"

—หนังสือดี ๆ ในโลกนี้บางเล่มไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้ประพันธ์ ซึ่งเราควรจะสลดใจแทนท่านเหล่านั้น และรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณท่านเหล่านั้นอย่างมากหลาย การค้นพบสิ่งสำคัญ ๆ นั้น ผู้ค้นพบโดยมากมิได้ใช้ความ

พยายามเพื่อตนเองเลย และโดยมากมิได้ต้องการชื่อเสียงหรือเกียรติยศด้วยซ้ำ

ความตั้งใจจริงในการศึกษา และความที่รู้จัก เอาความรู้ไปใช้ในทางถูกเท่านั้น ที่จะนำความสุขสมบูรณ์มาให้แก่ชีวิตได้ ถ้าท่านเพียงเอาใจใส่ในกิจการของท่านเท่านั้น ท่านก็จะรู้สึกได้ผลตอบแทนมากเป็นสองเท่าของที่ท่านลงแรงไป

เอเมอร์สัน ว่า "คนโดยมากไหว้วอนพระเจ้า โดยเหตุที่บรรพบุรุษเคยกระทำมาเป็นจาริตรเท่านั้น เขาหาได้นึกอะไรให้กว้างไกลไปกว่านั้นไม่"

คนเราจะวัดอะไร ๆ ก็วัดได้เอง เช่น ความสูงของภูเขา ความลึกของมหาสมุทร เราวัดเป็น จำนวนฟุต และในทางเลขคณิต เราก็ใช้นิ้วมือ ในการนับเลข ได้ตั้ง จำนวนมาก ๆ แต่อนาถจริง ๆ ที่ตัวของเราเองนั้น เราหาวัดหรือคำนวณได้ไม่เลยว่า คนหนึ่ง ๆ มีความตื้นลึกหนาบางอย่างไร

— มีคุณสมบัติ สำคัญอันใดบ้างที่จะทำให้คนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยแท้ คำตอบก็คือ หัวที่เยือกเย็น ใจที่อบอุ่น ความตัดสินใจที่ถูกต้อง และร่างกายที่ปราศจากโรคเท่านั้น ถ้าเราไม่มีหัวที่เย็นเราก็จะริบร้อนเกินไป ที่จะตัดสินอะไรสำคัญ ๆ ไปโดยผิดพลาด ถ้าเราไม่มีใจอบอุ่น เราก็ต้องกลายเป็นคนเห็นแต่แก่ตัว ถ้าเรามีร่างกายออดแอดขี้โรคเราก็คงทำอะไรไม่ค่อยสำเร็จ และยิ่งถ้าขาดการวินิจฉัยอย่างถูกต้องแล้ว ก็เป็นว่าเราทำอะไรลงก็คงจะมีแต่พลั้งพลาดเสียหายร่ำไป

ถ้าเราต้องการชมเพื่อนของเรา สักคนหนึ่ง เราก็บอกเขาว่าเขาเป็นสุภาพบุรุษโดยสมบูรณ์คนหนึ่ง ก็การเป็นสุภาพบุรุษนั้นจะเป็นได้อย่างไรเล่า? คำตอบก็คือ ต้องเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ต้องมีกิริยาท่าที่สุภาพ ต้องกล้าหาญ ต้องฉลาด และแสดงกิริยาท่าทางเหล่านี้ออกได้โดยสง่าผ่าเผยนั่นเอง ซึ่งทั้งนี้ดูว่าเราจะหาสุภาพบุรุษที่แท้ได้เป็น จำนวนไม่มากเลย พระมหากษัตริย์อาจโปรดเกล้า ฯ ให้ใคร ๆ มียศศักดิ์เป็นขุนนางชั้นใดก็ย่อมได้ แต่มิใช่ว่าได้ทรงตั้งให้ขุนนางเหล่านั้น เป็นสุภาพบุรุษก็หามิได้ ถ้าเราต้องการเป็นสุภาพบุรุษ เราก็เป็นได้เอง

—จอห์น สจ๊วตมิลล์ ว่า วิธีที่จะศึกษาด้วยตนเองนั้น คือ "ต้องตั้งปัญหาถามตัวเองทุกอย่าง ต้องไม่หลีกเลี่ยงจากความยากลำบากใด ๆ ต้องไม่รับเอาหลักอันใดโดยงมงาย ไม่ว่าจะเป็นว่าโดยเราเข้าใจเอาว่าจะเป็นอย่าง

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

นั้น หรือคนอื่นเขาว่าเป็นอย่างนั้น เราจะต้องตรวจตราดู โดยถ้วนถี่ และนึกแย้ง ไว้ก่อนเสมอ แน่ใจเข้าใจแล้วจึงรับเอา ต้องไม่ยอมให้สิ่งที่ลวงตาลวงใจ หรือความสับสน ซึ่งเกิดขึ้นแก่ใจของเราผ่านเลยไปโดยไม่สังเกต ข้อสำคัญเราต้องเข้าใจความหมายของคำหรือข้อความที่เราจะใช้เสียก่อนจึงค่อยใช้”

—การศึกษาได้ช่วยให้ประวัติศาสตร์แห่งโลกสุกใสขึ้น และทำทางที่โลกจะไปสู่ความเจริญให้สว่างขึ้น การศึกษาช่วยให้เราภูมิใจในกวินิพนธ์ของโลก ทำให้เราเข้าถึงธรรมชาติ และการศึกษายังก่อสร้างสิ่งเพลิดเพลินอื่น ๆ ไม่ว่าเราจะอยู่ที่ใด ๆ ก็ดี

(ข้อความตอนนี้แปลเก็บมาจากหนังสือ Lord Avebury's The Use of Life บทหนึ่ง โดยตัดข้อความบางแห่งออกเสีย ให้ตรงกับเนื้อเรื่องและอยู่ในวงความประสงค์ของผู้แปล ความโดยมากคงไว้ ให้ท่านพิจารณาเอาเอง หนังสือนี้พิมพ์ครั้งแรกในปี ๑๘๙๔ ความดีของเรื่องเป็นของผู้เขียน ส่วนความบกพร่องเป็นของข้าพเจ้า---ผู้แปล)

© การล้างหย่า ฆ่าตัว ว่าชั่วนั้น
ทะนงศึก ศึกษา น่าเสียดาย

ยังหุบัน ทวีส่วน รวนใจหาย
คลั่งทำลาย ศีลธรรม กรรมหนอเอย ฯ.

พระศรี นิพนธ์

เรื่องไม่มีเรื่อง

โดย

ดินสอ

วัฏฏโกโลโก โลกย่อมหมุนไป สิ่งใด ๆ ในโลก ตลอดจนวันเดือนปีก็หมุนไปกับโลกด้วย ปัดนี้โลกกำลังหมุนเอาเดือนพฤศจิกายน อันเป็นเดือนที่จะได้มีงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนม์พรรษา มาจวนจะถึงอยู่แล้ว และการที่โลกหมุนเอาเดือนพฤศจิกายนมาดังว่านี้ ในเวลาเดียวกันก็ได้หมุนเอาท่านบรรณาธิการ ไทยเขษม มาเกณฑ์ข้าพเจ้า ให้เขียนเรื่องลงในไทยเขษม ริวิว ประจำเดือนนั้นด้วย แถลงเหตุจำเป็นว่าเป็นเดือนที่มีงานพิธีคือ งานเฉลิม จำต้องมีเรื่องให้ท่านสมาชิกอ่านมากกว่าเดือนปกติเป็นฉะนั้นพิเศษตามแบบนิยมที่เคยปฏิบัติมา เพราะฉะนั้นจึงต้องออกหมายเกณฑ์ก่วนระดมการเขียน ที่สุดจนกะทั่งข้าพเจ้าซึ่งได้ขอลาออกเป็นกองหนุนแล้ว ก็ยังได้รับหมายเกณฑ์กลับเข้าประจำการเขียนกับเขาคราวนี้ด้วย นับว่าเป็นการระดมใหญ่ของท่านบรรณาธิการทีเดียว เมื่อขอยกเว้นการเขียนนี้ไม่ได้ ข้าพเจ้าก็ตั้งใจจะเขียน แต่นึกเรื่องอะไรไม่ทัน เพราะเป็นการเกณฑ์ด่วน ข้าพเจ้าจึงได้เขียน เรื่องไม่มีเรื่อง ส่งมาเป็นบรรณาการ แก่ท่านบรรณาธิการ ตามหมายเกณฑ์ โดยกำหนดแห่งการหมุนของโลก

ตามปกติข้าพเจ้าไม่ค่อยจะมีโอกาสเขียนนัก ที่ว่าไม่ค่อยจะมีโอกาสเขียนในที่นี้โปรดอย่าเข้าใจว่าข้าพเจ้ามีการงานมากจนไม่มีเวลาจะเขียน ที่จริงเวลาของข้าพเจ้ามีมาก แต่หากความขยันในการเขียนของข้าพเจ้า มีค่อนข้างจะน้อยสักหน่อย ดังนี้โอกาสในการเขียนจึงไม่ค่อยจะมี โดยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ขออนุญาตเวนคืนตำแหน่งการเขียนเรื่องลงในไทยเขษม ริวิว ต่อท่านบรรณาธิการ โดยอ้างเหตุชราภาพ ถ้าจะว่าไม่ขยันเขียนก็ฟังกะไร ๆ อยู่ ซึ่งท่านก็ได้กรุณารับการเวนคืนนี้ และอนุญาตปลดข้าพเจ้าพ้นจากการเขียนเรื่องตามประสงค์ แต่การปลดของท่านออกจะแปลก ข้าพเจ้าสังเกตว่าท่านปลดข้าพเจ้าเฉพาะในยามสงบการเขียน แต่พอ

ถึงยามที่ท่านต้องการให้เขียน ก็ออกหมาย ระดมพลเอาดื้อ ๆ ดังได้กล่าวข้างต้นนั้น

เรื่องไม่ขยันเขียนของข้าพเจ้านี้ ได้ปรารภระหว่างเพื่อนฝูงเนือง ๆ ว่าจะเป็นเพราะเหตุผลกลใด เพื่อนที่ไม่กล้าขัดคอคนหนึ่ง ออกความเห็นว่า การที่ข้าพเจ้าไม่ขยันเขียน คงจะเนื่องจากยังไม่พบปากกาที่เหมาะมือ เพื่อนอีกคนหนึ่ง ซึ่งมีความเกรงใจข้าพเจ้าน้อย สักหน่อย ค้านว่า เขียนหนังสือมาจนพุทธกาลล่วงไปเกือบจะครบห้าพันพรรษาแล้ว ควรจะได้พบปากกาที่เหมาะมืออย่างน้อยสักห้าสิบอันแต่ที่ยังไม่พบ คงไม่ใช่เป็นเพราะไม่มีปากกาที่เหมาะมือ หากจะเป็นเพราะมือไม่เหมาะกับปากกายิ่งกว่า

ตามที่เพื่อนสองนายนี้อภิปรายเรื่องการไม่ขยันเขียนของข้าพเจ้า ดังกล่าวข้างบนนั้น ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าเขาหมายความอย่างไร และใครได้พูดเป็นสาระกว่ากัน แต่อะไรไม่ทราบทำให้ข้าพเจ้าชอบที่จะฟังคนที่กล่าวก่อนมากกว่า และอะไรไม่ทราบทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่าเขาพูดมีเหตุผลดีมาก จึงเลยลงมติว่าข้าพเจ้าไม่ขยันเขียน เพราะยังไม่พบปากกาที่เหมาะมือจริง เพราะฉะนั้น เมื่อข้าพเจ้าพบปากกาที่เหมาะมือแล้ว คงจะขยันเขียน และคงจะได้เขียนเรื่องอะไรต่อมิอะไรมาจิ้มก้องท่านบรรณาธิการจนพิมพ์ไม่ไหวเย็นแน่ แต่การขยันเขียนกับการเขียนดีนั้นย่อมทราบอยู่ทั่วไปแล้วว่าเป็นคนละปัญหา และปัญหาหลังนี้เห็นจะไม่ใช่ปัญหาที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบ เพราะดูเหมือนข้าพเจ้าไม่ค่อยชอบที่จะรับผิด

อย่างไรก็ตาม ระหว่างที่ข้าพเจ้ายังไม่พบปากกาที่เหมาะมือ ข้าพเจ้าจำต้องปฏิบัติการไปตามวิธีการเดิมของข้าพเจ้า อันเป็นวิธีซึ่งถ้าเป็นนักเรียน คงถูกเพื่อนนักเรียนขนานนามว่า “เสือก๊อป.” อันเป็นนามที่ปอปิวลาร์มากสำหรับนักเรียนที่กอบงานจากคนอื่นเนืองนิตย์ เพราะข้าพเจ้าก็ดำเนินการทำนองกอบเหมือนกัน กล่าวคือ บรรดาเรื่องต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้ส่งท่านบรรณาธิการไทยเขษมนั้น โดยมาก ข้าพเจ้าได้คัดจากเรื่องของท่านอาจารย์ฮกบ้าง และของหมอแจ่มบ้าง แล้วแก้ไขถ้อยคำสำนวนให้เหมาะแก่กาละเทศะเสียเล็กน้อยก็เป็นอันใช้ได้ ส่วนเรื่องของหมอแจ่มซึ่งเป็นเรื่องผจญภัยส่วนตัวของท่านหมอนั้น ถ้าคุณต่องได้ร่วมมือ และเป็นผู้บันทึกเรื่องด้วยแล้วก็ยิ่งสะดวกมากขึ้น ไม่ต้องทำอะไรอีก เพียงแต่เมื่อได้รับเรื่องจากคุณต่อง ก็ส่งท่านบรรณาธิการเลย ทั้งนี้เป็นเพราะคุณต่องเป็น

ผู้ชำชองในทางอักษรศาสตร์ เขียนมาเรียบร้อยแล้ว ส่วนความรู้ของท่านอาจารย์ฮกและหมอแจ่มนั้น หนักไปในทางแพทย์ศาสตร์ โดยเป็นหมอ เพราะฉะนั้น ทางอักษรศาสตร์จึงเขาไปที่จริงหมอแจ่มก็พอไปกับเขาได้ในทางนี้ แต่ท่านอาจารย์ฮก ออกจะอาการหนัก เมื่ออ่านเรื่องของท่าน ต้องตีความคล้ายอ่านเรื่องของเช็กสเปียร์ ผิดกันแต่ที่ของเช็กสเปียร์นั้น ความยุ่งยากอยู่ที่การเข้าใจศัพท์ ซึ่งมีความหมายทำนองปริศนาลายแทง แต่ของท่านอาจารย์ฮกอยู่ที่การอ่านศัพท์ ซึ่งใช้อักขระวิธีตามตำรับที่ได้คิดขึ้น เห็นจะเป็นในสมัยก่อนไครัสต์ ตกมาเวลานี้อ่านยากเต็มที ดังข้าพเจ้าได้เคยคัดสำเนาตำรายาของท่านอาจารย์ฮกให้ดูเป็นตัวอย่าง ครั้งหนึ่งแล้ว

ทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนเป็นอนิจจัง คือไม่มีสิ่งใดที่เป็นของเที่ยง ดังที่กล่าวกันทั่ว ๆ ไปว่า อนิจจังไม่เที่ยง เมื่อสิ่งใด ๆ ก็เป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงไปหมดแล้วฉะนี้ สิ่งที่เที่ยงก็ย่อมมีแต่อนิจจังเท่านั้น เพราะอะไร ๆ ก็ต้องเป็นอนิจจังทั้งหมด อนิจจังจึงเป็นของเที่ยงแต่อย่างเดียว เช่นตัวข้าพเจ้าเวลานี้ก็ตกอยู่ในสถานะแห่งความเป็นอนิจจัง กล่าวคือ ข้าพเจ้าได้ขอร้องต่อท่านบรรณาธิการไทยเขษม เพื่อปลดข้าพเจ้าพ้นจากการเขียนเรื่องให้ท่านเสียสักที โดยฐานชราภาพ ถึงขีดที่เห็นว่าไม่ควรจะฝืนร่างกายทำการเขียนหนังสือให้เป็นการทรมานและเวทนาแก่สังขาร เพราะอายุจะเข้าเก้าสิบอยู่รอมร่อแล้ว อีกเพียงครึ่งสตวรรษหย่อนนิดหน่อยเท่านั้นก็จะครบเก้าสิบ ไล่ ๆ กับพระฤาษีอะไรองค์หนึ่งเข้าไปแล้ว เวลานี้สติก็ชักจะหลงลืมมากทีเดียว เช่นลืมเขียนเรื่องให้ท่านบรรณาธิการ จนท่านต้องเตือนบ่อย ๆ เป็นต้น ตามความเข้าใจก็ว่าท่านเห็นใจ ยอมอนุญาตตามคำขอของข้าพเจ้าดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว แต่ครั้นถึงเวลาท่านต้องการให้เขียนสิ ท่านสั่งเผงลงไปทื่อ ๆ ไม่พักวินิจฉัยในประเด็นที่ว่าข้าพเจ้าเป็นผู้พ้นแล้วซึ่งการเขียนเรื่องให้ท่าน โดยอนุมัติของท่านเอง นี่ก็ไม่ใช่อื่น คือ อนิจจังเป็นของเที่ยงดังกล่าวนั้นนั่นเอง

เมื่อความไม่เที่ยงเป็นของเที่ยง เห็นปานดังนี้แล้ว หากข้าพเจ้าจะมีอายุย่างเข้าระยะหง่อม ก็ต้องพยายามเขียนให้แก่ท่านบรรณาธิการตามประสงค์ เพื่อสนองเจตนาของท่านที่จงใจให้ข้าพเจ้าเขียน จริง ๆ และข้าพเจ้าตั้งใจจะเขียนให้ท่านให้มาก ๆ แต่เสียใจที่

ทำเช่นนั้นยังไม่ได้ เพราะยังไม่พบปากกาที่เหมาะมือ การเขียนจึงต้องเย็นไปตามมีตามเกิด

บัดนี้มาถึงปัญหาที่ว่าจะเขียนอะไรดี คิดจะเขียนเย็นเรื่องประโลมโลก แต่ไม่เชี่ยวชาญทางโรแมนส์ จึงหันไปคิดจะลองแต่งโคลงดูบ้าง ก็มารู้สึกตนว่าไม่ใช่นักกวี ถ้าจะอุตริแต่งไปทุย ๆ ก็เกรงคุณต่องจะ คอมเมนต์ เช่น เดียว กับโคลง ของ หมอแจ่ม ว่า "โคลงสดี แปลว่าอะไรก็ไม่รู้"

หมอแจ่มเย็นผู้มีมานะอันแรงกล้า และคิดว่าตนมีความสามารถทำการต่าง ๆ ทุกอาชีพซึ่งคนอื่น ๆ ต้องแบ่งแยกกันทำ เย็นคนละประเภทนั้นได้หมด นอกจากหมอยา และหมอผ่าตัด อันเย็นหน้าที่แห่งอาชีพโดยตรงแล้ว ยังได้ทำหน้าที่ หมอผี หมอความ นักสืบ และ นักรบ อันเย็นหน้าที่โดยไม่ตรงอีกเนือง ๆ หมู่นี้ปรากฏว่าได้ทำหน้าที่นักกวีเพิ่มขึ้นอีกหน้าที่หนึ่ง จะเย็นเพราะว่างงานการในหน้าที่ต่าง ๆ ที่กล่าวข้างบนนี้ หรือจะเย็นเพราะมีมานะอันแรงกล้า หรือจะเย็นเพราะขลังอะไรขึ้นมาเย็นพิเศษชั่วขณะ หรือจะเย็นเหตุทั้งสามประการรวมกันก็ตาม หมอแจ่มได้พยายามเรียนวิธีแต่งโคลงอย่างขนานใหญ่ ถึงกับลืมงานการในหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งที่เย็นอาชีพและไม่อาชีพ และเมื่อคลั่งอยู่พักหนึ่งก็รู้สึกว่าเรียนสำเร็จตามความเข้าใจของหมอแจ่ม และเริ่มแต่งโคลงขึ้นบทหนึ่ง ดูเหมือนจะเจตนาให้เย็นหลักวิชาอะไรสักอย่าง แต่หมอแจ่มจะตั้งใจเช่นนั้น หรือจะหมายความเช่นไร และจะเข้าใจในโคลงของตนเองอย่างไรไม่ทราบ สำหรับคนอื่น ๆ เมื่อเห็นแล้วก็ต้องรับรองคำชมของคุณต่องทันที ได้ลองทายทามผู้แต่ง ขอทราบความหมายเพียงเล็กน้อย แต่ไม่ขยาย นิ่งอั้นตู้เสียเฉย ๆ บางทีจะทิ้งไว้ให้เย็นปัญหา เพื่อชนชั้นหลัง ถกกันและนำมาใช้เย็นบทเรียนสำหรับกวีนิพนธ์แบบนริน ทร์อิน ย้างกะมัง โคลงที่กล่าวนั้น มีลักษณะดังข้างล่างนี้

"นาคีมีพิษเพี้ยง นาโค
สิงหะเปรียบสิงโห แน่ไซร้
พยัคฆ์เปรียบพยัคโฆ ฤทธิ์เท่า กันนา
ตูกล่าวพึงจำไว้ เพื่อรู้รอบตัว"

ข้าพเจ้าเคยได้ยินมีผู้กล่าวกันมากว่าการรู้ภาษาบาลีและภาษายุโรปจะช่วยให้มีภูมิในการเขียนหนังสือ เมื่อความจริงเย็นเช่นนั้น การเรียนภาษาที่กล่าวข้างบนนี้ก็เย็นสิ่งจำเย็น แต่ที่ว่าภาษายุโรปนั้น ออกจะกว้างสักหน่อย

อาจ หมายความว่า ต้อง เรียน ภาษายุโรป ทุกภาษา หรือฉะเพาะภาษาใดภาษาหนึ่งก็ได้ ถ้าจะหมายความตามข้อหลังแล้ว ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ควรเรียนภาษาฝรั่งเศส เพราะง่ายสำหรับคนไทยยิ่งกว่าภาษาอื่น ๆ ในยุโรป ที่ข้าพเจ้ามีความเห็นดังว่านี้ ไม่ใช่เพราะข้าพเจ้ารู้ภาษาฝรั่งเศส แต่เพราะข้าพเจ้าได้ยินเขาพูดกันว่า คำฝรั่งเศสออกเสียงเหมือนกับคำไทย คุยเย็นภาษาเดียวกัน แต่หากมีความหมายต่างกันเท่านั้น ถ้าจะเรียนแต่เพียงว่าคำฝรั่งเศส ซึ่งออกเสียงเหมือนกับคำไทยคำนี้หมายความในภาษาฝรั่งเศสว่าอย่างนั้นให้จำได้แม่นยำดี ก็นับว่าเย็นอันรู้ภาษาฝรั่งเศสเก่งทีเดียว เช่นเขาว่า ถ้าเราต้องการจะพูดว่า “จากเวลาถึงเวลา” ซึ่งถ้าพูดเย็นภาษาอังกฤษ จะต้องว่า “ฟร็อมไทม์ทูไทม์” แต่สำหรับภาษาฝรั่งเศส ไม่ต้องทำเสียงฟอดแฟดให้เมื่อยขากรรไกรเช่นนั้น เพียงแต่ขอยืมศัพท์ของนักกีฬาบัครของเรามากล่าวสองสามคำว่า “คนละตอง สองตอง” ก็เย็นภาษาฝรั่งเศส ที่มีความตรงกับภาษาไทยที่กล่าวข้างบนนั้นเป็งทีเดียว เหตุนี้ข้าพเจ้าจึงมีความเห็นว่าภาษาฝรั่งเศส ง่ายสำหรับคนไทย

ส่วนภาษาบาลี ยิ่งง่ายกว่าภาษาฝรั่งเศส อีกหลายเท่า ตามตาทองแกว่า ตาทองเย็นช่างไม้ไทย อยู่ข้าง ๆ บ้านข้าพเจ้า มีชื่อเสียงทางรับเหมาทำการชะนิดซ่อมรั้วจุนตอม่อหรืออะไร ๆ คล้ายเช่นนั้น อายุราวห้าสิบเศษ ๆ พูดเสียงเหน่อเล็กน้อย ดูเหมือนจะมีเชื้อมักษ์ใต้ ท่าทางจะเย็นผู้เข้าใจในทางพระพุทธศาสนามาก เพราะเมื่อว่างงาน ซึ่งโดยมากสังเกตว่าว่างมากกว่าไม่ว่าง มักจะอธิบายและเล่าเรื่องราวต่าง ๆเกี่ยวในทางพระ ๆ แก่เพื่อนบ้านร้านช่อง เสียงเอ็ดตะโร ในการเล่า มักต้องขึ้นต้นว่า “ในพระบาลีท่านกล่าวไว้ว่า_เอกังซามายังภักคาวา_ในซาหมัยหนึ่งองค์พระผู้มีพระภาค_” เสมอ และทำเสียงคล้าย ๆ พระท่านว่าปาฏิโมกข์ในโบสถ์ และคงจะชอบทำนองปาฏิโมกข์มาก เพราะบางทีก็เอาหนังสือพระอภัยมาอ่านในทำนองนั้น ข้าพเจ้าได้ยินแกแสดงเรื่องบาลีเสียงขรมเนือง ๆ จึงถามแกว่าภาษาบาลีเรียนยากหรือง่าย แกบอกว่าง่ายมาก และอธิบายว่าเย็นภาษาเดียวกับภาษาไทย คำที่ใช้ในภาษาไทยเย็นคำบาลีทั้งหมด คือได้แผลงและตัดตอนมาจากภาษาบาลี บางทีก็เปลี่ยนตัวอักษร เช่น เปลี่ยน ฅ. เย็น ค. — ป. เย็น บ. และ ว. เย็น พ. เหมือนดังคำว่า “อิปติ” แผลงเย็น “อิบดิ”

เปลี่ยน ป. เป็น บ. และ ต. เป็น ค. และคำ “วิริยะ” เปลี่ยน ว. เป็น พ. อ่านว่า “พิริยะ” แล้วแผลงเป็นภาษาไทยว่า “เพียร” และคำ “อาจาริเย, วิหาโร” ตัดตอนมาเป็น “อาจารย์ และ วิหาร” เหล่านี้เป็นต้น

เมื่อภาษาบาลีมีสภาพดังตาทองแกอธิบายมานี้แล้ว การเรียนก็ง่ายมากทีเดียว ไม่จำเป็นต้องเรียนอะไรให้มากไปกว่าเรียนแผลงและตัดตอน กับ เปลี่ยนอักษร ดังตาทองชี้แจงข้างบนนี้ ให้เป็นที่เข้าใจดีแล้ว ก็นับว่า เป็น อันสำเร็จทางภาษาบาลี แต่ข้าพเจ้ายังสงสัยว่า ถ้า เป็น ประโยค จะ แผลง ตัดตอน และ เปลี่ยนอักษรกันอย่างไรในการแปล ขอให้แกตั้งประโยคและแปลให้ฟังเป็นตัวอย่าง แกทำท่าตริกตรอง จับหนวดสีชักเทา ๆ ของแก ยิดไปมาอยู่สักครู่ ก็บอกว่า – คอยฟัง ๆ – เมื่อทำเสียง อาแฮม สองหน แถม กลืนน้ำลาย อีกหนึ่งเอือก แล้วก็กล่าวประโยคซึ่งแกว่าเป็นภาษาบาลี ทำทำนองเช่นท่องปาฏิโมกข์ และแปลเสร็จดังนี้ “เอกะชะรายายะ กะติยะตะกะลันทาโช_ หญิงแก่คนหนึ่งทำการกะเดียดซึ่งกะโล่ อันทาแล้วด้วยชัน”

เนื่องจากข้าพเจ้าไม่ใช่เปรียญ ข้าพเจ้าไม่อาจตัดสินว่า ประโยคบาลี ที่ ตาทอง ยกขึ้นเป็นตัวอย่างข้างบนนั้น ได้ใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร และไวยากรณ์ ถูก ต้อง ตาม วิธี อักษรศาสตร์ของบาลีหรือไม่ เพียงแต่นึกว่าภาษาไทยธรรมดาเมื่อกลับเป็นคำหวนแล้วก็อนุโลมเข้าเป็นภาษาบาลีได้ด้วย การพูดภาษาบาลีคงจะง่าย เพราะถ้าเราพูดภาษาไทยคำหวนก็เป็นการพูดภาษาบาลีอยู่ในตัวตามหลักตาทอง

ตามธรรมดา เราจะต้องเชื่อคำแนะนำของนายแพทย์ ในการรักษาอนามัย และสุขภาพแห่งร่างกาย แต่ท่านจะเชื่อคำแนะนำของหมอแก่ม ดังต่อไปนี้หรือไม่นั้น สุดแล้วแต่ความเห็นชอบของท่าน

หมอแก่มชี้แจงว่า ผู้ที่มีหน้าที่เขียนหนังสือ อ่านหนังสือ มาก ๆ เช่น นักประพันธ์เป็นต้นนั้น จำเป็นที่สุด ที่ต้องหาเครื่องช่วยเหลืออวัยวะของร่างกายให้แข็งแรง คงทนต่อการงานเช่นว่านี้ และว่าการเขียนและอ่านหนังสือนั้น ต้องอาศัย กำลังใจ กำลังสมอง กำลังตา เป็นหัวหน้า เพราะฉะนั้น เป็นการจำเป็นที่สุด ที่ ต้อง บำรุง สิ่งเหล่านี้ให้มีภาวะแข็งแรงดีเสมอ. หมอแก่มแสดงเหตุผลและแนะนำยาดังต่อไปนี้

๑. ใจ เป็นฐานทัพใหญ่ ถ้าฐานทัพมั่นคงแล้ว อื่น ๆ ก็อยู่ในสถานะมั่นคงเช่นกัน

ฉะนั้น ต้องบำรุงดวงใจให้รื่นเริงอยู่เสมอ อย่าให้เศร้าหมองได้ จะได้มีใจทำการต่าง ๆ ไม่ย่อท้อ ท่านว่าจิ๊วโว สมัยนี้เขาเรียกว่ามีสรรพคุณในการเลี้ยงดวงใจให้ชุ่มชื่น ครึกครื้น อย่างศักดิ์สิทธิ์

๒. สมอง เป็นอาวุธสำคัญที่จะต้องใช้ในการคิด ต้องบำรุงให้มีความแน่วแน่สุขุมคัมภีรภาพ ท่านว่า อาเพี่ยน มีคุณสมบัติในการทำให้เป็นผู้มีความคิดตริตรองลึกซึ้งไม่ว่าจักทำการใด

๓. ตา เปรียบเหมือนแมวมอง ที่ต้องสอดส่ายคอยดูเหตุการณ์ต่าง ๆ การเขียนก็จะต้องอาศัยตาตรวจอ่านมาก จึงจะเขียนได้ดี เพราะฉะนั้น ต้องบำรุงตาให้มีความคงทนอ่านได้นาน ๆ ท่านว่า ลำโพง จะช่วยให้ตาแข็งอ่านหนังสือได้ทนทาน ไม่ง่วงเงาหาวนอนอย่างชะงัด

อันว่า “มอร์นิงวอล์ค” บ้างว่า มอร์-นิงว็อก หรือ ม็อก หรือ ต็อก ก็ดูเหมือนมิแต่จะเป็นว่า มอร์นิ่ง_วอล์ค หรือ ว็อก หรือ ม็อก หรือ ต็อก ก็ตาม แต่ได้ร่วมสมานฉันท์เข้าใจพ้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวว่า “การเดินในเวลาเช้า” นั้น เวลานี้กำลังเป็นที่นิยมกันทั่วไป เพราะได้ประโยชน์ถึงสองประการในเวลาเดียวกัน ต้องกับสุภาษิตที่ว่า “ขว้างหินก้อนเดียว ถูกนกสองตัว” คือการเดิน เป็นการบริหารร่างกายให้มีกำลังแข็งแรง เข้าใน ข่าย แห่ง พลศึกษา ประการหนึ่ง ส่วนเวลาที่ใช้ในการเดิน เป็นเวลาเช้าตรู่ อันเป็นขณะที่มีอากาศสดชื่นบริสุทธิ์ ผู้ที่เดินในเวลานี้ก็ได้รับอากาศนี้ด้วย นับว่าเป็นอาหารอย่างเอก ที่ช่วยบำรุงเลี้ยงร่างกายให้สุขภาพบริบูรณ์ อันเป็นการชอบด้วยสุขวิทยา อีกประการหนึ่ง

ด้วยประการดังกล่าวข้างบนนั้น การเดินในเวลาเช้าในพระนคร จึงกำลังดำเนินไปอย่างครึกครื้นในเวลานี้ เป็นเหตุชักจูงให้หมอแห่มทั้งที่จะกระทำพิธีการเดินในเวลาเช้าบ้าง ได้ชักชวนคุณต่อง ๆ ปฏิเสธ หันมาชวนข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขัดข้อง แต่มีเงื่อนไขว่า เว้นไว้แต่จะเปลี่ยนเป็นการเดินในเวลาเย็น และต้องมีคุณต่องร่วมอยู่ในปาร์ตี้ด้วย หมอแห่มยอม และได้ขอร้องคุณต่อง เป็นการตกลงกันว่าจะเดินไปสนามยิงเป้า นัดพร้อมกันที่ร้านขายยาหมอแห่ม ข้างวัดข้างวางหมอง เวลา ๑๗ นาฬิกาตรง เย็นวันหนึ่ง

เมื่อถึงวันกำหนด ข้าพเจ้าไปถึงร้านขายยาหมอแห่ม ตรงเวลาพอดี และหมอแห่มก็

แต่งตัวคอยอยู่พร้อมเสร็จ แต่คุณต่องยังไม่มา หมอแจ่มริบผะสมยาแก้ให้ทันที มิฉะนั้นถ้า
หมอแจ่มบ่นว่าคงเหลว ข้าพเจ้าว่าคงมีเหตุ โรคปวดท้องและเสียดท้องนักกันขับสลับไปคน
จำเย็น รออีกหน่อยก็ดี แคคะได้อ่อนลง ไข้ก็จะไม่มีเวลาพักเลย หรือถ้าโรคทั้งสอง
เหมาะแก่การเดิน หมอแจ่มว่าคงลมเลย จะรวมมอกนรุมขบพร้อมกันก็จะยิ่งอาการหนัก
และบ่นอะไรต่ออีกอะไร ตลอดเวลาครึ่งชั่วโมง มากขึ้นกว่าเมื่อขับแต่อย่างเดียว หมอแจ่ม
คุณต่องก็ยังไม่มา เมื่อเวลาล่วงไปอีก ๕ ชักจะฉุน ๆ นิดหน่อย ที่มาพบอุปสรรคเช่นนี้
นาที คุณต่องยังไม่มา ก็ตกลงกันว่าจะไป แต่เย็นการจำเย็นเพราะเกี่ยวกับการเจ็บไข้ จึง
ฉะเพาะสองคน ไม่คอยต่อไป พอพร้อมกัน ได้นำคนไข้ไปตรวจ แล้วชี้แจงว่าอาการที่
ลุกขึ้นจะออก ก็พอคุณต่องนำร่างอันอ้วนกลม ปรากฏใหม่นี้ ไม่ใช่เย็นโรคจรมาแทรกแซง
เย็น ขนมต้ม ของ คุณต่อง เข้า มาใน ร้าน ของ เย็นอาการของโรคเดิม คือกะเพาะไม่ปกติ
หมอแจ่ม พร้อมกับแสดงความเสียใจ ที่มาล่า นั่นเอง ไม่ร้ายแรงอย่างใด คงให้รับประทาน
เพราะติดธุระไปในการแต่งงาน และเมื่อเวลา ยาที่ผมให้ไว้แล้วนั้นได้ คนไข้จึงกลับ การนี้
นัดกันนิกไม่ออก จึงรับว่าจะมาได้เวลา ๑๗ กินเวลา ๒๕ นาทีพอดี ๆ และเวลานี้เย็น
นาฬิกา เมื่อหมอแจ่มบ่นคุณต่องในการมา เวลา ๑๘ นาฬิกา กับ ๕ นาที ย่ำค่ำกว่าแล้ว
ช้า และคุณต่องต้องแสดงความเสียใจ และขอ เห็นว่าเดินไปไม่ได้กี่มากน้อยก็จะค่ำ เมื่อ
อภัยอีกครั้ง จนเย็นที่พอใจหมอแจ่มแล้ว นา- ได้ปรึกษาและอภิปรายกันไปมาอยู่อีกราว ๑๐
ฬิกา ก็ล่วงไปเย็น ๑๗.๔๕ จึงเริ่มจะเคลื่อน นาที ก็เย็นอันลงมติว่า การเดินเวลาเย็นคราวนี้
ขบวนออกเดินก็พอมีคนไข้ประจำของหมอแจ่ม งด เมื่อมีโอกาสจะได้นัดกันใหม่ต่อไป
มาถึง และไม่ทันที่หมอแจ่มจะถามปัญหา ข้าพเจ้ากับคุณต่องก็ลาหมอแจ่มกลับ และ
อย่างใด ก็เริ่มเล่าอาการป่วย ที่ได้พบเพิ่มขึ้น เรื่องไม่มีเรื่องของข้าพเจ้าก็ยุติลงโดยไม่ใช่
ใหม่ นอกจากปวดท้องที่เย็นโรคประจำ ว่ายังนี้ หมดเวลา แต่โดยหมดพุงด้วยประการฉะนี้
ได้มีอาการเสียดท้องขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ขอให้

ความงามกับความดีงาม

ท่านสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษทั้งหลาย เมื่อพบความสวยงามที่สิ่งใด ก่อนที่ท่านจะเชื่อว่าจะพบความดีงามอยู่ในสิ่งนั้น และก่อนที่จะชอบหรือหลงชอบสิ่งนั้น ขอท่านได้โปรดพินิจดูก่อน และอย่างน้อยก็ขอได้โปรดคิดถึงคำของ Quasimodo ผู้มีกายอันน่าชัง แต่มีใจอันน่าชมในเรื่อง Notre Dame ประพันธ์โดย Victor Hugo ประมาณประมวลความดังต่อไปนี้

"โอ! วานอย่าจ้อง มองแต่หน้า
วนิดา จงดูใน หัวใจเขา
อันชนงาม แต่ใจทราม มีไม่เบา
ลางใจเล่า รักมิยืด จืดจางไป

"วนิดา, จงดู เหล่าไม้สน
ปอปลาร์ต้น งามสง่า กว่าไหนไหน
แต่ยามหนาว ใบไม้ร่น ดิ้นหล่นไป
ส่วนสนไซร้ ใบยังติด สนิทตอ

"อนิจจา! กล่าวไป ไร้ผล
อันปวงชน ที่อยุต ติธรรมหนอ
เห็นความงาม ย่อมติดตาม เข้าพะนอ
ที่ไม่งาม เบือนไม่รอ พินิจยล

หอสมุดหนังสือพิมพ์ไทยเชษม

“ความงาม คือความ ครบถ้วน
ความงามล้วน ดลกิจ สฤษดิ์ผล
ความงามคือ สิ่งเดียว เหนี่ยวตาชน
ให้พร่าจน พราวพราย ไร้ศีลธรรม

“นกกาแก บินแต่ ยามสว่าง
เค้าแมวย่าง บินไป ในยามค่ำ
หงส์ไกร บินได้ ไม่ประจำ
ไม่เลือกค่ำ มืดสว่าง หรือกลางวัน”

ไฉน บุญยก

๏ สวยสื่อย่าง อย่างเยี่ยม สวยเรี่ยมรัก สวยแตกหัก เสมอไข่ ต่อยในหิน
สวยแมงช้าง พ่างยล คนทมิฬ สวยจิ้งจก หมกดิน และคิเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

คำชี้แจงของผู้เรียบเรียง

หนังสือโบราณวัตถุสถานในสยาม ๒ สมัยนี้ ข้าพเจ้าเรียบเรียงไว้ตั้งแต่ พ. ศ. ๒๔๗๕ พร้อมกับสมัยทวารวดีศรีวิชัยและลพบุรี ซึ่งข้าพเจ้าได้พิมพ์ออกแล้ว เมื่อ พ. ศ. ๒๔๗๖ ต่อมาข้าพเจ้าตรวจสอบของโบราณได้ความรู้เพิ่มเติมขึ้นอีกหลายอย่าง แต่ยังไม่มีเวลาจะเรียบเรียงแก้ไขใหม่ ไม่มีเวลาพอจะเรียบเรียงใหม่และจัดรูปให้พอแก่ความต้องการได้ เพราะฉะนั้นถ้าสิ่งไรขาดตกบกพร่อง ขอท่านผู้รู้ทั้งหลายได้ช่วยอภัยแก่ข้าพเจ้าด้วย

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์

บ้านเลขที่ ๖๘๘ ถ. วัดประยุรวงศ์ ธนบุรี

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๗๗

โบราณวัตถุสถานในสยาม

สมัยเชียงแสน

คำว่า เชียงแสน รู้กันมากว่าเป็นชื่อของเมืองเก่าเมืองหนึ่ง อันตั้งอยู่ริมลำแม่น้ำโขงในจังหวัดเชียงราย ซึ่งพระเจ้าแสนพูเจ้านครพิงเชียงใหม่ผู้เป็นบุตรเจ้าพระยาไชยสงครามเป็นผู้สร้างขึ้นเมื่อ พ. ศ. ๑๘๗๑ แต่คำว่าสมัยเชียงแสน หมายความสูงกว่านั้นขึ้นไป หมายถึงอาณาเขตต์ล้านนา หรือ โยนก ของพวกละว้า สมัยเมื่อไทยเข้ามาเป็นเจ้าเมืองปกครอง เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะกล่าวถึงโบราณวัตถุสถานสมัยนี้ จำเป็นต้องย้อนไปกล่าวถึงประวัติของชนชาติไทยสักเล็กน้อยก่อน ดังต่อไปนี้ คือ

ชนชาติไทยเป็นชาติใหญ่อันหนึ่ง ในเอเซีย ฝ่าย ตะวันออก มาตั้ง แต่ ก่อนพุทธกาล แม้ในทุกวันนี้ นอกจากในประเทศสยามนี้ ยังมีชนชาติไทยตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศอื่นอีก เป็นอันมาก อยู่ในดินแดนประเทศจีนก็หลายมณฑล ทั้งในแดนตังเกี๋ย แดนพะม่า ตลอดไปจนมณฑลอัสสัมในแดนประเทศอินเดีย แต่คนทั้งหลายหากเรียกชื่อต่าง ๆ กันไปตามถิ่นที่อยู่ เช่นเรียกว่า ชาวสยามข้าง ลาวข้าง เขียงข้าง ฉานข้าง เงี้ยวข้าง ลื้อข้าง เขินข้าง ขำติข้าง อาหมข้าง ที่คงเรียกตามเค้านามเดิมว่า ผู้ไทยและโทก็มีข้าง ที่แท้พวกที่ได้นามต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ ล้วนเป็นชนชาติไทย พูดภาษาไทยและถือตัวเป็นไทยด้วยกันทั้งนั้น ตามเรื่องพงศาวดารที่ปรากฏมาว่าเดิมนั้นชนชาติไทยตั้งภูมิลำเนาอยู่ในดินแดนอันทุกวันนี้ตกเป็นอาณาเขตต์ของจีนข้างฝ่ายใต้ที่เรียกว่า มณฑลฮุนหนำ มณฑลกุยจิว มณฑลกวางตุ้ง และมณฑลกวางไส ทั้ง ๔ มณฑล มีบ้านเมืองเจ้านายของตนเองปกครอง แยกย้ายกันอยู่เป็นหลายอาณาเขตต์ จีนเรียกชนชาติไทยว่า ฮวน มูลเหตุที่พวกไทยจะย้ายจากเมืองเดิมมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยามบัดนี้นั้น เป็นเพราะถูกพวกจีนรบรุกชิงเอาดินแดนไปจากอาณาเขตต์ ดูเหมือนจะตั้งต้นแต่เมื่อราว พ. ศ. ๔๐๐ ครั้งที่ปรากฏในเรื่องสามก๊กว่า เมื่อเล่าปี่ตั้งเป็นอิสสระได้ในมณฑลเสฉวนแล้ว ต่อมาขงเบ้งยกกองทัพมาปราบปรามฮวน คือ เบ้งเฮก เป็นต้น ขยายอาณาเขตต์เมืองเสฉวนออกมาทางทิศตะวันตก เรื่องสามก๊กตอนที่กล่าวนี้ คือตัวเรื่องพงศาวดารที่จีนมายกรุกเมืองไทยเดิมนั้นเองมิใช่อื่น เมื่อไทยสู้จีนไม่ได้พวกที่ไม่อยากยอมอยู่ในอำนาจจีน จึงพากันทิ้งบ้านเมือง อพยพมาหาภูมิลำเนาอยู่ใหม่ทางทิศตะวันตก พวกหนึ่งไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ทางริมลำน้ำคง (ซึ่งเรียกกันในบัดนี้ว่า ลำน้ำสลวิน) และต่อไปในแดนพะม่าจนถึงแดนอัสสัม พวกนี้ได้นามว่าไทยใหญ่ (แต่ทุกวันนี้มักเรียกกันว่าเงี้ยวหรือฉาน) อีกพวกหนึ่งลงมาทางทิศใต้มาตั้งอยู่ในดินแดนซึ่งบัดนี้เรียกว่า ตังเกี๋ยและสิบสองจุไทย สิบสองปันนา ข้างเหนือแม่น้ำโขงพวกนี้ได้นามว่าไทยน้อยเป็นบรรพบุรุษของพวกไทยที่มาเป็นชาวสยาม และเป็นบรรพบุรุษของพวกไทยที่เรียกกันทุกวันนี้ว่าลื้อและเขินชาวเมืองเชียงรุ้งและเชียงตุง แม้พวกไทยในเมืองเดิมเสียเขตต์แดนทางตะวันออกไปแก่จีนเป็น

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

อันมากในครั้งนั้นก็ดี เมืองไทยเดิมก็ยังมิได้สิ้นสูญ ยังคงมีอาณาเขตต์และมีพระเจ้าแผ่นดินไทยปกครองกันเย็น อิสสระต่อกันมาอีกหลายร้อยปี มีเรื่องราวปรากฏในจดหมายเหตุจีนว่า พวกไทยที่ยังเย็นอิสสระเหลืออยู่ ๕ อาณาเขตต์ รวมกันเข้าเย็นประเทศหนึ่ง จีนเรียกว่าประเทศนันเจา มีพระเจ้าแผ่นดินปกครอง ตั้งราชธานีอยู่ณเมืองหนองแส ซึ่งจีนเรียกว่า ตะลีฟู ในมณฑลยุนหนำ ยังนี้พวกไทยในประเทศนันเจายังมีกำลังถึงสามารถยกกองทัพไปตีเมืองจีน และเมืองอิเบตอีกหลายคราว แต่ลงปลายเมื่อราว พ.ศ. ๑๔๒๐ พวกไทยชาวประเทศนันเจายอมเย็นไมตรีกับจีน และพระเจ้าแผ่นดินไทยได้อภิเษกสมรสกับราชธิดาพระเจ้ากรุงจีนในราชวงศ์ถังเกิดราชวงศ์เย็นเชื้อจีน จึงเย็นเหตุให้ไทยในเมืองเดิมไปนิยมขนบธรรมเนียมจีน ทิ้งประเพณีเดิมของตนเปลี่ยนไปเอาอย่างจีนโดยลำดับมา ถึงกระนั้นก็ยังเย็นประเทศไทยมีอิสสระแก่ตน ต่อมาจนถึงเมื่อกุปลายข่านกษัตริย์ต้นราชวงศ์หงวน ซึ่งเรียกในพงศาวดารจีนว่า พระเจ้าสี่โจ๊วฮ่องเต้ ได้เย็นใหญ่ในเมืองจีน ยกกองทัพมาปราบปรามเมืองไทยเดิมได้ตลอดไปจนแดนพะม่า เมื่อราว พ.ศ. ๑๗๙๗ แต่นั้นเมืองไทยเดิมจึงสิ้นอิสสระตกเย็นเมืองขึ้นของจีน สืบมาจนกาลยังนี้ ตั้งแต่พวกไทยน้อย อพยพจากเมืองเดิมลงมาตั้งบ้านเมืองอยู่ในตังเกี๋ยและสิบสองจุไทย สิบสองปันนา ซึ่งติดต่อกับอาณาเขตต์ลาวข้างฝ่ายเหนือ ก็มีพวกไทยที่ประสงค์จะค้าขายหรือจะหาที่ตั้งภูมิลำเนาให้เย็นสุขสำราญยิ่งขึ้น พากันอพยพข้ามฟากแม่น้ำโขงต่อลงมาข้างใต้ ครั้นมาพบเห็นที่ดินอุดมกว่าทางข้างเหนือก็ตามกันเรื่อยลงมา พวกที่มาอยู่ในที่ว่างเปล่าก็ตั้งภูมิลำเนาอยู่เย็นอิสสระแก่ตน พวกที่มาอยู่ในที่มีเจ้าบ้านผ่านเมืองปกครองก็ยอมอยู่ในบังคับบัญชาเย็นไพร่บ้านพลเมืองของเมืองนั้น ๆ จำเนียรกาลนานมาก็มีชนชาติไทยในแดนลาวมากขึ้นโดยลำดับในสมัยเมื่อพะม่ากับขอมรบพุ่งแย่งชิงอาณาเขตต์ลาวกันแล้วอ่อนกำลังลงด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่ายนั้น พวกไทยที่อยู่ทางสิบสองจุไทยมีกำลังมากขึ้น เกิดมีพระเจ้าแผ่นดินไทยซึ่งมีอานุภาพมากองค์หนึ่งทรงนามว่า พระเจ้าพรหมยกกองทัพลงมาขับไล่ขอมชิงเอาแดนลาวได้ตลอดลงมาจนถึงเมืองเชลียง (คือเมืองสวรรคโลกเก่าบัดนี้) แผ่อาณาเขตต์ไทยลงมาตลอดท้องที่ ๒ มณฑล คือ ดินแดน

ที่เย็นเขตต์เมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ และมณฑลอุดร ข้างตอนเหนือ นับเย็น มณฑลหนึ่ง เรียกว่าลานช้าง ดินแดนที่เย็นมณฑลภาคพายัพทุกวันนี้เรียกว่าลานนาอีกมณฑล๑ แต่นั้นพวกไทยก็เริ่มลงมาปกครอง ๒ มณฑลนี้ ตั้งชื่อราชธานีครั้งนั้นว่าเมืองไชยบุรี (อยู่ในแขวงจังหวัดเชียงรายบัดนี้) แต่เรียกกันเย็นหลายชื่อว่า นาคพันธ์บ้าง นาคนครบ้าง โยนกบ้าง เชียงแสนบ้าง แต่อาณาจักรยังคงเรียกว่าอาณาจักรโยนก อย่างเดิม ของพวกลาว ตัวราชธานีจะตั้งอยู่ที่ไหนยังทรายไม่ได้แน่ อาจจะเย็นที่เมืองเชียงแสนเก่าเดี๋ยวนี้เองก็ได้ เพราะปรากฏว่าเมื่อพระเจ้าแสนพูซึ่งครองเมืองเชียงราย (เมื่อสร้างเมืองเชียงแสน พระเจ้าแสนพู ยก ราชสมบัติ เมืองนครพิง เชียงใหม่ให้แก่เจ้าคำฟู ผู้เย็นบุตรอยู่รักษา ส่วนพระองค์เองมาเย็นเจ้าครองเมืองเชียงรายแทนพระบิดา) มีพระราชประสงค์จะสร้างพระนครอยู่ใหม่ ให้แสวงหาที่ไชยภูมิดีอันสมควรจะสร้าง เย็น มหานครราชธานี นั้น อำมาตย์ ทั้งหลาย ตรวจหาได้ที่ รอย เมือง เก่าริมลำแม่โขง อันเย็นแว่นแคว้นโยนกนาคบุรีแต่โบราณ เย็นไชยภูมิสถานสมควรสร้างเย็นพระนครได้ จึงโปรดให้สร้างพระนครใหม่ในที่นั้น แต่จะอย่างไรก็ดีอาศัยเหตุที่คำว่าเชียงแสนได้เคยเย็นชื่อราชธานีครั้งหนึ่งสมัยเมื่อชนชาติไทยได้เข้ามาปกครองมณฑลลานนาและลานช้างราว พ.ศ. ๑๖๐๐ นักปราชญ์ทางโบราณคดีจึงสมมติชื่อโบราณวัตถุสถานอันเย็นของฝีมือช่างไทยได้ทำไว้แต่ครั้งกะนั้น และต่อมาในอาณาจักรลานนาและลานช้างว่า สมัยเชียงแสน

โบราณสถานสมัยนี้ มีมากทั้งในมณฑลลานนาและลานช้าง ที่เก่าถึงชั้น พ.ศ.๑๖๐๐ จริง ๆ นั้นไม่มีตัวอย่างเหลืออยู่ถึงเวลานี้เลย เพราะถูก แก้ไข เปลี่ยน แปลง เสีย หลาย ซ้ำหลายหน ที่เก่าและที่นับถือว่าฝีมือดีเย็นชั้นภายหลัง พระเจ้ามังราย สร้าง นครเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๙ ลงมาเย็นพื้น วัดเจดีย์เจ็ดยอดเห็นจะเย็นของเก่าที่สุด เพราะสร้างไว้ที่ตรงเมืองเก่าตั้งแต่ยังเรียกว่า เมืองแม่ระมิง (หรือแม่พิง) สร้างอย่างพระเจดีย์เหลี่ยมที่พุทธคยาในอินเดีย และที่ในเมืองภุกาม เห็นจะได้แบบอย่างมา จาก เมืองภุกามครั้ง พระเจ้าอนิรุทธ์ แต่ลวดลาย เครื่อง ประดับเดี๋ยวนี้เย็นของพระเจ้าติโลกราช(พ.ศ.๑๙๘๕—๒๐๒๐) ทรงปฏิสังขรณ์ (รูปที่ ๑) ที่แห่งอื่น ๆ ก็เหมือนกัน ที่นับว่าฝีมือดีและเก่าเหลือ

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

(รูปที่ ๑)

เจดีย์ที่วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่

ทำตามแบบเจดีย์ที่พุทธคยาในอินเดีย

(รูปที่ ๒)

เจดีย์ทรงลังกาที่วัดอุโมงค์คำ เชิงดอยสุเทพ

จังหวัดเชียงใหม่

อยู่เดียวนี้ถึงเพียงรัชชกาลนี้เท่านั้น เพราะพระเจ้าติโลกราช เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ถึงได้ทรงทำสังคายนาพระธรรมวินัยและบำรุงสงฆมณฑลให้รุ่งเรืองและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามเป็นอันมาก วัดพระสิงห์ซึ่งพระเจ้าผายู (พ.ศ. ๑๘๗๗ – ๑๙๐๙) เป็นผู้สร้างฝีมือทำรูปและลวดลายดีนัก พระเจดีย์มักสร้างตามแบบลังกามาก ที่ยังอยู่คือไม่ได้ปฏิสังขรณ์แห่ง ๑ ที่วัดอุโมงค์คำ (รูปที่ ๒) เชิงดอยสุเทพ ที่อื่น ๆ ถึงทรงจะเป็นอย่างลังกาก็มักจะถูกซ่อมเสียแล้ว มีที่ซึ่งพระเจ้าผายู วัดสวนดอกแห่งหนึ่ง ซึ่งพระเจ้าก็อนาทรง

(รูปที่ ๓ ก.)

เจดีย์ไทยที่วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งสมัยลานนายังเป็นประเทศอิสระ

(รูปที่ ๓ ข.)

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพระศรีวิชัยซ่อม เสียรูปของโบราณหมด

สร้างให้ พระสุมณะเถรผู้ชื้นไปจากสุโขทัย อยู่ กันว่าสวยงามนัก แต่เดี๋ยวนี้ถูกซ่อมเสียแล้ว เมื่อก่อนซ่อม (รูปที่ ๓) เบื้นของที่นับถือ วัดเจดีย์หลวง (รูปที่ ๔) ซึ่งพระเจ้าสามฝั่ง

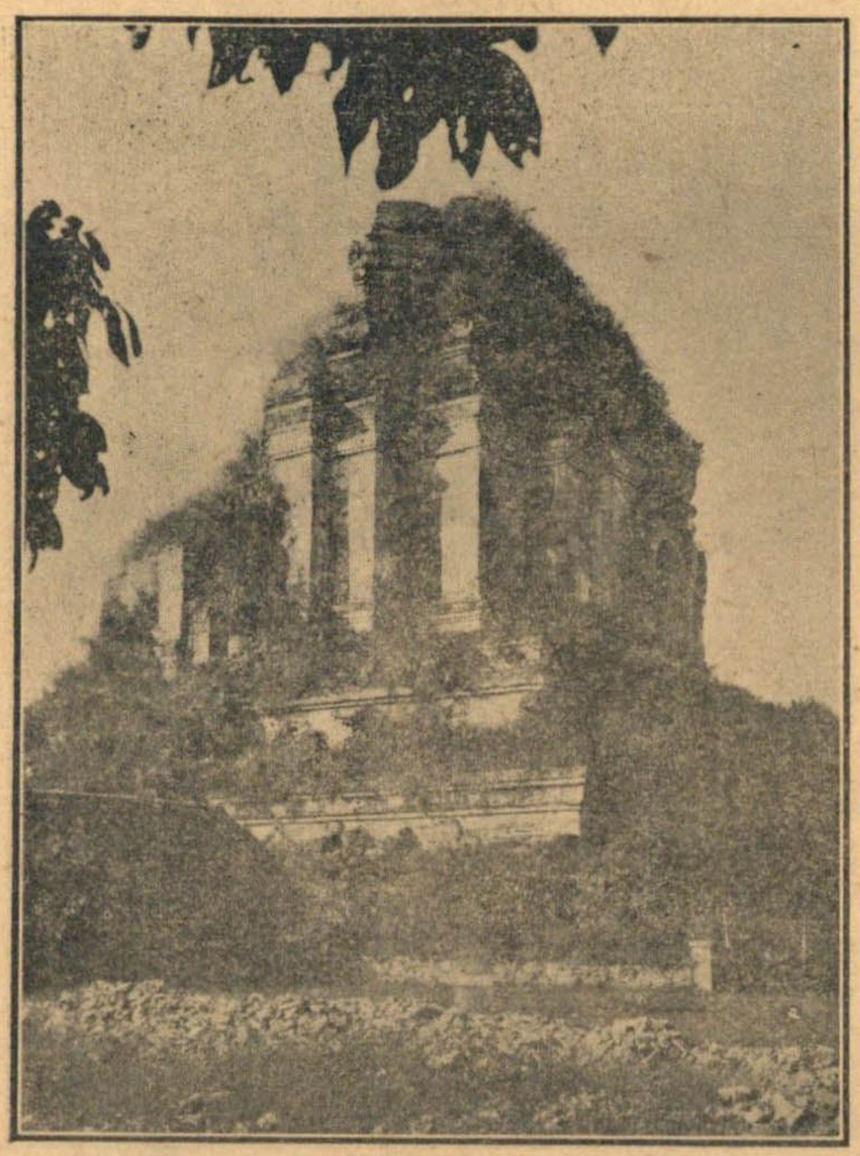

(รูปที่ ๔)
เจดีย์ฐานเหลี่ยม องค์กลม
ที่วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่

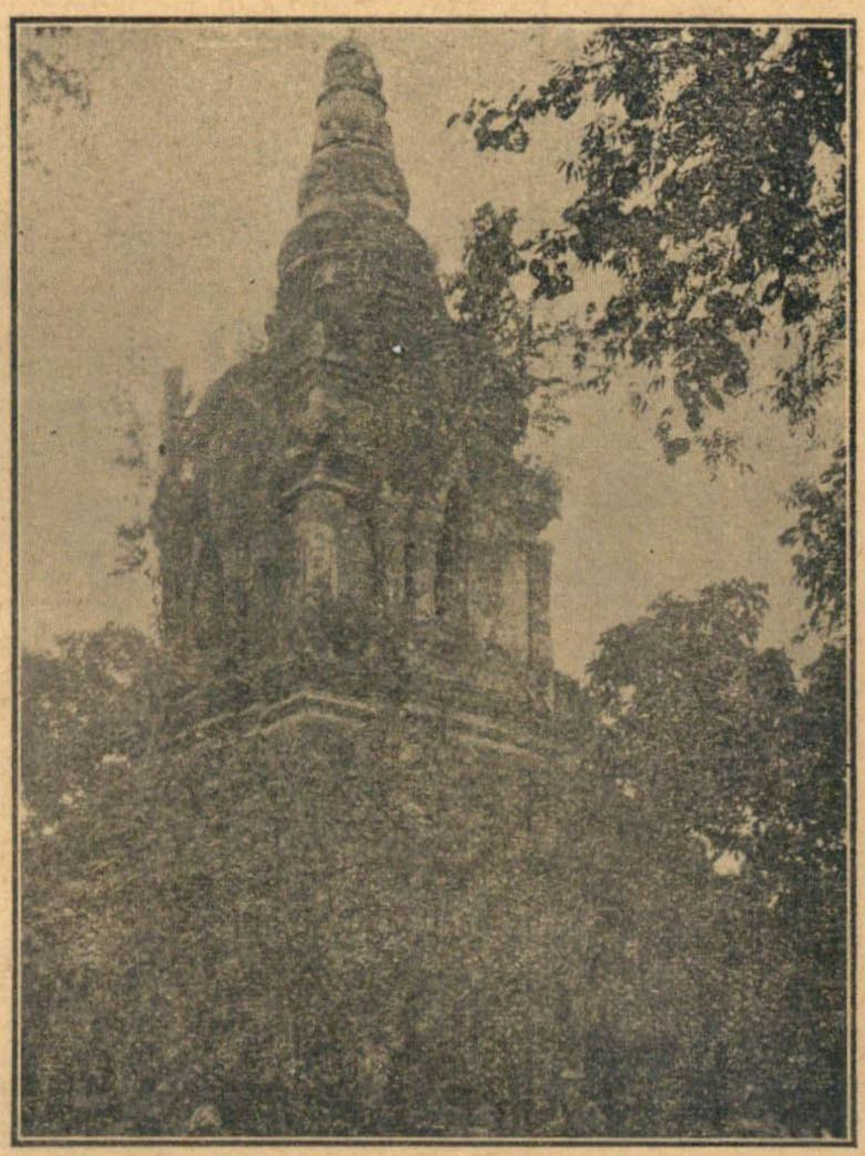

(รูปที่ ๕)
เจดีย์เหลี่ยม ที่วัดป่าสัก
เมืองเชียงแสนเก่า

แกนกับมารดา และพระเจ้าติโลกราชเป็นผู้ซ่อมเมื่อยังบริบูรณ์เห็นจะงามพอใช้ เจดีย์เหลี่ยมก็มีทำบ้างเหมือนกัน เช่นที่วัดป่าสักที่เมืองเชียงแสนเก่า (รูปที่ ๕) เดี๋ยวนี้ พระธาตุดอยสุเทพ พระธาตุหริภุญไชย พระธาตุลำปางหลวง และ พระธาตุจอมกิตติ ก็ถูกซ่อมเสียแห่งละหลายครั้งหลายหน ชั้นเดิมรูปทรงคงจะสวยกว่านี้ในลานนาก็เช่นเดียวกัน ถูกซ่อมเป็นทรงอย่างใหม่ไปหมด เลยถูกลงโทษเรียกกันว่า พระเจดีย์ลาว

โบราณวัตถุมีพระพุทธรูป มากกว่าอย่างอื่น ทำตามคติหินยานทั้งนั้น แบบอย่างทำพระพุทธรูปของช่างไทยสมัยเชียงแสนนั้นเห็นจะได้มาจากอินเดียเมื่อครั้งราชวงศ์ปาละ ปกครองมคธประเทศ (พ. ศ. ๑๒๗๓_๑๗๔๐) เพราะศิลปวิทยาของอินเดียในสมัยนี้เจริญมากอยู่ยุค ๑ แบบอย่างฝีมือช่างจึงได้แพร่หลายไปในนานาประเทศฝ่ายตะวันออก มีประเทศ

(รูปที่ ๖)

พระพุทธรูปอินเดีย ฝีมือช่างครั้งราชวงค์ปาละ อยู่ที่วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่

(รูปที่ ๗)

พระพุทธรูปยืน สมัยเชียงแสนชั้นหลัง ที่วัดการะคอด จังหวัดเชียงใหม่

พะม่า และเกาะชะวา เป็นต้นที่เป็นฝีมือช่างอินเดียแท้ก็มี คือ พระพุทธรูปปางทรมานช้างนาฬาคีรีขนาดย่อม มีอยู่ที่วัดเชียงมั่น จนเดี๋ยวนี้องค์หนึ่ง (รูปที่ ๖) และที่มีผู้ขุดพบในจังหวัดนี้ก็มีอีกบ้าง พระพุทธรูปเชียงแสนชั้นแรกพระยืนมีน้อย (พระลิลาที่ว่ากันว่า พระเจ้าเมงรายสร้างอยู่ที่วัดการะคอด (รูปที่ ๗) ก็คือ พระอุ้มบาตรซึ่งเรียกว่าพระละโว้ อยู่ที่วัดมหาธาตุเมืองลำพูน และพระอุ้มบาตรอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมทอง และวัดเชียงมั่นก็คือ ลักษณะฝีมือช่างเป็นชั้นหลังทั้งนั้น) ชอบทำพระนั่งขัดสมาธิเพชรปางมารวิชัย เป็นพื้น รัศมีทำเป็นต่อมกลมบ้าง ทำเป็นดอกบัวตูมบ้าง พระอุระนูน ชายจีวรสั้น

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

(รูปที่ ๘)

พระพุทธรูปมารวิชัย สมัยเชียงแสนชั้นแรก
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

(รูปที่ ๙)

พระพุทธรูปมารวิชัย สมัยเชียงแสนชั้นหลัง
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

มิดอกบัวรองพระพุทธรูปเข็นแบบเดียวกันแทบจะทั้งนั้น (รูปที่ ๘) ครั้นมาถึงชั้นหลังแก้ไขไปหาแบบพระพุทธรูปลังกา ซึ่งเข้าใจว่าเอาอย่างพวกสุโขทัย ทำนั่งขัดสมาธิราบปางสมาธิ ก็มี ปางมารวิชัยก็มี พระอุระแบนกว่าแบบก่อน ชายจีวรยาวลงมากว่าอย่างก่อน แต่รัศมีเปลี่ยนทำเข็นเปลวโดยมาก (รูปที่ ๙) ที่คงไว้เข็นบัวตูมอย่างแบบเก่าก็มีบ้าง มีบัวรองเหมือนแบบเก่า แบบพระพุทธรูปเชียงแสนมี ๒ อย่างนี้เท่ากัน และสังเกตได้ง่ายกว่าฝีมือช่างไหน ๆ ด้วยทำบัวไม่เหมือนกับแบบอย่างของใคร ๆ พระพุทธรูปที่ทำตามแบบอย่างลัทธิมหายาน และเทวรูปในศาสนาพราหมณ์ไม่ค่อยจะได้พบในมณฑลนี้ เพราะฉะนั้นเข้าใจว่า พระพุทธศาสนาอย่างลัทธิมหายานและศาสนาพราหมณ์คงจะไม่ได้มาแพร่หลาย

ถึงมณฑลนี้มีพระทรงเครื่องอยู่ที่วัดเบ็ญจมบพิตรองค์ ๑ เรียกว่าพระหริภุญไชยโพธิสัตว์ เข้าใจว่าไม่ใช่ฝีมือช่างลานนา คล้ายไปทางแบบช่างสมัยลพบุรีมากกว่า แต่ก็ยังมีพระทรงเครื่องในมณฑลพายัพอยู่อีกบ้าง เข้าใจว่าสร้างโดยเจตนาว่าเป็นอนาคตพุทธเจ้าตามลัทธิที่รับไปจากข้างใต้ มิได้หมายให้เป็นพระอาทิพุทธเจ้าเหมือนอย่างพวกมหายาน พระพุทธรูปสมัยนี้ทำทั้งในมณฑลลานนาและลานช้าง แต่ฝีมือช่างไม่เหมือนกันแทบทีเดียว พอสังเกตได้และชอบทำด้วยโลหะเป็นพื้นตั้งแต่ใหญ่ลงมาจนเล็ก ไม่ใคร่จะได้ทำด้วยศิลา พระพุทธรูปแบบลานช้างที่สวยงามก็คือ พระเสริมและพระไสซึ่งเป็นพระประธานในพระวิหารและพระอุโบสถวัดปทุมวันบัดนี้ ที่เป็นแบบลานนามีมาก ที่สวยงามเช่นพระสิงห์ และพระพุทธรูปอีกหลายองค์ที่อยู่ด้วยกันในวิหารพระสิงห์ที่จังหวัดเชียงใหม่เดี๋ยวนี้ และที่วัดอื่น ๆ อีกมากในจังหวัดเชียงใหม่

มีประหลาดอยู่ข้อหนึ่ง ที่พระพุทธรูปซึ่งเรียกกันว่าพระเมืองนคร (ศรีธรรมราช) นั้น มีลักษณะคล้ายกับฝีมือช่างเชียงแสนชั้นเก่ามาก คือ พระอุระนูน ชายจีวรสั้น ขัดสมาธิเพ็ชร รัศมีเป็นต่อมกลมหรือขัวตูม ต่างกันแต่ฐานและพระพักตร์เท่านั้น เข้าใจว่าจะได้แบบอย่างมาจากฝีมือช่างอินเดียครั้งราชวงศ์ปาละด้วยกัน แต่พระเชียงแสนชั้นแรกเป็นฝีมือช่างไทยแท้ พระนครเป็นฝีมือช่างคนพื้นเมืองทำตามอย่างขอม พระพิมพ์สมัยนี้ชอบทำด้วยโลหะเป็นพื้น พระพุทธรูปเท่าที่พบมี ๖ ปาง คือ

๑. ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพ็ชร และขัดสมาธิราย

๒. ปางสมาธิ ขัดสมาธิราย

๓. ปางอุ้มบาตร

๔. ปางกดรอยพระพุทธบาท

๕. ปางไสยา

๖. ปางนั่งห้อยพระบาท

พระพิมพ์สมัยนี้ที่ในพิพิธภัณฑสถาน ฯ มีน้อย ทราบไม่ได้แน่ว่าจะทำสักกี่ปาง เห็นแต่ปางมารวิชัยเท่านั้น พระเมืองนคร (ศรีธรรมราช) มีปางเดียว คือ ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพ็ชรเท่านั้น

ย่อใจความให้ทำง่ายสำหรับสมัยนี้ คือ นับแต่ไทยได้มาปกครองลานนาประเทศตั้งเมือง เชียงแสน เชียงราย และเชียงใหม่เป็นราชธานีโดยลำดับ ชั้นเดิมถือลัทธิพระ

พุทธศาสนาคติหินยานมาแต่ครั้งสมัยทวาราวดี และต่อมาถือคติหินยาน ซึ่งได้รับจากลังกาทวีป หรือจากกรุงสุโขไทยตั้งแต่พ.ศ.๑๖๑๐ ถึง ๒๐๘๙ ภายหลังนี้ คือ ภายหลังแผ่นดินพระไชยเชษฐา ผู้มือช่างเสื่อมทรามลงมาก ขนเบื้นพระพุทธรูป ซึ่งมักเรียกกันว่า พระลาวพุงขาว

สมัยสุโขทัย

สุโขทัย เบื้นชื่อราชธานีของประเทศสยามสมัยหนึ่ง ซึ่งกษัตริย์ต้นราชวงศ์พระร่วงผู้ได้กู้อิสสระของไทยขึ้นในประเทศนี้เมื่อ พ. ศ. ใกล้ ๑๘๐๐ ตั้งขึ้นที่จังหวัดสุโขทัย เพราะฉะนั้น จะย้อนไปกล่าวถึงประวัติของไทยอีกสักเล็กน้อย พอให้เรื่องติดต่อกัน คือ เมื่อ พ.ศ. ๑๗๙๗ ครั้งกุบลายข่านตั้งราชวงศ์หงวน เบื้นใหญ่ในประเทศจีน แล้วยกกองทัพมาปราบปรามแดนไทยเดิม ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนก่อน พวกไทยที่อยู่ทางเมืองเดิมถูกเบียดเบียฬก็อพยพทิ้งภูมิลำเนาเดิมลงมาตั้งอยู่ทางใต้อีกเบื้นอันมาก จึงเบื้นเหตุให้ไทยที่มาตั้งอยู่ในมณฑลลานนาและตามหัวเมืองที่ติดต่อกับเมืองสุโขทัยมีกำลังมากขึ้น ไม่ยอมให้พวกขอมบังคับตามชอบใจดังแต่ก่อน ก็เกิดวิวาทกันขึ้น มีเจ้าเมืองไทยซึ่งมียศเช่นประเทศราช ๒ คน คนหนึ่งชื่อพ่อขุนบางกลางท่าว เบื้นเจ้าเมืองบางยาง (อยู่ที่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์บัดนี้) อีกคนหนึ่งชื่อ พ่อขุนผาเมือง เบื้นเจ้าเมืองราด (เมืองราดนั้นในศิลาจารึกแสดงว่าอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองสุโขทัย สันนิษฐานว่าเห็นจะอยู่ทางริมน้ำสัก แต่จะเบื้นเมืองเพ็ชรบูรณ์ หรือเมืองศรีเทพ ยังไม่มีหลักฐานจะทราบได้แน่) พ่อขุนผาเมืองนั้นเบื้นลูกของพ่อขุนศรีนาวนำถม ซึ่งเบื้นเจ้าเมืองสุโขทัย แต่ครั้งนั้นเมืองสุโขทัยยังเบื้นเมืองประเทศราชของขอมอยู่ พระเจ้ากรุงกัมพูชาโปรดปรานมาก ถึงกับพระราชทานนามว่ากมรเต็งอัญศรีอินทรปตินทราทิตย์ และได้พระราชทานพระราชธิดาองค์ ๑ ทรงพระนามว่า สิงขรมหาเทวี พ่อเมือง ๒ คนนี้รวมกำลังกันเข้า ยกกองทัพไทยมาตีเมืองสุโขทัย ซึ่งเวลานั้นมีข้าหลวงของขอม ชื่อ โขลนลำพง

เย็นผู้สำเร็จราชการอยู่ ที่แรก พ่อขุนบาง กลางท่าวได้เมืองศรีสัชชนาลัย พ่อขุนผา เมืองได้เมืองบางขลง (คือตำบลบางขัง อำเภอ วังไม้ขอน จังหวัดสวรรคโลก) แล้วนำพล มาทางเมืองราด เมืองศรีสัชชนาลัย ถึงเมือง สุโขทัย ส่วนข้าหลวงขอมได้ต่อสู้เย็น สามารถ แต่ไม่อาจจะสู้ได้ ต้องยอมแพ้และ ทิ้งเมืองสุโขทัยไป เมื่อสองสหายได้เมือง สุโขทัยแล้วพ่อขุนผาเมืองได้นำพลออก และ อภิเษก พ่อขุนบางกลางท่าว ให้ เย็น เจ้า เมือง สุโขทัย โดยเอานามของตน ซึ่งพระเจ้า กรุงกัมพูชาพระราชทานนั้นถวายแก่พระสหาย ว่า กมรเต็งอัญศรีอินทรปตินทราทิตย์ สมตาม ในตอนต้นจารึกของพ่อขุนรามกำแหง ซึ่งเย็น พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่๓ของราชวงศ์นี้เล่าไว้ว่า "พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง ฯลฯ" ดังนี้

ลำดับกษัตริย์ซึ่งครองกรุงสุโขทัย สอบ ได้จาก ศิลาจารึก และในหนังสือ เก่าได้ความ ดังนี้

องค์ที่ ๑ ได้แก่ พระเจ้าศรีอินทราทิตย์ ผู้เย็นต้นราชวงศ์อาจจะทรงพระนามเดิมว่าร่วง หมายความว่า รุ่งเรือง หรือจะแปลมาจากคำ ศรีอินทราทิตย์นั้นเองก็เย็นได้ แต่อย่างไร ก็ดี ราชวงศ์นี้เรียกกันว่า ราชวงศ์พระร่วงสืบ กันมา หนังสือภาษาบาลี จึงเอาไปผูกเย็น ศัพท์เรียกพระองค์แรกว่า โรจนราชบ้าง อรุณ ราชบ้าง หาคำซึ่งเสียงคล้ายกับพระร่วงว่า รังคราช สุรังคราชไสยรังคราช บ้าง ล้วน มาจากคำว่า พระร่วง ทั้งนั้น

องค์ที่ ๒ ได้แก่พระยาบานเมือง เย็น ราชโอรสของพระองค์ที่ ๑ หนังสือภาษาบาลี เรียกว่า ปาลราช

องค์ที่ ๓ ได้แก่พระเจ้ารามกำแหงมหา ราช เย็นพระอนุชาของพระองค์ที่ ๒ ชนช้าง ชะนะขุนสามชนที่เมืองตาก พระราชบิดา ประทานพระนามว่า พระรามคำแหง และคง ใช้พระนามนี้ต่อมาในเวลาเย็น พระเจ้าแผ่นดิน หนังสือภาษาบาลีเรียกว่า รามราช นับเย็น มหาราชพระองค์ ๑ ในพงศาวดารสยาม

องค์ที่ ๔ ได้แก่ พระยาเลอไทย เย็น ราชโอรสของพระเจ้ารามคำแหง ในจารึก ภาษาเขมรเรียกพระนามว่า หฤทัยชัยเชฏฐสุริย วงศ์ ในหนังสือชินกาลมาลินี แต่งในภาษา บาลีใช้พระนามว่า อุทกโชตกราช (แปลว่า พระยาจมน้ำ)

องค์ที่ ๕ ได้แก่พระยาลิไทย หรือ ฤทัย เย็นราชโอรสของพระองค์ที่ ๔ เมื่อราชาภิเษก

แล้ว ทรงพระนามว่า สุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช มักเรียกกันว่าพระเจ้าธรรมิกราช หรือ พระมหาธรรมราชา นับเป็นพระธรรมราชาองค์ที่ ๑ ในรัชกาลนี้พระเจ้าอู่ทองตั้งเป็นอิสสระขึ้นณกรุงศรีอยุธยา แล้วเป็นไมตรีกับกรุงสุโขทัยอย่างประเทศศักดิ์เสมอกัน

องค์ที่ ๖ ได้แก่พระมหาธรรมราชาธิราชที่ ๒ เป็นราชโอรสพระองค์ที่ ๕ ตกเป็นประเทศราชขึ้นกรุงศรีอยุธยาเมื่อรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑

องค์ที่ ๗ ได้แก่พระมหาธรรมราชาที่ ๓ เป็นราชโอรสองค์ที่ ๖ เมื่อพิราลัย เมืองเหนือเป็นจลาจลในรัชกาลสมเด็จพระนครินทร์ราชา

องค์ที่ ๘ ได้แก่พระมหาธรรมราชาที่ ๔ ในหนังสือพระราชพงศาวดาร เรียกว่าพระยาบานเมือง เห็นจะเป็นอนุชาองค์ที่ ๗ สมเด็จพระนครินทร์ราชา ทรงตั้งให้ครองเมืองเหนือ มีพระนามว่า ศรีสุริยพงศ์บรมบาลมหาธรรมราชาธิราช

รวมกษัตริย์ราชวงศพระร่วง มี ๘ องค์ ครองประเทศเป็นอิสสระ ๕ พระองค์ เป็นประเทศราชขึ้นกรุงศรีอยุธยา ๓ องค์ ถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ทรงตั้งพระราเมศวรราชโอรส (ซึ่งพระมารดาเห็นจะเป็นเชื้อราชวงศ์สุโขทัย) ขึ้นไปครองหัวเมืองเหนืออยู่ณเมืองพิษณุโลก ต่อมาได้เสวยราชย์ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ

อาศัยเหตุที่สุโขทัยเป็นราชธานีของประเทศสยามอยู่นานเกือบร้อยปี นักปราชญ์ทางโบราณคดีจึงจัดโบราณวัตถุสถานซึ่งเป็นฝีมือช่างไทย อันได้สร้างขึ้นไว้ในครั้งนั้นเข้าเป็นสกุลอันหนึ่ง เรียกว่า สมัยสุโขทัย

ของโบราณสมัยนี้ ทำทั้งในพระพุทธศาสนา และในศาสนาพราหมณ์ โบราณสถานที่ทำในศาสนาพราหมณ์ เช่นที่วัดศรีสวาย (คือ ศรีศิวายะ) (รูปที่ ๑ แผ่นที่ ๑) และศาลเทพารักษ์เป็นต้น ที่ทำในพระพุทธศาสนามีหลายอย่างทั่วไปตลอดมณฑลพิษณุโลกและนครสวรรค์ แต่ทำพระเจดีย์มากกว่าสิ่งอื่น ๆ แบบอย่างพระเจดีย์อาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ชะนิด คือ เจดีย์แบบสุโขทัยแท้อย่าง ๑ เจดีย์แบบลังกาอย่าง ๑ เจดีย์แบบศรีวิชัยและลังกาผะสมกันอย่าง ๑

เจดีย์แบบสุโขทัยแท้นั้น ผู้ศึกษาโบราณคดีได้คิดค้นกันมาช้านานว่า ไทยจะได้แบบ

แผ่นที่ ๑

สมัยสุโขทัย

(รูปที่ ๑)

วัดศรีสวาย (ศรีศิวายะ) ตำบลเมืองเก่า อำเภอสุโขทัยธานี

อย่างมาจากไหนหรือคิดขึ้นเอง เมื่อเร็ว ๆ นี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงเห็นรูปพระเจดีย์โบราณของจีน ปรากฏในหนังสือพิมพ์อิลลัสเตรดเต็ดลอนดอนนิวส์ เค้าเดียวกันกับเจดีย์แบบสุโขทัย จึงทรงสันนิษฐานว่าชะรอยพระเจ้ารามคำแหงมหาราช ซึ่งได้เคยเสด็จไปเมืองจีนถึง ๒ ครั้ง จะได้แบบอย่างพระเจดีย์จีนมาทรงพระราชดำริแก้ไขให้เข้ากับกระบวนช่างของไทย จึงเกิดแบบพระเจดีย์สุโขทัยขึ้น แบบอย่างพระเจดีย์ที่ว่านี้ คือ ทำฐานเขียง ๔ เหลี่ยม ๓ ชั้น ตั้งซ้อนกันขึ้นไป แล้วถึงองค์เจดีย์เหลี่ยม ยอดเป็นทรงข้าวบิณฑ์ เช่นพระเจดีย์ซึ่งอยู่กลางในวัดมหาธาตุเมืองสุโขทัย และที่เมืองตากเก่าเมืองนครชุมและเมืองไตรตรึงส์ (ที่วังพระธาตุ แขวงจังหวัดกำแพงเพ็ชร์) และพระ

แผ่นที่ ๓

สมัยสุโขทัย

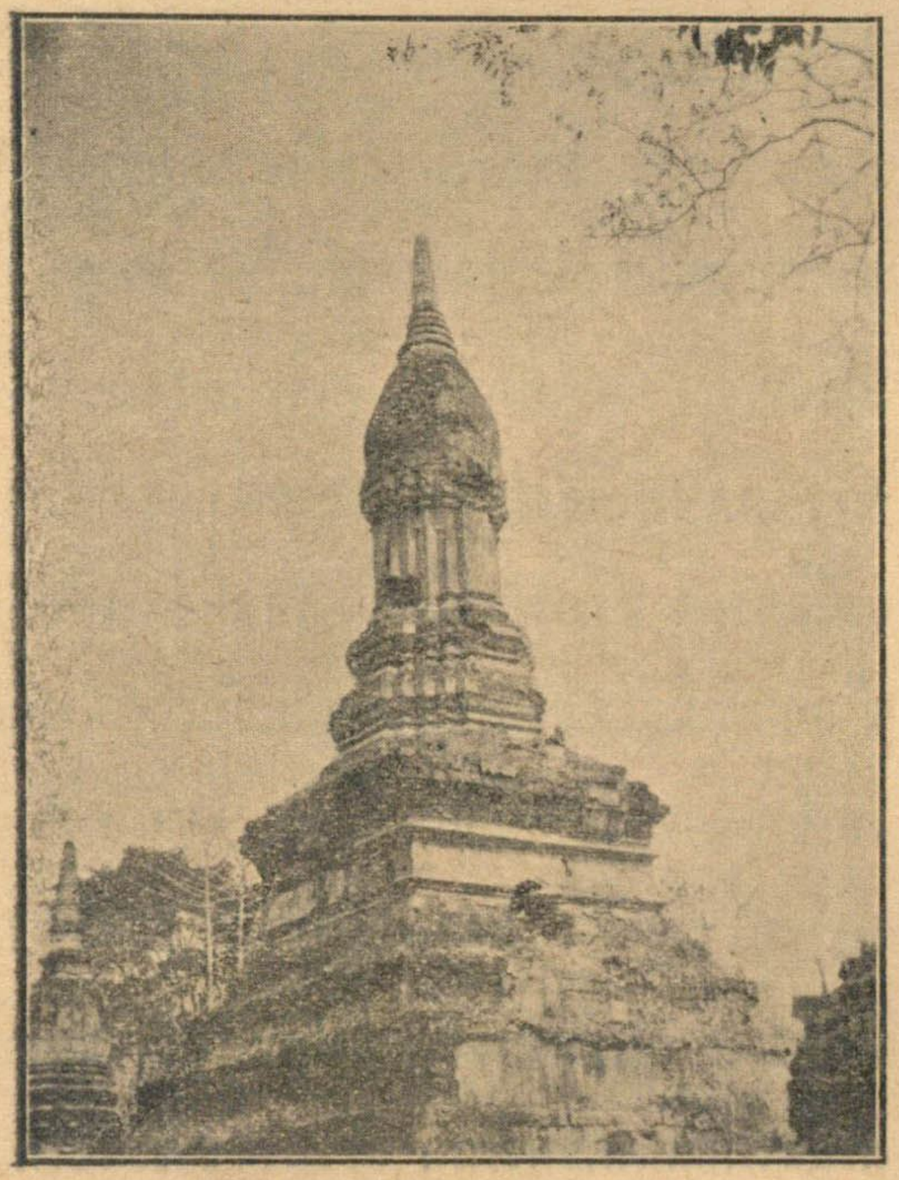

(รูปที่ ๑)
พระเจดีย์องค์ใหญ่ ที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว
ตำบลเมืองเก่า จังหวัดสวรรคโลก

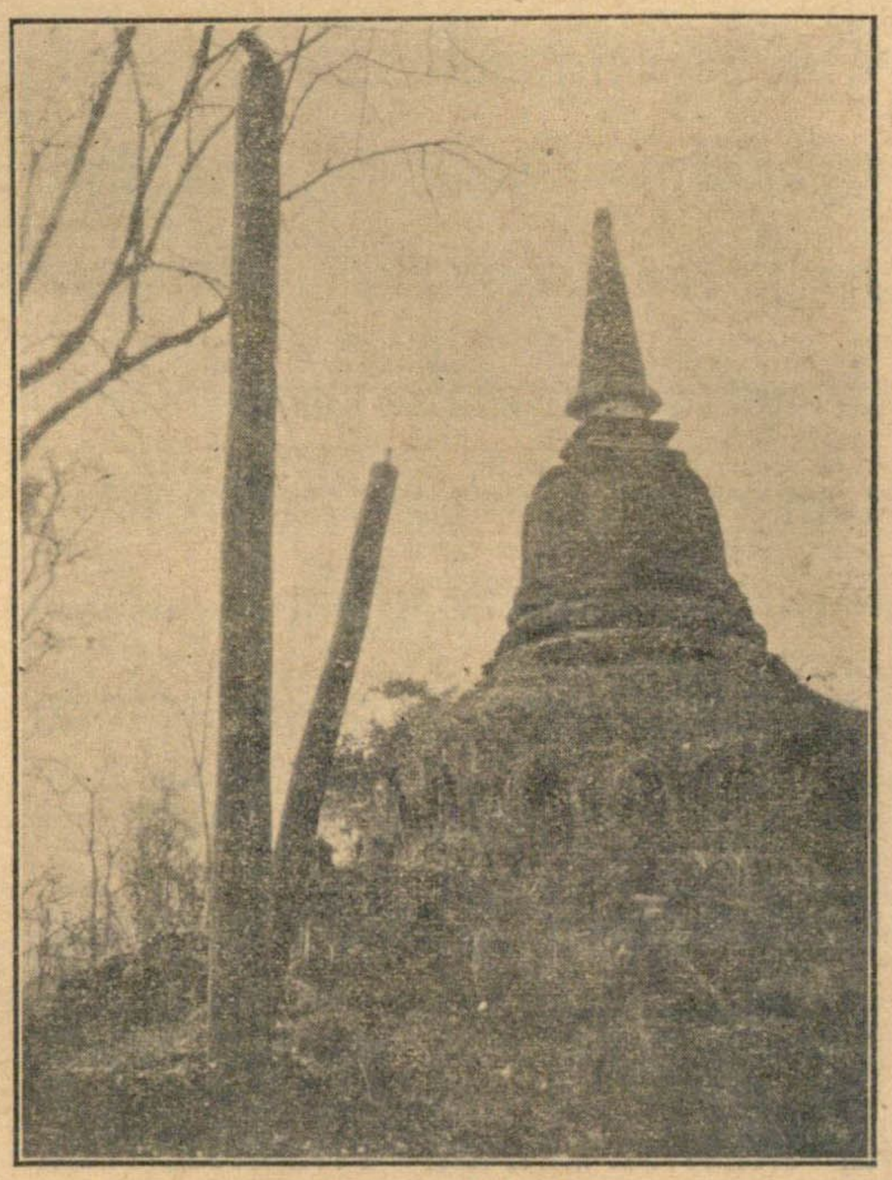

(รูปที่ ๒)
พระเจดีย์ที่วัดช้างล้อม ตำบลเมืองเก่า
จังหวัดสวรรคโลก

เจดีย์ที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองสวรรคโลก (รูปที่ ๑ แผ่นที่ ๒) เป็นต้น

เจดีย์แบบลังกานั้น ได้แบบอย่างมาเมื่อรับพระพุทธศาสนาอย่างลังกาวงศ์เข้ามาประพฤติในประเทศนี้ ในสมัยเมื่อราชวงศ์พระร่วงได้เป็นใหญ่ เดิมพระเจ้าปรักกมพาหุมหาราช ผู้นพระพุทธศาสนาในลังกาทวีปรอบรู้พุทธวจนะวิเศษกว่าพระสงฆ์ประเทศอื่นๆ เป็นเหตุให้พระสงฆ์ไทยมอญ พะม่า เขมร พากันไปศึกษาพระศาสนาในลังกาทวีปเป็นอันมาก และองค์หนึ่งๆ ไปศึกษาอยู่นานๆ เพราะต้องไปเรียนภาษามคธจนรอบรู้แตกฉานเสียก่อนจึงจะสามารถอ่านพระไตรปิฎกให้ล่วง

รู้พระธรรมวินัยโดยลำพังตนได้ เมื่อพระสงฆ์เหล่านั้น กลับมา ยังประเทศ ของตน ๆ จึงได้ความรู้ภาษามคธและแบบอย่างพระพุทธเจดีย์มาด้วย นอกจากนั้นยังชักชวนพระลังกามาอยู่ในประเทศนี้เป็นอันมาก ชั้นแรกมาอยู่ทางเมืองนครศรีธรรมราช แล้วภายหลังขึ้นมาอยู่สุโขทัย และต่อไปจนเชียงใหม่ ชาวประเทศเหล่านี้จึง รับแบบ พระเจดีย์ลังกา มาสร้างกันแพร่หลายตั้งแต่สมัยนั้น แล้วมาแก้ชวดทรงให้งามตามใจไทยชอบ แปลกมาโดยลำดับ พระเจดีย์แบบลังกาแท้ที่สร้างในสมัยนั้นก็ยังมีอยู่ คือ พระมหาธาตุที่เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น พระเจดีย์ที่เชิงเขาใหญ่ เมืองศรีสัชชนาลัย (คือ สวรรคโลกเก่า) เดี๋ยวนี้ก็มีแบบ ลังกาแท้หลายองค์ เหมือนกับเจดีย์ลังกา ที่วัดอุโมงค์เชียงใหม่ แบบเจดีย์ที่ทำตามอย่างลังกานั้น บางองค์ทำตาม อย่าง ลังกา จน ถึง เครื่อง ประดับ พระเจดีย์ เช่นพระเจดีย์ที่วัดช้างล้อม (รูปที่ ๒ แผ่นที่ ๒) ซึ่งพระเจ้ารามคำแหงมหาราชทรงสร้าง เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๑ รอบองค์ทำเป็นรูปช้างโผล่หน้าครึ่งตัวล้อมรอบ อันเอาอย่างมาแต่พระเจดีย์ไชยของพระเจ้าทุษฐคามินีอภัยมหาราชในลังกาทวีป เป็นต้น และที่สร้างไว้ตามที่อื่น ๆ ก็อีกมาก มีทั่วไปในมณฑลพิษณุโลกและนครสวรรค์

มีเจดีย์อีกชะนิดหนึ่งทำมากทั้งในจังหวัดสุโขทัยและสวรรคโลก คือตอนฐานทำเป็นเหลี่ยม บางทีมีคูหาตั้งพระพุทธรูปด้วย บางทีก็ไม่มี ตอนบนกลม สันนิษฐานว่าจะเอาแบบสองอย่างผะสมกัน คือ แบบพระเจดีย์ศรีวิชัย ซึ่งสร้าง มา ก่อน ประสม กับ แบบ พระเจดีย์ลังกา พระเจดีย์ที่ว่านี้ เช่นที่วัดเจดีย์สูงข้างนอกเมืองสุโขทัยเก่าด้านตะวันออก และเจดีย์ที่เขาพระยาทน้อย เป็นต้น ยังคติอีกอย่างหนึ่งซึ่งได้มาจากลังกา คือ ถือว่าพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้ายังหาได้ เพราะฉะนั้นเมื่อสมเดจพระมหาธรรมราชาธิราชทรงสร้างพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุที่เมืองนครชุม เมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๐ จึงโปรดให้จารึกแผ่นศิลาบอกไว้ว่า พระมหาธาตุอันนี้ใช่ธาตุอันสามาญ คือพระธาตุแท้จริง เอาลุกแต่ลังกาทวีปพันมาคาย

พระเจดีย์แบบสุโขทัย ที่ได้อย่างมาจากเมืองจีนไม่เห็นสร้างกันที่อื่น นอกจากในมณฑลพิษณุโลกและนครสวรรค์ ที่ทำในมณฑลอื่นมีมาก แต่แบบ ลังกา ที่ไทย แก้ไขชวดทรง กับแบบพระเจดีย์ฐานสูงที่ว่าเป็นแบบ

ลังกากับศรีวิชัยผะสมกัน

โบราณ วัตถุ แบบ สุโขทัย มี หลาย อย่าง เกี่ยวัตถุ ทั้งในพระพุทธศาสนาและในศาสนาพราหมณ์ และเครื่องใช้ต่าง ๆ และเบ็นสินค้าด้วยก็มี ที่ทำในพระพุทธศาสนา มีพระพุทธรูป พระพิมพ์ รอยพระพุทธบาท และเทวรูป เบ็นต้น ทำในศาสนาพราหมณ์ มีรูปพระอิศวร รูปพระนารายณ์ รูปนางอุมา และเทวรูปอื่น ๆ อีก ทำเบ็นเครื่องราชูปโภคนั้น มีพระแท่นมนังคศิลาเบ็นต้น ทำเบ็นเครื่องแลกและเครื่องใช้สอยและเบ็นสินค้าด้วยนั้น มีเงินตราและเครื่องสังกโลกเบ็นต้น นอกจากนี้ยังมีลวดลาย จำหลัก บน แผ่น ศิลา และไม้ เบ็น เครื่อง ประกอบโบราณสถานอีกมาก

พระพุทธรูปตามที่สังเกตเห็น ทำเบ็น ๓ยุค ๆแรกมักทำดวงพระพักตร์กลมตามแบบพระพุทธรูปลังกา เช่นพระอัฏฐารสในวิหารวัดสระเกศบัดนี้ ซึ่งนำ ลงมาจากวัดวิหารทองเมืองพิษณุโลก เบ็นต้น ยุคกลาง เมื่อฝีมือช่างเชี่ยวชาญขึ้น คิดแบบขึ้นใหม่ทำดวงพระพักตร์ยาว พระหนุเสี้ยม เช่น พระร่วงที่พระปฐมเจดีย์ ซึ่ง พระยาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เชิญมาจากวัดโบราณในเมืองศรีสัชชนาลัย แล้วทรงซ่อมขึ้นให้บริบูรณ์ และพระสุรภิพุทธพิมพ์ ซึ่งเจ้าพระยาคลังเดชาได้มา และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ประดิษฐานไว้เบ็นพระประธานใน พระอุโบสถ วัดปรินายก พระพุทธรูปที่สร้างตามแบบยุคที่ ๒ นี้มีมากกว่ายุคแรกยุคที่ ๓ หรือยุคหลัง สันนิษฐานว่าจะสร้างในรัชชกาลพระมหาธรรมราชาลิไทย ซึ่งในตำนานกล่าวว่าเอาเบ็นพระราชธุระบำรุงกิจในพระพุทธศาสนายิ่งกว่ารัชชกาลก่อน ๆ ให้เสาะหาช่างที่ฝีมือดี ทั้งในอาณาเขตต์ลานนาและ อาณาเขตต์ข้างฝ่ายใต้มา ประชุมปรึกษากัน และทรงสอบสวนหาหลักฐานพุทธลักษณะ ใน คัมภีร์ พระไตร ปิฎก ประ กอบ คิดสร้างพระพุทธรูปเพื่อจะให้วิเศษที่สุดที่จะทำได้ จึงเกิดพระพุทธรูปแบบสุโขทัยขึ้นอีกอย่างหนึ่ง เช่นพระพุทธชินราชและพระพุทธชินสีห์ ทำดวง พระ พักตร์ รูป ไข่ หรือ ทำนอง ผล มะตูม คล้ายแบบ อินเดียเดิม แต่งามยิ่งนักและแก้ไขพุทธลักษณะที่แห่งอื่นไปตามตำรา เช่น ทำปลายนิ้วพระหัตถ์ยาวเสมอกันทั้ง ๔ นิ้วเบ็นต้น แบบพระพุทธรูปอย่างนี้ ทำกันแพร่หลายขึ้นไปจนข้างเหนือและลงมาข้างใต้ แต่ที่ทำได้งามเหมือนองค์พระพุทธรูปที่เบ็นต้นตำรา คือพระพุทธชินราชและพระพุทธชินสีห์นั้นมีน้อย

พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในสมัยสุโขทัย ดูเหมือนจะไม่มีตำราพระปางอย่างอินเดีย จึงหันไปชอบทำปางตามพุทธอิริยาบถ คือ พระนั่ง พระนอน พระยืน พระเดิน พระนั่งทำปางมารวิชัยมาก ปางสมาธิมีน้อย ขัดสมาธิราบทั้งนั้น พระนอนไม่ถือว่าเข็นปางนิพพานอย่างอินเดียถือเข็นอิริยาบถอันหนึ่ง พระยืนมีทั้งปาง ประทานอภัย ยกพระหัตถ์ข้างเดียว และ ๒ ข้าง และยืนห้อยพระหัตถ์ลงทั้ง ๒ ข้าง สมมตเรียกกันว่า ปางห้ามสมุทร ห้ามญาติ และถวายเนตร พระเดินไม่ได้ถือว่า เข็นปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ ถือเข็นอิริยาบถอันหนึ่ง พระกรีดนิ้วพระหัตถ์ ท่าแสดงธรรมไม่ทำเลยทีเดียว พระพุทธรูปทำชายจีวรยาวรัศมีเข็นเปลว สองยุคแรกนิ้วพระหัตถ์ไม่เท่ากัน ยุคหลังนิ้วพระหัตถ์เท่ากันทั้ง ๔ นิ้ว แขยงวัวรองพระพุทธรูป ก็ทำขึ้นอย่างหนึ่งต่างหาก ไม่เหมือนกับขัวเชียงแสน ทัพพสัมภาระที่สร้าง พระพุทธรูปตามที่สังเกตดูในเมืองสวรรคโลก สุโขทัย และกำแพงเพ็ชร์ชั้นเดิมสร้างเข็นพระก่อและปั้นประกอบเข็นพิมพ์ มาในชั้นกลาง และชั้นหลัง จึงชอบสร้าง พระหล่อ (จำหลักด้วยศิลาก็มีบ้างเช่นที่วัดบวรนิเวศน์ฯ องค์หนึ่ง และที่ในอยุธยาพิพิธภัณฑ์สถานอีกองค์หนึ่ง แต่มีน้อย) ข้อนี้มีที่สังเกตที่ตามวัดใน เมือง ศรีสัชชนาลัย และ เมือง สุโขทัย นอกจากที่เข็นวัดสำคัญ พระประธานที่เข็นพระปั้นยังอยู่โดยมาก แต่วัดสำคัญในเมืองพิษณุโลก สุโขทัย เมืองกำแพงเพ็ชร์ มักไม่มี พระ ประธาน เหลือ อยู่ ด้วย เข็น พระหล่อเชิญ ลง มาไว้ใน กรุง เทพ ฯ ใน สมัย รัตนโกสินทร์โดยมาก เช่นพระศรีสักยมุนีในพระวิหารวัดสุทัศน์ เชิญลงมาจากวัดพระมหาธาตุเมืองสุโขทัย พระพุทธชินสีห์และพระพุทธศาสดาที่วัดบวรนิเวศน์ฯ เชิญลงมาจากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก และพระอัฏฐารสที่ในวิหารวัดสระเกศ เข็นต้นยังที่อยู่ตามวัดอื่น ๆ มีที่วัดพระเชตุพนและวัดมหาธาตุเข็นต้น อีกมากมายก่ายกองเข็นของเชิญลงมาจากเมืองเหนือ เมื่อพระยาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงซ่อมวัดพระเชตุพน และพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงซ่อมวัดมหาธาตุ ทรงเก็บรักษาไว้ที่ ๒ วัดนี้ และตามพระอารามที่บูรณะขึ้นใหม่ว่ากว่า ๑๒๐๐ พระองค์ คงเห็นเข็นพระพุทธรูปสุโขทัยอยู่จนเดียวนี้บ้าง พอกด้วยปูนหรือ ลง รัก ปิด ทอง จน กลาย เข็น พระพุทธรูปรัตนโกสินทร์ไปบ้าง ที่เข็นพระสำคัญ ปรากฏ

อยู่ในตำนานพระพุทธรูปสำคัญ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียงไว้นั้นแล้ว

ยังมีพระพุทธรูปสำคัญอีกองค์หนึ่ง ซึ่งควรจะกล่าวถึงเป็นของฝีมือช่างต่างประเทศแต่ตกเข้ามาเป็นสมบัติของชนชาติไทยในแผ่นดิน พระเจ้ารามคำแหงมหาราช คือ พระพุทธสิหิงค์ พระพุทธรูปองค์นี้ในตำนานกล่าวว่า เดิมพระเจ้ากรุงลังกาองค์หนึ่งสร้างขึ้นไว้ พระเจ้านครศรีธรรมราช ไปขอมาถวาย สมเด็จพระร่วงรามราช คือ พระเจ้ารามคำแหง พระเจ้ากรุงสุโขทัย ๆ ทรงปฏิบัติบูชามาหลายรัชชกาล จนสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ กรุงศรีอยุธยาได้เมืองสุโขทัยเป็นเมืองขึ้น จึงเชิญพระพุทธสิหิงค์ลงมาไว้ในกรุงศรีอยุธยา อยู่ได้หน่อยหนึ่ง พระมเหสีคิดอุบายทูลขอให้พระยาญาณดิศ ผู้เป็นบุตรไปไว้ณเมืองกำแพงเพ็ชร์ อยู่นั้นไม่ช้า พระยามหาพรหมเจ้าเมืองเชียงรายยกกองทัพมาตีเมืองกำแพงเพ็ชร์ พระยาญาณดิศสู้ไม่ได้ยอมเป็นไมตรี พระยามหาพรหมจึงขอพระพุทธสิหิงค์ไปไว้เมืองเชียงราย ต่อมาพระยามหาพรหมเกิดวิวาทกับพระเจ้าแสนเมืองมา เจ้าเมืองนครเชียงใหม่ ผู้เป็นหลานพระเจ้าแสนเมืองมา ยกกองทัพไปตีได้เมืองเชียงราย จึงเชิญพระพุทธสิหิงค์ลงมากับพระแก้วมรกตด้วยกัน พระพุทธสิหิงค์ตกอยู่ที่ในเมืองเชียงใหม่จนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จไปตีเมืองเชียงใหม่ได้ เมื่อปีขาล พ. ศ. ๒๒๐๕ จึงเชิญพระพุทธสิหิงค์ลงมากรุงศรีอยุธยา ประดิษฐานไว้ในวัดพระศรีสรรเพ็ชญ์ พระพุทธสิหิงค์อยู่ในกรุงศรีอยุธยาต่อมาอีก ๑๐๕ ปี จนเสียพระนครแก่พะม่าข้าศึก สมัยนั้นชาวเชียงใหม่ยังเป็นพวกพะม่า จึงเชิญพระพุทธสิหิงค์กลับไปไว้เมืองเชียงใหม่

ครั้นถึงรัชชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ไทยได้มณฑลพายัพกลับมาเป็นของไทย แต่ในสมัยนั้นผู้คนร่อยหรอไม่พอจะตั้งรักษาเมืองเชียงใหม่ไว้ต่อสู้พะม่าได้ ต้องทิ้งเมืองเชียงใหม่ให้ร้าง คงรักษาแต่เมืองนครลำปางเป็นที่มั่นอยู่คราวหนึ่ง สมเด็จพระวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรงพระราชดำริว่า พระพุทธสิหิงคเคยเป็นพระพุทธรูปสำคัญในกรุงศรีอยุธยาโดยมีตำนานดังแสดงมา จึงโปรดให้เชิญลงมายังกรุงเทพ ฯ เมื่อปีมะแม พ. ศ. ๒๓๓๐ แล้วโปรดให้สร้างพระที่นั่งพุทไธสวรรย์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์

อยู่จนเดี๋ยวนี้ แต่องค์พระสิหิงค์เมื่อสิ้นรัชชกาลที่ ๑ วังหน้า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้เชิญไปประดิษฐานไว้ ใน วัด พระ ศรี รัตน ศาสดาราม ด้วยกันกับพระแก้วมรกต อยู่ที่นั้นจนถึงรัชชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่าพระพุทธสิหิงค์เป็นพระของวังหน้า และมีพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ซึ่งสร้างสำหรับพระองค์ท่านเป็นที่ประดิษฐานอยู่แล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้แก่พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัวให้ เชิญกลับมาที่เดิม พระพุทธสิหิงค์จึงประดิษฐานอยู่ในพระที่นั่งองค์นี้จนเดี๋ยวนี้

อาศัยประวัติที่พระพุทธสิหิงค์เคยได้ผ่านมา ทาง เมือง นครศรี ธรรมราช และ ตก ไป อยู่เชียงใหม่ เดี๋ยวนี้จึงเกิดมีพระสิหิงค์ขึ้น ๓ พระองค์ ต่างอ้างว่าเป็นองค์เดิมด้วยกันทั้งนั้น คือ พระสิหิงค์เมืองนคร ฯ ๑ พระสิหิงค์เมืองเชียงใหม่ ๑ กับพระพุทธสิหิงค์ที่ในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร ๑ ว่าตามทางโบราณคดีแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่า พระพุทธสิหิงค์ องค์ในพิพิธภัณฑ์สถาน ฯ เป็นองค์เดิม ด้วยไม่ใช่เป็นพระฝีมือช่างในสยาม คือไม่เหมือน กับ แบบ อย่าง การทำ พระพุทธรูป สมัย ใด ๆ เลย แต่คล้ายแบบลังกาเก่า ซึ่งมีตัวอย่างอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถาน ฯ ด้วยกัน พระสิหิงค์เมืองนคร เป็นพระฝีมือช่างพื้นเมืองชะนิดพระนคร ฯ องค์อื่น ๆ นั้นเอง เห็นเข้าก็รู้ได้ พระสิงห์เมืองเชียงใหม่ก็เป็นพระพุทธรูปฝีมือช่างเชียงแสนชั้นแรก เหมือนกับพระพุทธรูปอื่น ๆ ในสมัยเดียวกัน ไม่ใช่ฝีมือช่างต่างประเทศ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเชื่อว่าพระพุทธสิหิงค์องค์ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์เป็นองค์เดิม

พระ พิมพ์ ก็ ชอบ สร้าง ใน สมัย สุโขทัย เหมือนสมัยอื่น ๆ ก่อนนั้น แต่แปลงมาเป็นพระพุทธรูปตามคติ หินยาน ทำตามพุทธอิริยาบถ แต่ชอบทำพระลีลามากเรียกกันเป็นสามัญว่าพระเชย่ง อีกอย่างหนึ่งชอบทำพระนั่งหลาย ๆ สิบองค์ในแผ่นพิมพ์อันเดียวกัน เรียกพระกำแพงห้าร้อย

รอยพระพุทธบาทชอบทำเป็นอุเทสิกเจดีย์เช่นพระพุทธรูป ทำทั้งด้วยศิลาและโลหะ แต่เป็นของสร้างครั้งแผ่นดินพระมหาธรรมราชาลิไทยเป็นพื้นตามแบบอย่างเมืองลังกา ถึงเปลี่ยนชื่อภูเขาที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทให้เรียกว่าเขาสมณะกูฏตามชื่อภูเขาในลังกาทวีปอยู่จนทุกวันนี้ (พระพุทธบาทรอยนี้ เดียว

นี้เชิญลงมาไว้ที่วัดกระพังทอง ที่ในเมืองสุโขทัยเก่า) อยู่ที่วัดเขาพระบาทน้อยก็รอย ๑ อยู่ที่ในช่องผนังวิหารวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย ติดอยู่บนเพดานรอยหนึ่ง อยู่ในพิพิธภัณฑ์สถาน ฯ ๒ รอย รอย ๑ เป็นสัมฤทธิ์ย้ายมาจากวัดเสด็จ ในจังหวัดกำแพงเพ็ชร์อีกรอย ๑ เป็นศิลาย้ายมาจากวัดนางทองเมืองบางพาน จังหวัดกำแพงเพ็ชร์เทวรูปในศาสนาพราหมณ์ที่ควรกล่าวถึงก็คือ พระอิศวรและพระนารายณ์คู่ใหญ่ที่สุดในพิพิธภัณฑ์สถาน ฯ เทวรูปคู่นี้เดิมอยู่ในศาลเทพารักษ์ จังหวัดสุโขทัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้นำลงมากรุงเทพ ฯ พร้อมกับพระศรีสักยมุนีที่วัดสุทัศน์ เมื่อรัชชกาลที่ ๑ เห็นจะเป็นเพราะศาลเทพารักษ์ที่โน่นชำรุดไม่มีใครปฏิสังขรณ์ และองค์อื่น ๆ อีก มีรูปหริหระและพระนารายณ์ พระอิศวร ขนาดย่อม ๆ อีกหลายองค์ แต่ทราบไม่ได้เสียแล้วว่า องค์ไหนนำมาจากแห่งไหนส่วนฝีมือช่างนั้นรู้ได้แน่นอน เพราะทำอย่างเดียวกันตั้งแต่ขนาดเล็กจนขนาดใหญ่ พระแท่นมนังคศิลานั้น พระเจ้ารามคำแหงมหาราชโปรดให้สร้างขึ้น ประดิษฐานไว้ที่ข้างเนินปราสาทในพระราชวังสุโขทัย สำหรับพระอังค์ประทับ พระราชทานโอวาทแก่ข้าราชบริพารและประชาราษฎร์ทั้งปวงที่มาเฝ้า เมื่อพ.ศ. ๑๘๓๕ เป็นปีเดียวกันกับที่ได้แต่งราชทูตไปเมืองจีน แต่ถ้าเป็นวันอุโบสถโปรดให้เป็นที่พระสงฆ์นั่งถวายธรรมเทศนา และสวดพระพุทธมนตร์ เมื่อในรัชชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงผนวชโปรดให้นำมาไว้ที่วัดบวรนิเวศน์ ถึงรัชชกาลที่ ๖ โปรดให้ทำเป็น พระแท่น เศวตรฉัตร์ใช้ใน งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช แล้วประดิษฐานไว้ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทต่อมา ถึงรัชชกาลที่ ๗ โปรดให้ย้ายไปประดิษฐานไว้ ในพระที่นั่งอนันตสมาคม ที่พระราชวังดุสิตอยู่จนเดี๋ยวนี้

เงินตราสมัยนี้ทำเป็นเงินพดด้วงตราต่างๆ มีตราช้างและตราสังข์เป็นต้น ตั้งแต่ ๕ ตราขึ้นไปจน ๘ ตรา

เครื่องสังกโลกนั้น มีเตาที่ทำทั้งที่ในเมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย และเมืองพิษณุโลก แต่ของที่ทำ ๓ แห่งนี้ผิดกัน ที่เมืองพิษณุโลกทำณตำบลที่เรียกกัน ในท้องถิ่นว่าบ้าน เต่าหาย (ผู้แต่งเรื่องพงศาวดารเหนือเหยียดต่อไปว่า บ้านปะขาวหาย หมายความว่า พระอินทร์ที่แปลงเป็นปะขาวมาช่วย

หล่อพระชินราชอันตรธานหายไปที่ตรงนั้น) ที่จริงคือบ้านเตาไหแต่โบราณนั้นเองสิ่งของที่ทำแห่งนี้ทำเนื้อดินรมผิวให้ดำ ไม่เคลือบ เตาที่เมืองสุโขทัยมักทำด้วยหินฟ่นม้า เนื้อหยาบเคลือบก็หยายเช่นตุ่มใหญ่เรียกกันว่า ตุ่มสุโขทัยเป็นตัวอย่าง คล้ายกับเครื่องเคลือบทำทางเมืองเขมรในสมัยเดียวกัน ที่เมืองสวรรคโลกนั้นมีเตาตั้งทำอยู่ ๒ ตำบล คือที่เตาทุเรียงแห่ง ๑ ใต้ลงมาอยู่ทางใกล้เมืองอีกแห่ง ๑ ของที่ทำที่เมืองสวรรคโลกเนื้อหินฟ่นม้าบ้าง และน้ำยาเคลือบดีกว่าแห่งอื่น ๆ หมด เรื่องเครื่องสังกโลก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ดังต่อไปนี้ คำว่า สัง นั้นมาจากคำว่า ซ้อง ภาษาจีน เป็นนามราชวงศ์ซึ่งครองประเทศจีนในระหว่าง พ.ศ. ๑๕๐๓ ถึง พ.ศ. ๑๘๑๙ เหตุด้วยเครื่องเคลือบสีเทาอย่างนี้เกิดมีขึ้นในเมืองจีนในสมัยราชวงศ์ซ้อง ทุกวันนี้ฝรั่งก็ยังเรียกว่าของสมัยซ้อง ญี่ปุ่นเรียกว่า ซ้องโกโลก คำว่า โกโลก หรือ กโลก เป็นคำเดียวกัน แปลว่า เตา ชื่อเมืองสวรรคโลกน่าจะมาจากคำว่า สังคโลก นั่นเอง ส่วนเรื่องตำนานนั้นคือเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๒๐ พวกมองโกลปราบประเทศจีนจะเอาไว้ในอำนาจ มีจีนบางจำพวกหนีมาทางเมืองเขมร เมืองญวน และเมืองไทย พวกที่ถือชามหนีมาในคราวนั้นคงมาตั้งทำที่เมืองเขมรบ้าง เมืองญวนบ้าง ที่มาอาศัยเมืองไทยก็มาตั้งทำที่เมืองไทย พวกหนึ่งมาอยู่ในแขวงเมืองพิษณุโลก อีกพวกหนึ่งอยู่เมืองสวรรคโลก ดินสำหรับปั้นเครื่องถือชาม ที่เมืองสวรรคโลกเนื้อดีกว่าแห่งอื่น (บางทีจะเป็นเพราะพระเจ้าราม คำแหง มหาราช เสด็จไปเมืองจีนจะไปเอาช่างผู้มือดีมาด้วย) เครื่องสังกโลกที่เมืองสวรรคโลกจึงทำได้ดี และเลยเป็นที่ทำใหญ่โตจนถึงจำหน่ายเป็นสินค้าไปยังประเทศใกล้เคียง มีพิลิปปีน เป็นต้น ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ยังขุดพบกันอยู่เนือง ๆ แต่อายุของการทำสังกโลกในเมืองไทย เห็นจะทำอยู่ไม่เกินกว่าร้อยปี อย่างช้าก็เพียงรัชชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ ต้องเลิกเพราะเกิดสงครามกับเชียงใหม่หัวเมืองแถวนี้กลายเป็นสนามรบ

ลวดลายปั้นด้วยปูนมีมากมายหลายแห่งที่สวยงามและน่าดูเวลานี้มีอยู่ที่วัดนางพระยา จังหวัดสวรรคโลก วัดกระพังทองหลาง (รูปที่ ๑—๒ แผ่นที่ ๓) วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย และที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัด

แผ่นที่ ๓

สมัยสุโขทัย

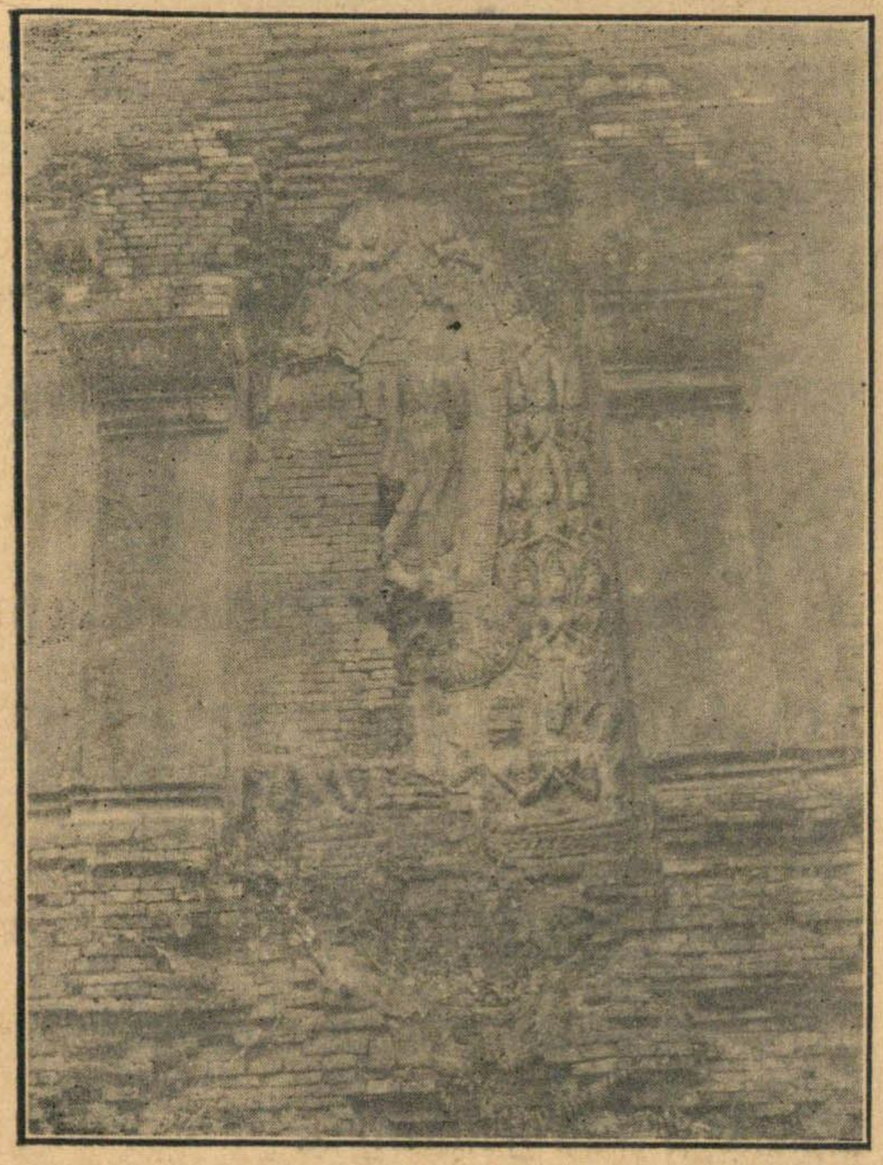

(รูปที่ ๑)

ลายภาพปูนปั้นเรื่องพุทธประวัติ ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ ที่วัดกระพังทองหลาง ตำบลเมืองเก่า อำเภอสุโขทัยธานี

(รูปที่ ๒)

ลายภาพปูนปั้นเรื่องพุทธประวัติ ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ ที่วัดกระพังทองหลาง ตำบลเมืองเก่า อำเภอสุโขทัยธานี

สวรรคโลก เป็นต้น ที่จำหลักด้วยศิลาอยู่ที่วัดศรีชุมในเมืองสุโขทัยเก่า และที่ในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร ที่จำหลักบนแผ่นไม้ มีอยู่ที่ในพิพิธภัณฑ์สถานณศาลากลางจังหวัดสวรรคโลกอัน๑ เดิมเป็นเพดานพระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัด

สวรรคโลกย่อใจความในสมัยนี้ให้จำง่าย คือ นับตั้งแต่กษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ตั้งกรุงสุโขทัยขึ้นเป็นราชธานีของสยาม ถือพระพุทธศาสนาตามลัทธิหินยาน ซึ่งรับมาจากลังกา และศาสนาพราหมณ์ ซึ่งแผ่เข้ามาครั้งขอมเป็นใหญ่ แต่ พ.ศ.๑๘๐๐ ถึง พ.ศ. ๑๘๙๓

วัตถุสถานที่เย็นของโบราณในประเทศสยาม (ยกพวกของสมัยก่อนประวัติศาสตร์กาล) เท่าที่ตรวจสอบแล้ว อาจแบ่งออกได้เย็น ๗ สมัยด้วยกัน คือ

เย็นศิลปของชาวอาณาจักรทวารวดีซึ่งราชธานีตั้งอยู่ที่นครปฐม ระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๐—๑๒๐๐ สมัย ๑

เย็นศิลปของชาวอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งราชธานีตั้งอยู่ที่ในเกาะสุมาตราใกล้เมืองที่เรียกว่า ปาเล็มบังยังมีในและแผ่อาณาเขตต์มายังประเทศนี้ ระหว่าง พ.ศ. ๑๒๐๐—๑๔๐๐ สมัย ๑

เย็นศิลปของยุคลพบุรีครั้งราชธานีอุปราชของขอมตั้งอยู่ที่เมืองลพบุรี ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๐๐—๑๘๐๐ สมัย ๑

เย็นศิลปของชาวเชียงแสนครั้งชนชาติไทยได้มาเย็นใหญ่ในประเทศนี้ตั้งราชธานีที่เมืองเชียงแสน ระหว่าง พ.ศ. ๑๖๐๐—๒๐๘๙ สมัย ๑

เย็นศิลปของอาณาจักรสุโขทัย ครั้งชนชาติไทยได้ตั้งเมืองสุโขทัยขึ้นเย็นราชธานี ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๐๐—๑๘๙๓ สมัย ๑

เย็นศิลปของยุคกรุงศรีอยุธยา ครั้งไทยตั้งพระนครศรีอยุธยาขึ้นเย็นราชธานี ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๓—๒๓๒๕ สมัย ๑

เย็นศิลปของยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่สร้างพระนครอมรรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ มาจนเดี๋ยวนี้สมัย ๑

บทละครพูดชวนหวัว

เรื่อง

จอมขี้เกียจ

ของ

"เทพนม"

นามตัวละคร

ทิตทุย	กรรมกรว่างงาน	อายุ ๔๐ ปี
นายเปรี้ยว	เพื่อนทิตทุย	อายุ ๓๐ ปี
จินหลำ	คนขายหมู	อายุ ๓๕ ปี
ท่านายสิบตำรวจ	ท่าเจนจับ	อายุ ๔๕ ปี
นางสาวเพื่อง	นักการเมือง	อายุ ๒๕ ปี
เจ้าหนู	ลูกทิตทุย	อายุ ๑๐ ขวบ

ฉาก

ห้องแถวเลว ๆ มีประตูเข้าอยู่ด้านซ้ายประตูเดียว ด้านขวามีเตียงนอนอย่างเลว และมีมุ้งสกปรกและขาดปุปะตลบไว้ข้างบน ด้านซ้ายมีโต๊ะเลว ๆ และเก้าอี้อย่างโซเซตั้งอยู่สองหรือสามตัว ผนังห้องคาดด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ซึ่งมีรูปต่าง ๆ

(ซ้ายหรือขวาในที่นี้ หมายถึงซ้ายและขวาของเวที มิใช่ของผู้ดู)

พอเยี๊ดฉาก ตัวละคร มิทิตทุยนอนกรนอย่างแรงอยู่บนเตียงนอน ทิตทุยเข็นคนสกปรก เกี๋ยวคร้านในการงานทั้งปวง ตลอดจนการอายน้ำและโกนหนวด หน้าตาจิงมอมแมมอย่างน่าทุเรศ พอเยี๊ดฉากได้สักประเดี๋ยว เจ้าหนูลูกชายอายุประมาณ ๑๐ ขวบก็ค่อย ๆ แง้มประตูแล้วย่องเข้ามา เจ้าหนูหอบหนังสือพิมพ์รายวันเข้ามา ๑ หอบ พร้อมกับกระดายป้ายประกาศว่า “หนังสือพิมพ์โมเมวันมะรืนนี้ออกแล้วครับ” เห็นพ่อนอนหลับ แล้วย่องเข้าไปใกล้เพื่อดูให้แน่ว่าหลับจริงหรือเปล่า และเมื่อเห็นว่าหลับจริงแล้ว จิงวางหนังสือพิมพ์ลงบนโต๊ะกลาง แล้วควักสตางค์ออกมาจากกะเป๋ากางเกงขาสั้นออกนับดู เผอิญสตางค์ตกบนกะดานทำให้ทิตทุยตื่น และเมื่อเห็นว่าเจ้าหนูกำลังนับสตางค์ ก็ค่อย ๆ ย่องเข้ามาข้างหลัง แล้วจับไหล่ทั้งสองไว้แน่น

หนู ปล่อยน่า ปล่อย ปล่อย ฉันจะไปละ

ทุย อ้อ เองนึกว่าข้าไม่อยู่บ้าน แล้วจะย่องเข้ามาซ่อนสตางค์ ยังงั้นรึ

หนู เออ

ทุย แน่ะ ข้าจะสอนวิธีซ่อนสตางค์ให้อ้ายหนูเอามานี่ให้หมด

หนู ไม่ให้

ทุย ลองดูซิว่าไม่ให้ (แย่งสตางค์ไปจนหมด)

หนู (หน้าเหย) พ่อทำไมไม่ออกไปหางานทำเอาสตางค์บ้างเล่า ดีแต่คอยแย่งสตางค์เขา

ทุย อะไรวะ จะให้ข้าออกไปทำงานในเวลาแดดร้อน ๆ ยังงั้นรึ ข้าไม่ชอบนี่หว่า ไหน เองมีสตางค์ในกะเป๋าอีกไหม

หนู หมดแล้ว

ทุย เองไม่ต้องโกหกพ่อ ซึ่งอุ้มชูเองมาแต่เล็กน้อย ไหนมาให้ข้าตรวจดูซิ

(ทุยไล่หนู หนูวิ่งหนีรอบ ๆ โต๊ะ และพอได้ท่าก็โผจะออกประตู ก็พอปะทะกับนายเปรี้ยวซึ่งกำลังจะเข้ามา นายเปรี้ยวแต่งตัวนุ่งกางเกงขาวและใส่เสื้อชั้นนอกเรียบร้อย สะอาดแต่เครื่องแต่งตัวรู้สึกว่าใหญ่เกินขนาดของตัว)

อะไรกัน อะไรกัน เล่นเอาเถิดกัน

เหลอ

หนู เล่นบ้าอะไร (แล้วก็ลอดใต้แขนเปรียวหนีออกไปทางประตู เปรียวเดินเข้าไปหาทุย)

เปรียว ยังไง พิทิต นี่สนุกอะไรกันนี่

ทุย ยังงี้จะว่าสนุก มีอย่างรี อ้ายเรากะเสือกกะสนที่จะรักษาร่มไม้ชายคาไว้ให้อ้ายลูกมันอาศัย แล้วอ้ายเนรคุณ มันไป เที่ยว ซุกซ่อน สตางค์ของมันเสียได้

เปรียว ออ ฉันดูพิทิตก็กำลังกะเสือกกะสนดีนี่

ทุย แกว่าใครกะเสือกกะสน ข้ารี ฮะดีแล้ว เข้ามาทำไมต้องยืดประตูเสียด้วยล่ะ เยืดทีเถอะวะ ร้อนเหมือนจะดับจิตต์

(เปรียวไปเยืดประตูแล้วกลับมาทุยนั่งบนเตียง เปรียวยืนอยู่ที่โต๊ะ)

เปรียว เย็นยังไง หมู่นี้ไม่ได้พบกันนานเที่ยวข้าเบื่อทุกสิ่งทุกอย่างเหลือเกิน

ทุย ฉันน่ะนึกว่าพิทิต เย็นคนมีความสุขสนุกสบายอยู่ตลอดเวลา

ทุย ก็อ้ายฝนเปรตนี่น่ะซิ ใครจะออกไปสบายได้ จะหาที่นอนที่ไหนมันก็แฉะไปหมด ร้อนก็ร้อน หน้าฝนนี่เย็นศัตรูต่อกรรมกรนาเปรียวนา ทำให้เมื่อยขบไปหมดด้วยซ้ำไป

เปรียว พิทิตก็ไม่หางานทำเสียบ้างนี่ จะได้หายเมื่อยขบ

ทุย (ลุกขึ้นยืน) อะไรนะ แกจะให้ข้าทำงานรึยะ คอยเถอะที่แกจะได้เห็นข้าทำงานให้คนอื่น แน่ะ เมื่อวานซืนนี้ข้าไปฟังเล็กเชอร์ของพวกข้อมือนิด ที่ท้องสนามหลวง และเขาว่าทำไมกรรมกรจะต้องทำงาน คนเราทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ไม่ใช่รัฐบาลต้องเลี้ยงรายฎรซี ไม่อย่างงั้นเราจะต้องเสียภาษีเสียส่วยทำไมกัน

เปรียว นั่นแน่ พิทิตไม่เคยเสียส่วยหรือภาษีเลย (เปรียวนั่งที่เก้าอี้หันหลังให้ทุย)

ทุย อ้าว ถ้าข้าทำงาน ข้าก็จะต้องเสียภาษีเสียส่วยซี จริงไหมล่ะ เพราะฉะนั้นข้าจึงไม่หางานทำ เองอย่าหวังเลยว่าข้าจะยอมเสียภาษีให้เย็นเงินเดือนแก่พวกที่จะมาเก็บภาษีข้า ถ้าหากรัฐบาลไม่มีเงินเดือนให้แก่เจ้าพนักงานเก็บภาษี ก็ไม่มีเจ้าพนัก-

งานเก็บภาษี ข้าก็ไม่ต้องเสียภาษี
ริงไหม

เปรียว ริง ริง ว่าแต่ว่า เดี๋ยวนี้พิทิตเห็น
ฉันเย็นอย่างไรบ้าง (ลุกขึ้นหมุนตัว
ให้ดู)

ทุย (ไปนอนที่เตียง) ดูรู้สึกว่าเองออก
จะสมบูรณ์ขึ้นนี่ ไปตากอากาศที่
ไหนมาเหลอ

เปรียว มีที่ไปซิน่า พิทิตลองทายซิว่าที่ไหน

ทุย อ๊ะ ใครจะไปทายถูก

เปรียว งั้นจะบอกให้ ฉันไปอยู่บางขวางมา
อยู่บ้านใคร

ทุย โฮเต็ลรัฐบาล

เปรียว เอ๊ะ มีที่ไหน โฮเต็ลรัฐบาลที่บาง
ขวาง

ทุย บ๊ะท่อ พิทิตก็ทำไม่เข้าใจไปได้

เปรียว อ่อ ไปติดคุกริ (หัวเราะ) มิน่าล่ะ
เองหายหน้าไปหลายวันเทียว เอง
ไปทำเรื่องอะไรเข้าล่ะ

ทุย วิ่งราว พิทิต วิ่งราว

เปรียว วิ่งราวอะไรวะ

ทุย อ่อ วิ่งราวสายสร้อยคอ

เปรียว แล้วเขาจับเองได้ซี

ทุย ก็ได้น่ะซี (ยิ้ม) แต่เขาเล็งดูฉัน
ดีมาก
(ลุกขึ้นนั่ง) ว่าอะไรนะ

เปรียว ฮะฮะ ทำให้พิทิตทึ่งหรือ จำได้ไหม
ล่ะว่าเมื่อสามเดือนก่อนนี้น่ะ มันร้อน
เหลือเกิน อ้ายห้องที่ฉันอยู่ก็เล็ก
ทั้งหลังคาก็เย็นสังกะสี นอกจากนั้น
ท้องก็ยังแห้งอีกด้วย มันเย็นภาวะ
อันสุดแสนที่จะทนทาน ฉันจึงกระทำ
การวิ่งราว แหม พิทิตเอ๋ย อ้าย
บ้านที่พักใน บางขวาง มันช่าง กว้าง
ขวางและเย็นสบายเสียจริง ๆ อาหาร
ร้อนทุกเวลาไม่ขาด ไง ทำให้พิทิต
น้ำลายไหลซิน่ะ

ทุย (ลุกขึ้นยืน) เออโว้ย เข้าคุกแน่ะ

เปรียว (เดินไปเดินมา) เห็นเสื้อกางเกง
ชุดนี้ไหมล่ะ เจ้าหน้าที่เขาจ่ายให้
เมื่อจะออก เข้าทีไหม คงจำนำได้
สักสามสลึงเย็นแน่ และเมื่อฉันเบื่อ
เข้า ฉันก็เห็นจะต้องกลับไปบาง
ขวางอีก

ทุย อะไรนะ แกจะกลับไปอีกเหลอ

เปรียว แน่ละ วิ่งราวหรือขะโมยอะไรของ
ใครสักอย่างหนึ่ง ก็จะได้กลับไปอยู่
โฮเต็ลของรัฐบาลอีก และจะอยู่จน

กว่าสิ้นฤดูร้อน

ทุย นี่พ่อเปรี้ยว อาหารดิบจริง ๆ รึ

เปรี้ยว อือ มันก็เห็นจะไม่ถึงโฮเต็ลทร็อก- กาเดโร หรอก แต่มันก็ยังดีกว่ากิน กวยจี๊มากนัก พี่ทิตพูดไม่ใช่รึว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ และพี่ทิตพูดไม่ใช่รึว่า รัฐบาลควรจะเลี้ยงเรา เพราะฉะนั้น ฉันขอพูดว่า รัฐบาลก็มีที่เลี้ยงเราแล้วนี่

ทุย (ชักสนใจมาก) นี่ พ่อเปรี้ยว อาหารน่ะร้อน ๆ และมีทั้งสามมื้อเที่ยวรึ

เปรี้ยว บ๋าท่อ จะมาโกหกเอาอะไรกันนะ และนอกจากนั้น ยังได้ตัดผมฟรีด้วย แล้วเขาก็ตัดไม่เลวเลย ตัดครั้งหนึ่ง ทนไปได้นาน ๆ (เดินไปเดินมา)

ทุย เอ งั้นทำไมข้าถึงจะไปอยู่ได้บ้างล่ะ

เปรี้ยว โอ๋ย ง่ายเหมือนปอกกล้วยเข้าปาก

ทุย ข้าเห็นจะไม่กล้าแน่แฮะ

เปรี้ยว (เข้าไปหาทุย) พี่ทิต นี่พี่ทิตคิดจะไปจริง ๆ หรือนี่

ทุย เออ ที่บ้านของข้ามันร้อนจัง

เปรี้ยว งั้นฉันจะแนะให้ ทำยังงี้ก็แล้วกัน ทุย ดอดไปที่หัวถนนนั่นแน่ะ คว้าหมูที่ร้านเจ๊กหล่ำได้สักชิ้นนึง แล้วก็ใส่ดิน หมาเลย

ทุย อ้าว ใส่ดินหมา แล้วกัน งั้นเขาก็จับข้าไม่ได้ละซิ

เปรี้ยว เข็นไรไป ถ้าเขาจับไม่ได้ เราก็ได้หมูชิ้นนึง แต่ถ้าเขาจับเราได้ เราก็ไปนอนโฮเต็ลรัฐบาลตั้งสามเดือน เข็นอย่างน้อย

ทุย เอ อ้ายการวิ่งราวอย่างแกลังทำนี่ รู้สึกว่ามันไม่ใช่นักเลงเลย และนอกจากนั้น การยอมให้โปลิศจับง่าย ๆ เท่ากับเข็นการช่วยโปลิศไม่เอาละโว้ย วิ่งราวอย่างจริง ๆ จัง ๆ ก็พอไปได้ แต่นี่___

เปรี้ยว พี่ทิตอย่าเข็นบ้าไปเลยน่า ถ้าพี่ทิตวิ่งราวจริง ๆ จัง ๆ ละก็ ตำรวจก็คงจับไม่ได้แน่ (เดินเข้าไปหา) นี่พี่ทิต ฉันจะบอกอะไรให้ คือถ้าพี่ทิตยอมให้เขามีโอกาสจับพี่ทิตได้บ้าง เขาก็ต่างจะพากันดีใจ แล้วเห็นว่าพี่ทิตเข็นผู้ที่กล้าหาญ เอาเถอะน่า ไปทำอย่างที่ฉันบอกเถอะน่า

(นั่งบนเตียง นึกคิดสักครู่แล้วลุก) เอา ตกลงเอาแน่ ให้ดินตายซิวะ

เปรี๋ยว (เร็ว) เอ้า เย็นอันซื้อตั๋วไป บาง ขวางได้ละนะ ไหน มีเงินไหมล่ะ

ทุย มีสองสามสตางค์เท่านั้นละ

เปรี๋ยว งั้นก็เอามาให้ฉันเถอะ ถ้าเขาขับได้ว่ามีสตางค์ในตัวละก็มันไม่ดีนา เพราะพี่ทิตจะต้องให้การว่าที่กระทำไปนั้น ก็เพราะความอดอยากแสนสาหัส และทำไปเพื่อลูกน้อยตาดำ ๆ เมื่อเขาเห็นเช่นนั้น ก่อนจะออกมาจากคุกเขาก็จะพากันสงสารพี่ทิตมาก แล้วเขาก็จะให้เสื้อแสงโก้ ๆ อย่างนี้ (หมุนตัวอวด) เห็นไหม

ทุย (เกาหัวพลางลังเล) เอ มันก็สองสามสตางค์เท่านั้นแหละ แล้วมันก็ควรจะเย็นของอ้ายหนูมันนา

เปรี๋ยว (ยังพูดเร็ว) เอามาเถอะ แล้วฉันจะคืนให้อ้ายหนูมันเอง มีสตางค์อยู่ในตัวมันไม่ดีจริง ๆ นา ถ้าเขาพบเข้าละก็โทษถึงทำงานหนักทีเดียว

ทุย อะไรนะ โทษทำงานหนักรึ เอ้างั้นเอาไปให้หมด (ส่งสตางค์ให้เปรี๋ยว)

เปรี๋ยว งั้นรีบไปซิ ขณะที่ยังใกล้อยู่ (ทุยทะลึ่งตึงตังออกไป เปรี๋ยวทิ้งสตางค์ให้โดนกันบนผ้ามือ หัวเราะน้อย ๆ ไม่ช้าเจ้าหนูก็เข้ามา เปรี๋ยวรีบยัดสตางค์ลงกะเป๋าแล้วไปยืนข้างฝา)

หนู (ชะโงกไปมองข้างนอกแล้วหันกลับมาถามเปรี๋ยว) นั่นพ่อเขารีบร้อนไปไหนนะ (แล้วตรงเข้าหยิบหอบหนังสือพิมพ์ที่มาทิ้งเอาไว้)

เปรี๋ยว เองอย่ามาเสือกหน่อยเลย เขาก็ไปธุระของเขาบ้างซี

หนู (อย่างเย้ย) ไปธุระ เอาตังของฉันไปกินยาดองละซี

เปรี๋ยว เองไม่ต้องกลัวเขาจะไปกินยาดองหรอกเจ้าหนู เขาไม่มีสตางค์กินหรอกโว้ย

หนู ทำไมจะไม่มี

เปรี๋ยว งั้นเหรอ แต่เขาไม่เคยบอกข้าเลยว่าเขามีสตางค์ไป

(ทุยวิ่งกะหืดกะหอบเข้ามา ในมือมีชิ้นหมู)

ทุย ข้าเอาเข้าแล้ว (หน้าตื่นเลิกหลั่กไม่รู้จะทำอย่างไร)

หนู เอาอะไรกัน

ทุย (ชูชิ้นหมู) เอานี่

หนู (กับเปรี๋ยว) เห็นไหมล่ะ น้าเปรี๋ยว เขามีตังจริงไหมล่ะ

เปรี๋ยว เอ๊ย เขาซื้อมันมาเมื่อไรกัน พี่ทิต วิ่งราวเขามาต่างหากล่า นี่ละจะได้เข้าคุกละ อ้ายเซ่อ

หนู แล้วกัน นี่พ่อหัดวิ่งราวเหลอ

เปรี๋ยว อ้ายหนูมึงอย่าเสือก ไม่อยากถูกเตะก็ออกไปเดี๋ยวนี้ (ไล่เตะหนู หนูวิ่งออกไป)

เปรี๋ยว ไง เขาเห็นแกไหม

ทุย (นั่งลงบนเก้าอี้กะสับกะส่าย) เออ เห็นซิวะ ก็เมื่อข้าฉวยน่ะ อ้ายเก๊กมันอยู่ตรงนั้นเองนี่นา

เปรี๋ยว เดี๋ยว งั้นฉันไปยืดประตูก่อน (ไปยืดประตู)

ทุย ข้าฉวยมาต่อหน้าต่อตามันยังงั้นแหละ เสียเชิงนักเลงวิ่งราวหมด นี่เดี๋ยวมันคงมากันหรอก

เปรี๋ยว (ไปฟังข้างประตู) จริง ๆ นะ ฉันได้ยินเสียงมากันแล้ว เอ้า เอาหมูซ่อนไว้ในเสื้อซิ ทำให้มันสนิทหน่อยซิน่า (เปรี๋ยวมาอยู่หลังทุย)

ทุย (เอาหมูใส่ในเสื้อ) ให้ลากเลือดซิวะ ข้าไม่ควรทำเลย (มีเสียงเคาะประตูดัง ๆ ทุยสะดุ้ง เปรี๋ยวตบหลังทุยเย็นการปลอยขวัญ ประตูเขีด เปรี๋ยวเหลียวไปเห็นตำรวจและจินหลำเข้าของหมู)

เปรี๋ยว อ้อ คุณข่าจริง ๆ ละ สบายดีหรือครับ คุณข่า (ข่าตำรวจไม่พูด แต่ผ่านเปรี๋ยวไป ตรงไปหาทุย และจินหลำตามไปด้วย)

หลำ อีคงลี้แหละ อั๊วจำหล้าล่าย โต่หน้าโต่ตา อ้ายหน้าล่าน

ทุย เอ อั๊วไม่เคยเลย

หลำ ไม่เคยอาลาย

ทุย อั๊วไม่เคยวิ่งราวหมูของลื้อเลย พับผ่าวะ

หลำ เน่ะ เน่ะ คุงข่าได้ยิงไหม อั๊วยังไม่เคยพูดถึงเรื่องชิ้นหมูเลย อีก๊ร้องว่าออกมาเลี้ยว เห็งไหมคุงข่าเห็งไหม

ข่า นั่นอะไรอยู่ในเสื้อห่ะ (เข้าไปล้วงออกมา) ฮะ ฮะ แกเห็นจะเย็นนักวิ่งราวสมัครเล่นซินะ หรือเพิ่งหัดใหม่

เปรี๋ยว ตายจริงพี่ทิต ดันไปวิ่งราวเขามาจริง ๆ น่ะริ จริงหรือไม่จริงก็ดูเอาซิ พู่___ (น้ำลายกะเด็น)

เปรียว โอ่ คุณข่า พี่ทิตแกเย็นคนทำการทำงานหนักนา แกคงไม่ทำเช่นนั้น ทุยหรอก

ข่า นี่แกนิ่งเสียทีเถอะ เดี๋ยวจะโดนเข้าด้วย (เปรียวยกมือแล้วส่ายหน้าเดินไปทางมุมห้อง)

ข่า (หยิบสมุดพกขึ้นมา) ไหนแกชื่อไร

ทุย ผมชื่อทุยครับ

ข่า นามสกุล

ทุย อาไรครับ

ข่า ฉันถามแกว่านามสกุลแกชื่ออะไร

ทุย นามสกุลผมว่าอาไรครับ

ข่า เอ๊ะ แกทำไมจะมาถามฉัน

ทุย ก็นามสกุลผมว่าอาไร

ข่า เอ๊ะ นี่แกล้อฉันริ (งัดตะบองออกมาเงื้อ)

ทุย (หลบท่ามวย) เปล่า เปล่า ผมไม่ล้อนี่

เปรียว (เข้ามา) นี่คุณข่า ผมจะช่วยอธิบายให้ นามสกุลของพี่ทิตสะกดว่า อ สระอา ร เรือสระไอ คือพ่อแกชื่ออา แม่แกชื่อไร

ข่า อ้อ อ้อ งั้นหรอกเหลอ พูดมันไม่เข้าใจกันนี่นา (จดทวน) นายทุย อาไร อยู่ที่ไหน

ทุย อยู่ที่นี่ครับ (พูดอย่างนักการเมือง) นี่ละครับ บ้านของผม ถ้าจะคิดจะถึงกับเรียกว่าบ้าน แต่มันก็เย็นบ้านที่พอที่กรรมกรชั้นผมต้องพอใจ ถ้าไม่พอใจ ก็ไม่มีที่อื่นที่จะพอใจ จึงต้องทนพอใจ

(เปรียวพึ่งอย่างเย็นที่พอใจ ทุยเดินมากลางอย่างองอาจ)

เปรียว (กะซิบกับทุย ขณะที่จิ้นหลำเก็บผงออกจากชิ้นหมู และข่ากำลังจดข้อความ) พูดอย่างงั้นซี่พี่ทิต พูดยังงั้น

ทุย (ผึ่งใหญ่) ผมทายไว้แล้วว่าประเทศของเราจะต้องยุ่งกันใหญ่ ทำไมนะผมจะวิ่งราวเนื้อหมูสักชิ้นก็ไม่ได้เชียวริ ก็พวกเราเย็นกรรมกร เย็นกะดูกสันหลังของประเทศนี่นา ถ้าไม่มีพวกเราจะทำยังไง และดูซิปล่อยให้พวกเราหิว อ้ายลูกเล็กตาดำ ๆ ก็พลอยอดอยากแสนเข็ญเดี๋ยวนี้เรามีเสรีภาพแล้ว เราจะกินของใครก็ได้ ใครจะว่ายังไง

(จด) กล่าวคำหยาบคายต่อเจ้าหน้าที่ในขณะทำการขัดกุม

เปรี๋ยว (มาหาข่า) คุณข่าครับ คุณข่า นี่พี่ทิตะโดนเข้าสักเท่าไรนะครับ

ข่า (ก้มหน้าขดพลาง) เห็นะประมาณครึ่งเดือน

หลำ คึ่งเลือง อย่าโลย อั๊วะต้องขอให้คิดอย่างโล้ย ๒ เลือง นี่ม่ายช่าย บู๋ชิ้งแรกที่อิคงลิ้คิกโมย อั๊วะสาบานก็ล่ายว่า เมื่อเลืองก่องอิคิกโมยไปทั้งขา

ทุย (รี่เข้าหาหลำ) อ้ายล้อมันโกหก ข้าไม่เคย————

เปรี๋ยว (เข้าไปตุ๊ยสี่ข้างทุยเบื้นเชิงเตือน) อย่าไปเถี่ยงมันซี่ เดี๋ยวไม่ได้ไปเลย

ข่า (พัยสมุดพกใส่กะเป๋า) มา นายทุยไปโรงพัก และมาดี่ ๆ อย่าพูดมาก (ใส่กุญแจมือแล้วนำจะออกไป)

เปรี๋ยว (กะซิบกับทุย) พูดถึงเรื่องลูกบ้างซี่ว่าไงนะ

ทุย ว่าไงนะ

เปรี๋ยว (พูดกับข่า) คุณข่าครับ ขอให้พี่ทิตเขาสั่งเสียถึงลูกถึงเต้าบ้างซิครับ

ทุย ดีแล้วพ่อเปรี๋ยว ลาลูก ๆ แทนข้าด้วยนะ เทพยดาเบื้นสักขีพะยานว่าข้าได้เบื้นพ่อที่ดีต่อมันเพียงไร ทั้งใจไว้ว่าคืนนี้จะหาอาหารให้มันกินให้เต็มคราบสักครั้ง มันจะได้ไม่ต้องตื่นขึ้นร้องไห้หิวในเวลาดึก แต่พ่อเปรี๋ยว กฎหมายไม่ยอมให้เบื้นเช่นนั้น ข้าจึงจะต้องก้มหน้ารับอาชญาแผ่นดินไปตามยถากรรม

เปรี๋ยว (ตบหลังทุย) ทำยังไงได้ล่ะ พี่ทิตมันเบื้นเคราะห์กรรมของเราแล้ว แต่อย่าเบื้นทุกข์เลย (เดินไปทางประตูด้วยกันหน่อยหนึ่ง แล้วพูดค่อย ๆ) นี่ ฉันจะคืนสตางค์ให้เจ้าหนู (หันไปทางข่า) คุณข่าครับ อย่ารุนแรงกับพี่ทิตนักเลยนะครับ นึกว่าสงสารเถอะ โธ่ แกแสนจะเบื้นพ่อที่ดี

(นางสาวเพื่อง ซึ่งเบื้นสาวสวยอายุประมาณ ๒๕ ปี โผล่เข้ามาที่ประตู หอบใบปลิวมาด้วยหอบหนึ่ง และมีป้ายห้อยมาด้วย มีข้อความว่า “ถ้าท่านอยากให้ชายมีเมียคนเดียวโวตให้ผู้หญิง”)

เพื่อง (เมื่อเห็นข่า) อ้อ คุณข่ามาอยู่ที่นี่เอง (กับทุยและเปรี๋ยว) ฉันเข้าไปได้ไหม

เปรี๋ยว โอ เชิญครับ เชิญ ถ้าคุณจะทน

เห็นภาพที่สลดใจได้ละก็เชิญ

เพื่อง (เข้ามา) ฉันอยากจะพูดกับคุณว่าสักหน่อย

ว่า มีเรื่องอะไรหรือคุณ

เพื่อง นี่แน่ คุณว่า คุณนึกหรือเปล่าว่าคุณทิ้งหน้าที่ยามของคุณไปนานพอแล้ว นี่จะให้ฉันแจกใบปลิวนี่ได้อย่างไร ถ้าไม่มีเจ้าหน้าที่คอยรักษาความสงบ ฉันประหลาดใจมากที่เห็นคุณว่างเข้ามาในห้องนี้

ว่า ผมเสียใจ แต่————

เพื่อง คุณก็รู้ดีแล้วว่า ทางโรงพักเขามีคำสั่งว่าให้เจ้าหน้าที่ตำรวจคอยระวังป้องกันพวกฉันซึ่งแจกใบปลิว เพราะอาจมีคนมากลุ้มรุมข่มเหง คุณว่านี่ช่างใจดำเหลือเกิน ทิ้งฉันไว้คนเดียวโดยไม่ปลอดภัย

ว่า (ยิ้ม) เสียใจ คุณ แต่ผมมีคดีสำคัญที่นี่ ซึ่งผมจะต้องจัดการ

เพื่อง (ตกใจเหลียวเลิกหลัก) เอ๊ะ นี่คุณมาขัดคนรึ

หลำ ฮ้อ คุงเพื่อง อาคงนี้อีกิกโมยบู๋ของอื้ว อีกิกโมยโต่ล่าโต่ตา แล้วอีบอกว่าอีเย็นพวกเสลี่ภัก

เพื่อง โอย ฉันน่ะเบื่อพวกเสรีภาพเสียเต็มทนแล้ว ยิ่งร้ายขึ้นทุกวัน พวกนี้น่ะเข้าใจว่าคำเสรีภาพผิดมากมาย จนนึกว่าตัวจะทำอะไรก็ทำได้ตามชอบใจ

(กับทุย) แกรู้ไหมว่าการฉกชิงชิ้นหมูของเขาน่ะ มันผิด

ทุย ก็มันกงการอะไรของคุณล่ะ

ว่า นี่คุณ เชื่อผมเถอะ อย่าเกี่ยวข้องด้วยเลย ไปตั้งหน้าตั้งตาแจกใบปลิวนั่นดีกว่า ผู้ชายจะได้มีเมียคนเดียว

เพื่อง (อย่างผึ่ง) นี่คุณอย่าเข้าใจว่าเย็นเพราะฉันตบหน้าคุณเมื่อวานนี้ แล้วฉันจะยอมให้คุณมาล้อเลียนฉันได้ง่ายๆรึ

(เปรี้ยวหัวเราะ)

ว่า (อยู่ที่ประตู) มา นายทุย ถึงเวลาไปแล้ว

เพื่อง ฉันยังไม่ยอมให้ไป ฉันจะต้องฟังความของนายทุยก่อน

ทุย (อยู่กลาง) ผมเป็นกรรมกรไทยครับ และผมกระทำไปก็เพราะลูกๆของผมมันหิวจริงๆ

เพื่อง อ้อ พวกลูกๆมันหิว แน่จะเห็นไหมว่าเป็นหน้าที่ของสตรีที่สนใจในการเมือง

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

จะต้องเอาใจใส่ในเรื่องนี้ เพราะ เปรียว ชะนิดเดียวกับคุณน่ะแหละครับ
ฉะนั้น ฉันจะต้องยื่นมือเข้ามาเกี่ยว เพื่อง อะไรกัน เด็ก ๑๐ ขวบน่ะ จะเที่ยว
ข้องด้วย เผยแผ่โฆษณาอย่างฉัน
ท่า นี่คุณ คุณจะยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้อง เปรียว (แหงนหน้า) ไม่เชิงทีเดียวครับ
ที่นี่ไม่ได้ มันขายหนังสือพิมพ์
เพื่อง ทำไมจะไม่ได้ (ไม่เอาใจใส่ต่อท่า ทุย มัน เที่ยวโฆษณา เรื่อง ฆ่า กัน ตาย
หันไปพูดกับทุย) ไหน แกมีลูก เรื่องทีรันฟันแทงกัน และเรื่องผู้หญิง
กี่คน ตบหน้าตำรวจไงล่ะคุณ
ทุย ก็มันกงการอะไรของคุณล่ะ เพื่อง ต๊าย ตาย อ้ายการโฆษณาเรื่อง
เปรียว (ตบหลังทุยเบา ๆ) พี่ทิตน่า อย่า พรรค์นี้ก็ทุเรศเหลือเกินอยู่แล้ว มี
พูดยังงั้นซี่ เผื่อว่าคุณแกจะมีโอ- หน้าซ้ายยังใช้เด็กเล็กเยี่ยงผู้เที่ยวโฆษ-
กาสช่วยเหลือเด็ก ๆ มัน ในขณะที่ ณาอีก แต่เอาเถอะ นี่แน่นายทุย
พี่ทิตไม่อยู่ก็ได้ ไหน เรามีข้อแก้ตัว ว่า อย่างไร บ้าง
ทุย (หน้าเง้า) ผมมีสองคน ผู้หญิง (วางหอยใบปลิวลง และทำท่าทางว่า
ตัวเล็ก ๆ คนหนึ่ง กับผู้ชายคนหนึ่ง จะชำระให้สิ้นเชิง)
เปรียว เท้าเด็กผู้ชายน่าตี๋ น่าเอ็นดูครับ อายุ ทุย (เข้าไปหาท่า) นี่ครับ คุณท่า__
๑๐ ขวบ ต้องเที่ยววิ่งลก ๆ ทำงาน ท่า โอย ให้แกพูดเถอะ ให้แกพูดเถอะ
เพื่อง อายุ ๑๐ ขวบ แล้วก็กฎหมายที่พวก ไม่มีอันตรายอะไรหรอก
ผู้ชายตั้งขึ้นนั้นน่ะ ยอมให้เด็กอายุ ทุย คุณถามผมว่าจะแก้ตัวอย่างไร ผม
เท่านี้ทำงานด้วยรึ ผมก็แก้ได้แต่ว่าลูก ๆ ของผมมันอด
เปรียว ยอมครับ อยาก และผมก็เย็นแต่เพียงกรรมกร
เพื่อง (หันมาทางท่า) อ้า ฉันนึกไม่ผิด ผมช่วยอะไรมันไม่ได้ ผมจะขอ
(หันไปทางเปรียว) เด็กทำงาน อย่างเดียวและ คือให้พวกกรรมกร
ชะนิดไร มีสิทธิเต็มที่ และประเทศจะเย็นยังไง

ก็ช่างปะไร ผมขะโมยเนื้อหมูชิ้น มาลักขู่โย่ย ๆ
เดียวเท่านั้น ก็เย็นไรไป ถ้าคุณได้ เปรียว ก็แถวนี้มันแถวกุ๊ยทั้งนั้นนี่นา
เย็นเศรษฐี คุณจะขะโมยหมูทั้งเล้า เพื่อง (กับหลำ) แต่เอ้อ ถ้าฉันจะขอวิง
ก็ไม่เย็นไร คุณก็มีเงินร้างทนาย วอนเถ้าแก่จริง ๆ เถ้าแก่จะยอมเลิก
คุณก็มีเงินปลูกพะยาน นี่หรือความ ไหม
ยุติธรรม ผมยอกจริง ๆ ว่าความ หลำ (ยืนกะต่ายขาเดียว) อั๊วต้องเอา
ยุติธรรมในโลกนี้ ไม่มีที่ไหนหมด ฟาม
เพื่อง จริง ฉันเห็นด้วยกับแก ความยุติ- (ทุยยิ้มแสดงความยินดี เปรียว-
ธรรมจะไม่มี จนกว่าพวกเราจะมีเสียง ตบหลังทุยแล้วไปยืนมองออกไปนอก
ได้เท่านั้นแหละ ทุก ๆ คนควรจะได้ ประตู)
รับสิทธิตามที่เขาควรจะได้รับ เช่น เพื่อง นี่ อั๊วรู้แล้วว่าเหตุใดลื้อจึงไม่ยอม
พวกผู้หญิง และกรรมกร และทุก ๆ ตามที่อั๊วขอร้อง เพราะลื้อเห็นว่าอั๊ว
คน ฉันเองก็เห็นด้วยอย่างแกทุก เย็นพวกที่จะให้ผู้ชาย มีเมียคนเดียว
ประการ เพราะฉะนั้นเราก็เย็นสหาย ยังงั้นซิน่ะ
ร่วมทุกข์ด้วยกันนะ (เข้าไปหาจ่า) หลำ ป่าวน่อ อั๊วมีเมียกี่คนก็ได้ อั๊วเอา
นี่แน่ะ คุณจ่า ฉันเชื่อแน่ว่านายทุย ไว้ที่เมืองจีน
รู้สึกเสียใจที่ได้กระทำไป ถ้าหาก เพื่อง (ขยับออกไปเชิงคิด) เอ ดูเหมือน
ว่าฉันจะใช้เงินค่าหมูให้แล้ว จะไม่ พวกอั๊วทั้งหมด เย็นเจ้าจำนำของลื้อ
เอาความได้ไหม ไม่ใช่รึ
ทุย (อย่างตกใจ) วะ แล้วกัน หลำ ถูกเลี้ยว ทั้งหมกที่เลี้ยว
จ่า (แกว่งมือไปทางหลำ) นี่คุณ จิน เพื่อง (หันมาอย่างฉุนเฉียว) นี่ ลื้ออยาก
คนนี้เย็นโจทก์ ขาดเจ้าจำนำรึ
หลำ ถูกเลี้ยว อั๊วเย็งโจก เสียใจคับคุง หลำ ม่ายน่อ เต่ตามเรื่องมันต้องทำไป
เพื่อง อั๊วต้องเอาฟาม หมู่ลี้คิกโมย ตามยุติธัง

เพื่อง นี่ ล้อไม่ใช่จะขาดเจ้าจำนำแต่ที่เย็น ญาติของอั๊วนะ อั๊วจะช่วยกันชักชวน หลำเพื่อน ๆ ของอั๊ว ทั้งหมด ให้เลิกเย็น เจ้าจำนำกับล้อ คอยดูซิว่าอั๊วจะหาความยุตติธรรมให้ล้อได้ไหม

หลำ อ้อ การที่โย่ยคิกโมย เย็นฟามยุตติธังริยะ

เปรียว ยังงั้น ยังงั้นซิน่า

เพื่อง (ทำหน้ายักษ์เข้าใส่) แกไม่เห็นว่าเย็น แต่ฉันนี่ละ (ตบอก) เห็นว่าเย็น แกเลือกเอาทางหนึ่ง

หลำ (กะสับกะส่าย) คุงเพื่อง ทังลายคุงไปเข้ากับมังทังลาย คงเลว ๆ ยังงี้ ควงเข้าคุกลิก่า

ทุย จริงอย่างล้อว่า อั๊วควรเข้าคุกให้ตายห่าซิ

เพื่อง นี่แน่ทุย ความผิดของแก ทำให้แกขมขื่นใหญ่โตเสียแล้ว นี่แน่ทุย การลงโทษน่ะ ควรสำหรับผู้ชายใช้ ทุย เพราะผู้ชายยังโง่เง่าอยู่ แต่การกรุณาปราณีนั้น เย็นแนวความคิดของผู้หญิง รู้ไหม

ทุย (เบือนหน้าด้วยความฉุน) โอ คลั่ง

เพื่อง (กับหลำ) ไง เถ้าแก่จะยอมขาดเจ้าจำนำทั้งหมดแน่ริ

อา คุงเพื่องโอย ความจริงอั๊วไม่ควรยอม แต่เมื่อล้ออ้องวองจริง ๆ เจ้าเล้ว----

เพื่อง เออ ยังงั้นซิ อั๊วรู้แล้วว่าล้อจะยอม เพราะได้ข่าวว่าเถ้าแก่เย็นคนใจคิมาก เต็มไปด้วยความเมตตากรุณา เขาว่าจนชั้นเถ้าแก่จะสับหมูก็สับค่อย ๆ เพราะสงสารเนื้อหมู เอาละ หมูชั้นนั้น ราคาเท่าไรล่ะ ฉันจะใช้เงินให้

หลำ โอย อั๊วไม่คิกเงิงหรอก อั๊วยินดีที่จะช่วยเหลือล้อ นอกจากนั้น อั๊วโก้ล่ายชิงยู่คิงเล้ว อั๊วเอาไปขายอิกโก้ล่าย

เพื่อง (หน้าตื่น) ว่าอะไรนะ นี่ล้อตั้งใจว่าจะเอาหมูชั้นนั้น กลับไปขายอิกริ ทั้งที่หมูชั้นนั้นได้เคยคลุกคลีอยู่กับตากุ๊ยสกปรกคนนี้

(เดินเข้าไปหา) ว่าไงนะคุณ ทำไมเรียกผมว่า “ตากุ๊ยสกปรก” ก็เมื่อกี้เรียกผมว่าสหายไม่ใช่ริ

(ว่าเดินเข้าไปหาเผื่อจะต้องห้าม)

(อย่างหยิ่ง) นี่แกลืมตัวนะว่าแกพูดกับใคร แต่เอาเถอะ ฉันดีใจแล้ว

ที่มันเสร็จเรื่องกันไปที แต่ฉันจะต้องชำระเงินเสียก่อน

(เพื่องชำระเงินให้หล่ำ ท่าไปยืนดูรูปภาพที่ผนัง ทุยกับเปรียวไปปรึกษากันที่มุมหน้าเวที)

ทุย (อย่างกะซิบกะซายกับเปรียว) นี่แกในที่สุดข้าก็อดเข้าคุก

เปรียว ดูท่ามันจะอดแฮะ

ทุย งั้นมันก็ไม่ตรงกับที่คิดไว้ซิวะ

เปรียว มีอีกทางหนึ่ง ถ้าอยากไปจริง ๆ ก็ตั้นหน้าตาท่านั้นเข้าสักทีซิ เย็นไปได้แน่ ๆ เทียว

ทุย ว้า ต่อยโปลิศ ข้าไม่กล้าแฮะ

เปรียว เอาเถอะน่า ต่อยกำลังเผลอซิพี่ทิต

ทุย (ขยับเข้าไปแล้วถอยกลับ) นี่ ตัวมันเขี้มนักนี่

เปรียว เอาเถอะน่า ผิดนักฉันช่วย (ผลักทุยให้ไปทางตำรวจ ทุยได้ใจ ตรงต่อยหัวทางหลังหมวกตก)

หล่ำ ไอ้ย่า ไอ้ย่า นี่อะไรกัง เห็งไหมคุงเพื่อง นี่เพาะควางกรุลาปาณีของคุง (ตรงเข้าหาทุย ขับแขนขวา ท่าตรงเข้าขับแขนซ้าย)

ท่า ทันได้เรื่องแล้วละแก พี่ทิต

เพื่อง เอ๊ะ นั่นจะเอาตัวไปโรงพักรึ ท่า ไปแน่ที่เดียว ให้ตันตายซี

เพื่อง มีเรื่องอะไร

ท่า ก็คุณไม่เห็นหรือว่า ชกหัวผมเมื่อกันนี้

เพื่อง (ตรงเข้าหาท่า) ขอให้ตอยหน่อยเถอะว่า ก็เมื่อวานนี้ฉันตบหน้านายทำไมนายไม่ขับฉัน

(หล่ำเห็นว่าเพื่องมีคู่วิวาทใหม่เลยไปนั่งที่โต๊ะ)

ท่า อ่อ ก็คุณเป็นผู้หญิงละซี มันผิดกันอ้อ

เพื่อง อ้อ งั้นแปลว่าผู้หญิง ไม่มีสิทธิเท่าผู้ชายงั้นรึ ตลอดจนสิทธิในการถูกขับกุม

(กำลังขับแขนทุยอยู่) มาแก ไปโรงพัก

(เข้าขวางไว้หน้าประตู) นี่ คุณท่านายจะไปน้ำขุ่น ๆ ยังงี้ไม่ได้ ฉันขอร้องที่จะทรายเหตุผลนี้ว่าทำไมนายขับชายคนนี้ และไม่ยอมขับฉัน เมื่อฉันได้กระทำผิดเช่นเดียวกัน (ทำเดินก่า) ยะ ความอยุติธรรมอันนี้จะลือกะฉ่อนไปทั่วสยามละทีนี้

ท่า เอ้า เมื่อคุณต้องการทรายเหตุผลก็ได้ คือผู้หญิงเมื่อถูกขับแล้ว มักจะ

ทำการอดอาหาร ทางการจึงสั่งว่า ถ้าไม่ทำเย็นก็อย่าขับผู้หญิง

เพื่อง ความยุติธรรม ต้องมีเสมอกันหมด ฉันให้ปล่อยชายคนนี้

ทุย คุณจ่าครับ อย่าไปพึ่งแกเลย และผมสาบานว่า ผมจะไม่ทำการอดอาหารแน่ ๆ ทีเดียว

เพื่อง (กับทุย) นี่ฉันได้พยายามช่วยเหลือแกอย่างดีที่สุด แกช่างไม่รู้สึกบุญคุณฉันบ้างเลย (เข้าไปหาจ่า) นี่คุณจ่า ฉันหวังใจว่าคงไม่เจ็บนักนะ

จ่า โอยคุณเอ๋ย ครึ่งหนึ่งของพวกคุณๆ ที่มาทำกับผม (จ่าปล่อยแขนทุย ทุยไปทางหลังเวที)

เพื่อง นี่แน่ คุณจ่า ถ้าคุณไม่ยอมปล่อยละก็ ฉันจะระดมพวกฉันมาในแขวงของคุณนี้ทั้งหมด จะว่ายังไง

จ่า เสียใจครับ ผมต้องทำตามหน้าที่

ทุย (เดินเข้ามาหาจ่า) ถูกแล้ว คุณจ่า คุณส่งผมไปยางขวางเถอะ สำหรับหลำทุกวันนี้ เห็นจะเย็นที ๆ ปลอดภัยที่สุด

เพื่อง (กับจ่า) จะปล่อยไหม ถ้าฉันจะให้ห้ายาท

ทุย (หน้าตื่น) ตายห่าแล้ว ตายห่า

จ่า ผมเสียใจครับ ผมรับสินบนไม่ได้

ทุย ไปเถอะคุณจ่าครับ เล่นเอาเงินมายั่วกันยังงี้ก็แย่กันน่าซี

เพื่อง เออ นี่ดูจะเย็นการฉันให้สินบนไปก็ไม่รู้ แต่ผู้ชายละถือเกียรติยศอย่างแปลก ๆ เสมอ แต่นี่แน่คุณจ่า ถ้าต่างว่าฉันสัญญาว่า จะหางานให้นายทุยทำ และจะรับรองสำหรับความประพฤติของเขาภายหน้า จะยอมปล่อยไหม

ทุย ตาย

จ่า นี่ถ้าผมยอมปล่อย ก็จะหาว่าผมกลัวพวกคุณนี่

เพื่อง เปล่า เปล่าเลย ฉันเห็นได้ว่าคุณจ่าเย็นคนกล้าหาญแน่ ๆ มิฉะนั้นคงไม่กล้ามาอยู่แขวงนี้

จ่า จริงนาคุณ ความจริงผมไม่ควรจะยอม———(ลังเล เหลียวดูจีนหลำว่าจะเห็นเย็นอย่างไร)

โอ๊ย ลื้อไม่ต้องกังวั้วว่าอาไล ลื้อเห็นดียังไงโก้ทั้งไป

เพื่อง แหม คุณจ่า คุณจ่านี่น่าชมม๊าก มาก ฉันเสียใจเหลือเกิน ที่ฉันตบหน้าคุณจ่าเมื่อวานนี้ คุณจ่าบำเพ็ญตนเย็น

สุภาพบุรุษแท้ ๆ (ว่าทำท่าอายเหนียม แก้เก้อ)

ทุย (ดุว่า) นี่คุณว่า ถ้าคุณไม่พาผมไปโรงพัก ผมก็เห็นจะต้องไปคนเดียวแน่

เพื่อง ถ้าคุณว่าปล่อยนายทุย ก็แปลว่าให้โอกาสเขากลับตัวใหม่ได้ ฉันจะหางานให้เขาทำ โดยใช้แบกข้ายโฆษณาของพวกฉันวันละสิบสี่ชั่วโมง

ทุย (มากลาง) อะไรนะคุณ แบกข้ายวันละสิบสี่ชั่วโมงทีเดียวรึ ตายโหงแน่

เพื่อง (เข้าไปหาทุย) นี่นายทุย ขณะที่แกเป็นอิสสระ แกอยากจะมีอาชีพโดยชอบธรรมไม่ใช่รึ

ทุย (เหลืออด) ไม่อยาก ผมเบื่อกรรมกรไทย และผมขอสิทธิไปเข้าคุก

ว่า นี่แน่ นายทุย ฉันไม่รู้ว่าแกจะเล่นอิท่าไร แต่ฉันบอกแกให้รู้ว่าแกจงทำตามคำที่คุณผู้หญิงสั่ง แกรู้ไหมว่า การที่แกชกฉันนั้นน่ะ แกต้องติดคุกในประเภทที่ต้องทำงานหนักนา

หลำ ทุย ทำงานหนักด้วยรึ ตาย เท่าไรครับ

เพื่อง ไงนายทุย ทำการถึอข้ายเถอะน่า มันไม่หนักนักหรอก

ทุย (หน้าม่อย) ผมก็นึกว่า ผมเห็นจะต้องเอา

เพื่อง ยังงั้นซิน่า (หันมาทางว่า) นี่ค่ะคุณว่าช่วยโปรดยังคับให้นายทุยอายน้ำเสียด้วย

ว่า ผมจะทำได้ก็เมื่อจับเขาไปโรงพักเสียก่อน เอาไหม

เพื่อง (ยิ้มแห้ง ๆ) อ้อ อ้อ (ยิ้ม) เอ้อ งั้นเถ้าแก่หลำคงไม่รังเกียจที่จะช่วยอายน้ำให้นายทุยนะ

หลำ (ตกใจ โดดลุกขึ้นจากเก้าอี้) ไอ๊ย่า อั๊วหริ อายน้ำให้อิคงนี้ (เอามือบิบจมูก) อย่าหวังโลย เหม็งสายจะจะตายโหงผี

เพื่อง โต้หลงน่า เถ้าแก่หลำ ถ้าเถ้าแก่จัดการช่วยอายน้ำให้ อั๊วจะไม่ไปพูดต่อไปว่าลื้อพยายามที่จะเอาหมูโสโครกชิ้นนั้นไปขายอิก

หลำ (พยายามยิดเยี่ยงลังเลแต่ในที่สุด) ฮ้อน่อ ฮ้อน่อ

หนังสือพิมพ์ไทยเขษม

(เพื่องแสดงความดีใจที่เย็นผลสำเร็จ รวยหอยใบปลิวและใบประกาศโฆษณา)

เปรี้ยว แหม คุณนี่ทำงานหนัก ๆ เช่นนี้ก็ ทุย เย็นนะครับ

หลำ (กับทุยอย่างดุ) ไล้อ้า ไล้อ้า

ทุย นี่อั๊วะต้องไปอายน้ำจริง ๆ ริ

หลำ เออซิวะ พู้———

(กำลังสัยสนอลหม่านกัน ทุยไปเกื้อยออกประตูแล้ว หันมาคูเปรี้ยวอย่างเศร้ามากกว่าโกรธ)

(เสียงสั่นด้วยความแค้น) งานก็ต้องทำ น้ำก็ต้องอาย (สั่นศีรษะ) เข้าเปรี้ยวนะ เข้าเปรี้ยว คราวนี้เองทำข้าเข็บ

บีดม่าน

◎ ทุกภาษา ประชากร ค่อนทะโง่ เลยเฮตาม ลามลุก ทุกข์ใส่ตัว

น้อยคนโว ฉลาดถลัน เข้าขั้นหัว ไม่รานขั้ว ก็เหมือนยุ เพลิงคุเอย ฯ

พระศรี นิพนธ์

คำนำ

[เมื่อพิมพ์เดือนละยก ๆ เสร็จแล้ว]

พจนานุกรม บาลิ_ไทย เล่มนี้ ลงพิมพ์ในหนังสือไทยเขษมรายเดือน ๆ ละยก ๆ ดังนั้นเมื่อรวมเข้า หน้าตาจึงดูเย็นหนังสือรายเดือนไป แต่ช่างเถิดข้าพเจ้าถือเอาสาระที่ลงพิมพ์ไว้เย็นสำคัญเท่านั้น แท้จริง ถ้าได้ทำต่อไปอีก พิมพ์เข้าชุด คำแปลศัพท์ควรพิมพ์ด้วยตัวอักษรริว และใช้ยกสี่หน้า คือ เย็นหนังสือเล่มใหญ่จึงจะควร

ฉะบับนี้วางรูปอย่างพิสดาร โดยมุ่งหมายว่าเมื่อทำไปได้มากแล้ว ตัดที่พิสดารออกเสียทำเย็นฉะบับสังเขปขึ้นอีกฉะบับหนึ่ง เทียบดิกชันนารีอังกฤษที่เขาทำทั้งฉะบับใหญ่ฉะบับเล็กและแถมมีฉะบับกะเป๋าด้วยฉะนั้น การทำใหญ่ก่อนแล้วตัดลงให้เล็ก ง่ายกว่าทำเล็กแล้วขยายให้ใหญ่

มีบางท่านกล่าวว่า การทำพจนานุกรม บาลิ_ไทย ในเมืองไทยควรทำฉะเพาะ ๆ คัมภีร์ ข้าพเจ้าขอค้านว่า ความคิดนี้ล่วงสมัยเสียแล้ว สมมติว่าคัมภีร์บาลิทั้งสิ้นมี ๘๐ คัมภีร์ ขอถามว่าทำพจนานุกรมคัมภีร์หนึ่ง ๒ ปีขยไหม ก็คงได้รับตอบว่าไม่ขย และสมมติว่าขยก็จะกินเวลาถึง ๑๖๐ ปีจึงจะบริบูรณ์ ข้าพเจ้าไม่เห็นจำเย็น เพราะศัพท์ทุก ๆ คัมภีร์ย่อมซ้ำกัน มิต้องทำซ้ำกันร่ำไปหรือ ถ้าจะเลือกทำฉะเพาะที่แปลกก็ลักลั่นและก็ต้องเลือกคัดอีก ฉะนั้น ทำคราวเดียวให้หมดดีกว่า แม้ขาดตกบกพร่องก็ไว้เพิ่มเติมกันต่อไป ถ้าทำให้หมดสิ้นอย่างข้าพเจ้าว่านี้และได้ทำจริง ๆ คิดว่าราว ๔๐—๕๐ ปี อาจขย ของใหญ่เช่นนี้ทำชั่วชีวิตเดียวก็คงไม่ขยอยู่เอง ต้องอาศัยผู้อื่นช่วยทำต่อ ๆ กันไป ข้าพเจ้าเชื่อว่า “กรุงศรีอยุธยาไม่หมดคนดี” ถึงที่ข้าพเจ้าตั้งต้นไว้นี้ก็ตั้งใจให้ “คนดีในกรุงศรีอยุธยา” ช่วยทำต่อไปเหมือนกัน ตั้งใจจะทำต่อไปอีกในเมื่อโอกาสอำนวย ถ้าโอกาสไม่อำนวยก็จำเย็นต้องระงับอยู่เองเพราะอาชีพบังคับ ซึ่งเย็นกรณียะของคฤหัสถ์

เมืองไทยเราเรียนบาลีกันมานับเย็นร้อย ๆ ปีแล้ว แต่ยังไม่เกิดพจนานุกรมที่ดีแม้ในภาษาของตนเอง ฝรั่งเรียนบาลีที่หลังเรามาก เขาอุตส่าห์ทำพจนานุกรมบาลีขึ้นได้

สำนักหอสมุดแห่งชาติ
ห้องหนังสือพิมพ์ไทยเขษม-ราชวรี

ข้อนี้เป็นข้อที่น่าอดสูอยู่ แม้จะแก้ตัวอย่างไรก็ไม่หลุด และต้องรับความอดสูตลอดทั้งชาติด้วยกัน โดยฉะเพาะก็คือนักบาลีนั่นแลควรอดสูมาก

เป็นที่ทราบทั่วกันว่า ประเทศสยามประเทศเดียวที่พระพุทธศาสนาเจริญและมั่นคงกว่าประเทศใด ๆ หมดในโลกเวลานี้ และพระพุทธศาสนานั้นมูลรากสำคัญอยู่ที่บาลี เหตุนั้นว่าตามที่ถูกควรบำรุงอุดหนุนการบาลีให้มากที่สุดที่จะเป็นได้ การบาลีในเมืองไทยเท่าที่เป็นมาแล้ว อะไร ๆ ก็ได้ทำกันบ้างแล้ว เช่นการศึกษาเล่าเรียน การสอบไล่ การแปลพระบาลีลงเป็นไทยบางประการ ฯลฯ แต่ยังขาดอยู่อย่างหนึ่งไม่ค่อยได้ทำกัน กล่าวคือ “การค้นคว้า” การค้นคว้านี้ ข้าพเจ้าหมายความว่า ได้ค้นคว้าทั่วถึงตลอดคัมภีร์บาลีทั้งสิ้น แล้ววางลงเป็นตำรับตำราแน่นอนอยู่ที่ได้เป็นส่วนมาก จะเป็นการค้นคว้าทางศัพท์ เช่นได้หลักแล้วทำพจนานุกรมขึ้นไว้ หรือค้นคว้าทางไวยากรณ์ได้หลักแล้วทำไวยากรณ์ขึ้นไว้ หรือตลอดจนคว้าข้อธรรมให้ได้หลักเกณฑ์แล้วทำตำรับขึ้นไว้เป็นอาทิ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาสมณะเจ้า นับว่าพระองค์ได้ทรงทำความค้นคว้าไวยากรณ์แห่งบาลีภาษาเป็นอย่างมาก เมื่อทรงได้หลักเกณฑ์ดีแล้วจึงรวบรัดแต่งเป็นตำราบาลีไวยากรณ์ขึ้น จัดเป็นประโยชน์ใหญ่แก่กุลบุตร ก่อนเกิดบาลีไวยากรณ์ คนเรียนบาลีรู้ได้ยากและช้าเต็มที นี่เป็นตัวอย่างแห่งการค้นคว้า ข้าพเจ้าก็เคยได้ทำการค้นคว้ามาคราวหนึ่งแล้ว คือเรื่องธาตุของบาลี ซึ่งเดิม ๆ มีอยู่บ้างแต่ขาดตกบกพร่องไม่บริบูรณ์ ข้าพเจ้าได้จัดทำขึ้นซึ่งได้ลงพิมพ์ไปแล้ว ที่ให้ชื่อว่า ธาตุปฺปทีปิกา หรือ พจนานุกรม บาลี_ไทย แพนกธาตุ ปรากฏว่าได้ประโยชน์มาก ยังตั้งใจที่จะสอบให้ละเอียดและพิมพ์เป็นครั้งที่ ๒ อีกสักคราวหนึ่ง โดยหวังจะให้เป็นของอยู่คู่กันไปกับการเรียนบาลีในเมืองไทยชั่วกาลนาน

ว่าทางเผยแผ่คัมภีร์พระพุทธศาสนาให้แพร่หลาย สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพระบิยมหาราช ได้โปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกขึ้น นับว่าเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เพราะก่อนแต่คัมภีร์พระไตรปิฎกได้แพร่หลาย พุทธสาสนิกชนไม่ค่อยได้ทราบข้อธรรถธรรมที่เป็นพระพุทธวจนะอันแท้จริง มักได้ทราบแต่ข้อความจากอรรถกถาฎีกาและคัมภีร์เกร็ด ๆ

หอสมุดแห่งชาติ
ไทยเขษม-ราชวงศ์

พานะไปข้างสัทธรรมปฏิรูปเสียโดยมาก ต่อจากนั้นมา พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรินฤนาถ ได้ทรงจัดให้พิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐขึ้นอีกอย่างจบบริบูรณ์ (ครั้งพระพุทธเจ้าหลวง ยังไม่จบบริบูรณ์ดี) ตลอดจนคัมภีร์อรรถกถาฎีกาอีกมาก นับว่ามีเครื่องมือพร้อมมูล และเพราะเหตุนี้แลใครจะทำพจนานุกรม บาลี_ไทย สักแต่ว่าลวก ๆ ในสมัยเมื่อมีเครื่องมือพร้อมสรรพเช่นนี้ จึงไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่ง

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขออุทิศน้ำพักน้ำแรงที่ได้วางเค้าพจนานุกรมนี้ไว้ ถวายแด่สมเด็จพระมหาสมณะเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระบิยมหาราช และ พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรินฤนาถ ซึ่งได้ทรงทำประโยชน์ให้แก่การบาลีและคัมภีร์บาลีในเมืองไทยไว้เป็นอย่างมาก และเสด็จล่วงลับแล้วทั้ง ๓ พระองค์นั้นแล

หลวงเทพดรุณานุศิษฏ

บ้าน ๘๔๘ ตำบลวัดหงส์ ธนบุรี
พฤศจิกายน พุทธศก ๒๔๗๗

สำนักงาน ๑๒๒๑ หน้าวัดราชบพิธ ถนนเฟื่องนคร พระนคร
หลวงสรรสารกิจ บรรณาธิการ
นายทองทศ ไวทยานนท์ ผู้พิมพ์โฆษณา
พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเขษม หน้าวัดราชบพิธ พระนคร
วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๗๗